

DOORBRAAK

P927370

13

DECEMBER 2024
Driemaandelijks €12

MAGAZINE

ZUHAL DEMIR

Vlaams minister van Onderwijs

“WE MOETEN ONZE KINDEREN OPNIEUW OPVOEDEN”

**Vinden natuurjongens en
landbouwers elkaar?**

1 jaar Nationaal Park Brabantse Wouden

**Het doorgedraaide activisme
van de genderlobby**

“Deur voor misbruik staat wagenwijd open”

Doorbraak Magazine verschijnt viermaal per jaar.

DOORBRAAK

DOORBREEK DE BUBBEL

Op Doorbraak.be kan u dagelijks terecht voor een mix van onafhankelijke journalistiek, opiniestukken en columns.

DOORBRAAK MAGAZINE

01

Een jaarabonnement
op het magazine
(4 nummers/jaar)
kost **40 euro**

OPTIE

DOORBRAAK.be ONLINE

02

Een abonnement op
Doorbraak.be
kost 9 euro/maand of
90 euro/jaar

OPTIE

DOORBRAAK COMBO

03

Een Combo-abonnement
voor Magazine + online
kost **125 euro/jaar**

OPTIE

VRIEND VAN DOORBRAAK

04

Voor **150 euro/jaar**
abonnement op site +
magazine, uitnodiging
voor evenementen,
kortingen,...)

OPTIE

<https://abonnement.doorbraak.be/abonnement.php>

VOORWOORD

De tijd van aanmodderen is voorbij

▲ Pieter Bauwens

Hoofdredacteur

Bij het begin en het einde van het jaar heb je de neiging om vooruit en achteruit te kijken. 2024 zou een top-verkiezingsjaar worden. Het jaar dat alles zou veranderen. Dat is niet gebeurd, en dat is jammer, want er moet wel een en ander veranderen.

Ons onderwijs zakt nog dieper weg, blijkt uit het jongste internationaal onderzoek. Ondanks of door de focus op welbevinden lijkt het alsof onze jeugd het nooit zo slecht heeft gehad. Ondertussen presteren ze ook steeds minder. Waarom studeren als je Netflix en Playstation hebt? Geen drang meer om te weten, te presteren of vooruit te komen. Die gemakkelijheidshouding ondergraaft natuurlijk hun eigen toekomst en welvaart. Maar dé vraag is: hoe keer je dat? Hoe verander je die mentaliteit?

Dat welbevinden speelt ook een rol in het transgenderverhaal. In hun zoektocht om zich beter te voelen, ontstaat er druk op jonge mensen. Tieners in de knoop met zichzelf en de wereld. Het verhaal in dit magazine moet ook maatschappij en politici wakker schudden. Moeten we bij jonge pubers geen duidelijke grenzen trekken vooraleer je levensbepalende veranderingen doet? Ja, natuurlijk. De rede moet opnieuw winnen in dit debat. Politiek mag het in 2025 anders. Maar waarschijnlijk krijgen we meer van hetzelfde, met een andere saus. Regeren in België met 'rustige vastheid' blijkt een melioratief voor 'aanmodderen'. De wereld verandert, maar België niet. Alles zit muurvast, er is blijkbaar zelfs geen ruimte om een breed compromis te vinden.

Ook Europees zullen we het over een andere boeg moeten gooien. De Vlaamse en Europese regeldrift schaadt de concurrentiekracht van onze bedrijven. Alle rapporten over duurzaamheid, ESG, bodem- en waterkwaliteit, uitstoot en welzijn op het werk, duwen de productiviteit omlaag. In de Europese structuren zie je nu wel een langzame machtsverschuiving.

Het is ook afwachten wat het presidentschap van Trump in de VS teweegbrengt. We kunnen ondertussen enkel vaststellen dat de problemen niet fundamenteel worden aangepakt in dit land. Burgers zijn niet stom. Ze zien dat ook. 'Welk nut heeft stemmen nog?' Enkel in gemeenten waar de burgers geloven een verschil te kunnen maken, dagen ze nog in groten getale op.

Soms tonen die burgers de weg. Het verhaal van de Brabantse Wouden, ook in dit magazine, maakt duidelijk dat je via overleg compromissen kunt bereiken. Geen kleinste gemeene deler, neen echte compromissen waar – in dit geval – landbouwers, natuurjongens en inwoners bij winnen.

Burgers slagen daar waar politici falen. Ook dat stemt tot nadenken.

Binnenland

06. **De fusiekogel is door de kerktoeren**
In 2025 komen er dertien fusiegemeenten bij in Vlaanderen. Twee economen en burgemeesters doen uit de doeken waarom zo'n gemeentefusie vaak iets te veel lijkt op een fout huwelijk. "Zeker verplichte fusies zijn pure machtspolitiek."
10. **Keert Zuhail Demir de onderwijstanker?**
Geef leerkrachten opnieuw het respect dat ze verdienen. Leg de (kennis)lat hoger. Wijs ouders op hun opvoedingsplicht. Ban de smartphone op lagere scholen. Zet Nederlands weer op de eerste bank. Zuhail Demir, minister van Onderwijs, heeft haar rapport al grotendeels klaar. En dat is streng maar rechtvaardig.

20. **Waarom onze politici zoals Icarus zijn**
Aan politieke correctheid heeft hij een broertje dood. Met *De val van België* schreef zelfstandig én eigenzinnig journalist Wouter Verschelden de lijkrede van de Vivaldi-regering. "Macht is een gat dat zichzelf vult." En: "Rousseau viel keihard naar beneden, als een echte Icarus."
34. **De parlementaire werking van de Brabantse Wouden**
Het Nationaal Park Brabantse Wouden, dat is 33.000 hectare, waarvan 12.000 hectare nu al natuur is, 10.000 hectare beroepslandbouwgrond en 8.000 hectare bewoning. Onze reporter trok door veld en bos, op zoek naar een precair, democratisch evenwicht tussen natuurbeschermers, landbouwers en inwoners.

Buitenland

44. **Hoogverraad in het Mexicaanse Sinaloakartel**
's Nachts zijn de straten van Culiacán uitgestorven. Er rijden alleen nog maar leger, politie, criminelen en mensen met een doodswens rond. En... fotografen, zoals Teun Voeten. Een bloedstollend verslag vanuit het epicentrum van de Mexicaanse drugsoorlog.

48. **Separatisten met snode plannen**
Ze ontkennen het bestaan van de rechtsstaat, ze roepen hun eigen (vrij)staat uit, ze spelen graag soldaatje en ze hebben racistische, antisemitische en apocalyptische ideeën. Maak kennis met de duistere wereld van extreemrechtse terreurgroepen in de Duitse Bondsrepubliek.
58. **Hoe Israëlische wapens Europa verdelen**
Europa is vandaag in drie kampen verdeeld in het conflict tussen Israël en Gaza. De wapenhandel en het beleid hier rond illustreren treffend de gespletenheid van Europa. "Met één stem spreken in het buitenlandbeleid? Vergeet het maar."
63. **Velt de juristocratie het politieke doodvonnis van Le Pen?**
Er hangt Marine Le Pen een gevangenisstraf van vijf jaar, een geldboete van 300.000 euro en vijf jaar onverkiesbaarheid met onmiddellijke ingang boven het hoofd. Hoe kon het zover komen voor de gewezen voorzitter van het Rassemblement National en driedovoudige presidentskandidaat? Een reconstructie.

68. **Het draait niet enkel om de economie, domoor!**
Natuurlijk werkten de slabakkende economie en hardnekkige inflatie de nederlaag van Kamala Harris in de hand, maar er speelden ook andere factoren, zoals de culturele radicalisering van de Democraten. Een genuanceerde terugblik op Election Day.

Maatschappij

16. **De gevaarlijke krachten van de transgenderlobby**
In haar boek *Gender Rebels* sabelt Sybilla Claus het activisme van de transgenderlobby neer. De gevolgen zijn volgens de Nederlandse antropologe en journaliste catastrofaal: borstverminking, botontkalking, verminderde seksualiteit... Zet u schrap voor een nieuw 'verdienmodel' met evenveel verliezers als winnaars.
24. **Fotoreportage: van oude industrie tot nieuwe bedrijvigheid**
Van onze Limburgse steenkoolmijnen over de Temse Boelwerf tot de Boomse steenbakkerijen: ooit roemrijke sectoren, vandaag on(t)roerend erfgoed. Al ontstaat er soms ook nieuwe nijverheid. Onze fotograaf haalde zijn lens boven, tussen terribel en (scheeps)werf.

40. **Een pleidooi voor een rationeel klimaatbeleid**
Natuurlijk zijn er baten bij een doorgedreven klimaatbeleid. De slimme investeringen verdienen zichzelf altijd terug. Maar de harde waarheid is dat de transitie naar een postfossiele maatschappij vooral moeilijk en duur is. Ivan Van de Cloot maakt de rekensom.

Column

52. **Johan Sanctorum: Van de straat naar de jihad: nu ook op straat**
80. **Siegfried Bracke: Ook de vorst doet kaka**

Economie

30. **Zakendoen over de schreef**
Waarom investeren (West-)Vlaamse bedrijven steeds vaker in Noord-Frankrijk? We geven u vijf redenen: meer grond, betaalbare energie, minder regeltjes, meer rechtszekerheid. En ja, ook goedkopere arbeid. "Hopelijk is dit een wake-up call voor onze Vlaamse politici."
54. **Investeren in China: nu of nooit?**
Net nu er zich donkere wolken lijken af te tekenen aan de Chinese groeihemel, is de tijd rijp om te investeren in het land van Xi Jinping. Althans zo denken Belgische zakenadviseurs in China erover. "Meer dan ooit liggen er kansen voor onze Vlaamse bedrijven."

Cultuur

66. **Over de toekomst van oud-Grieks en het vak van vertaler**
De ware roeping kwam laat bij Patrick Lateur, al zat de liefde voor de literatuur - en zeker voor Grieks - er al heel vroeg in. Na een carrière als leerkracht koos hij voor zijn passie als vertaler van Sophocles, Homeros en co. Hoe kijkt hij naar de toekomst van zijn eigen vak, nu ChatGPT in de nek van de vertaler hijgt?
72. **Benno Barnard, een man met stijl**
Steek Benno Barnard, net zeventig lentes, alsjeblief niet in een hokje. Cultuurmens, doordenker, dichter, columnist maar bovenal stilist. "Ik ben alleen een tegenstander van domme dwingelandij en opgelegde veranderingen. Ge-knoei aan de spelling, bijvoorbeeld."
77. **Vrouwen aan de macht in de (oude) Nederlanden**
Van Judith van Vlaanderen tot Margaretha van Parma: onze middeleeuwen herbergden heel wat sterke en invloedrijke vrouwen. Drie expo's - in Gent, Oudenaarde en Londen - geven hun nu (eindelijk) de aandacht die ze verdienen.

Gemeentefusies: buren zonder benefits?

CHRISTOPHE DEGREEF

Begin volgend jaar fuseren dertien Vlaamse gemeenten vrijwillig. Maar vraag je het de Vlaming zelf, dan blijkt die vaak erg wantrouwig tegenover gemeentefusies te staan. Twee economen en twee burgemeesters leggen uit waarom gemeentefusies nog te veel weg hebben van een gearrangeerd huwelijk, en al zeker als ze verplicht worden.

De vorige Vlaamse regering was gek op gemeentefusies, de nieuwe heeft er in haar regeerakkoord weinig woorden voor over. "Besparen is nu het ordewoord in Vlaanderen, ook al zal men dat niet met zoveel woorden zeggen. Door een degelijk kerntakendebat kan minstens al een miljard euro bespaard worden in Vlaanderen", zegt bestuurseconoom Herman Matthijs (UGent). "Er zal vanzelf minder geld zijn om gemeentefusies te stimuleren."

Matthijs zegt al lang dat het uitblijven van een kerntakendebat gemeentefusies in de hand werkt. "Het is typisch Vlaams om alle overheden min of meer dezelfde taken te laten uitvoeren. Basistaken zoals onderwijs of ruimtelijke ordening zijn eigenlijk bevoegdheden die thuishoren op gemeentelijk niveau, maar die de Vlaamse overheid heel erg graag ook zelf uitvoert. En dan nog: probeer maar eens onderwijs aan de onderwijskoepels te ontfutselen. Het kot is direct te klein. Terwijl Scandinavische landen er perfect in slagen om goed onderwijs op lokaal niveau te organiseren." "Waarom breken we het debat niet een beetje open?", vraagt Matthijs zich af. "Ik ben sceptisch over gemeentefusies, maar dat wil niet zeggen dat alles door de gemeente moet bestuurd worden."

Moeten onze gemeenten zich bijvoorbeeld nog met politietaken bezighouden, of kan dat naar het Vlaamse niveau? Moet sportinfrastructuur door de gemeenten gebouwd en onderhouden worden, of door de provincie? Voor mij is het doel om de overheid zo slank mogelijk te maken."

CVP-staat

Dat Vlaanderen er een fusiegolf heeft opzitten, heeft volgens Matthijs vooral veel te maken met machtspolitiek, eerder dan met efficiëntiestreven. "Er is nog altijd geen enkel wetenschappelijk onderzoek dat zwart op wit aantoont dat grotere gemeenten beter en efficiënter bestuurd worden dan kleinere. In Nederland zie je dat heel goed in de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners: de grote budgettaire problemen doen zich daar voor, en zulke grotere gemeenten slagen er ook minder in om voldoende personeel aan te werven. Vlaanderen staat voor dezelfde uitdaging. Dat los je niet op met nog meer te fusioneren."

"Fusies zijn dus vooral een politiek gegeven, zonder bestuurlijke of economische logica. De fusies van 1976 dienden om de CVP machtiger te maken. Tegenwoordig dienen ze om bepaalde gemeenten meer geld te geven, of, zoals rond Gent, omdat gemeenten zo bang zijn om met Gent te moeten fusioneren dat ze dan maar met hun buurgemeente aan de andere kant fusioneren. Objectiviteit speelt daarin geen enkele rol."

Zwitserland: lager niveau eerst

"Gemeentefusies efficiënt? Ik merk vooral een groeiende Vlaamse bureaucratie op, die een voorliefde heeft voor centralisering en eenvormigheid. Er is minder keuzevrijheid voor de burger", zo merkt econoom Geert Jennes op.

Jennes woont en werkt in Duitsland aan de Hochschule Osnabrück en is gespecialiseerd in de politiek-economische analyse van federale staten. Hij blijkt vooral een fan van het Zwitserse model.

Peter Reekmans, burgemeester Glabbeek:

"80 procent is hier tegen. Dat is toch duidelijk?"

Er is in Vlaanderen geen grotere vocale tegenstander van gemeentefusies dan de liberale burgemeester Peter Reekmans van het Vlaams-Brabantse Glabbeek. "Nee, dat klopt niet. Ik ben gewoon tegen verplichte fusies."

"Laat me even duiden waarom een fusie voor mijn gemeente Glabbeek onzin is", zo begint Peter Reekmans, ooit nog parlementslid voor Lijst Dedecker. "We zijn door *Het Laatste Nieuws* verkozen tot beste gemeente van Vlaanderen, terwijl we een van de kleinste gemeenten zijn qua inwoneraantal. Alle indicatoren in Vlaanderen tonen aan dat de kleinere gemeenten ook de best bestuurde en financieel meest gezonde zijn. Dat komt omdat kleinere gemeenten doorgaans beter zijn in kerntaken: ze beslissen sneller wat ze wel en wat ze niet willen doen. Je moet als burgemeester ook verstandig inzetten op Vlaamse subsidies: fietspaden moet je niet met eigen middelen aanleggen, maar alleen als je projectsubsidies krijgt uit het Vlaamse fietsfonds. Als die er niet zouden zijn, dan zou ik niet overal fietspaden aanleggen."

"Eigenlijk is het hier eenvoudig: alleen bij mijn tegenstanders leeft het idee om te fusioneren met een andere gemeente (*lacht*). Nog nooit ben ik door een van mijn kiezers aangesproken met de openingsvraag: 'Hey, Peter, zouden we niet beter fusioneren?'. Dat idee leeft bijna niet bij de bevolking. *Het Nieuwblad* heeft daar ooit een bevraging over georganiseerd in Glabbeek. 80% is tegen. Dat is dan toch duidelijk?"

Burger niet irrationeel

Volgens Reekmans is er wel druk van buitenaf. "Buurgemeenten trekken vaak aan mijn mouw. Rudi Beeken (Open Vld) uit Tielt-Winge wilde bijvoorbeeld één grote fusiegemeente 'Hageland'. Maar ik denk niet dat zijn bevolking dat idee genegen is, want Beeken is nu naar de oppositie gevlogen (*lacht*). En ook Lubbeeks N-VA-burgemeester Theo Francken was nogal fan van dat idee. Tot hij na de recente verkiezingen gedwongen werd een akkoord te sluiten met een lokale partij die alle gesprekken over fusies minstens zes jaar uit het

gemeentebestuur wil houden. Ook in Lubbeek lust men, behalve Francken, de fusie met andere woorden niet zo." Reekmans moet nog iets van het hart: "Als de mensen tegen gemeentefusies zijn, dan wordt dat door de hogere politiek en door ambtenaren altijd afgedaan als 'de irrationaliteit van de burger'. Terwijl mijn indruk is dat de burger zéér rationeel nadenkt over gemeentefusies, en ze net niet lust omdat hij goed genoeg beseft dat ze geen winst opleveren en om politiek eigenbelang draaien." "Maar laten we ernstig blijven: als iemand me morgen aantoont dat een fusie het leven van mijn inwoners goedkoper kan maken, dan zal ik de eerste zijn om dat idee te steunen. Er zijn al vrijwillige fusies mogelijk waarbij elke gemeente zelf kan over beslissen of ze het willen doen of niet. In ben daar niet tegen als de bevolking zulke fusies via een referendum goedkeurt. En ik ga zelfs een nieuw idee lanceren: ik ben voor gedwongen fusies als een gemeente zijn taken niet meer aankan of financieel het niet meer kan bolwerken. Want dan houdt het wel steek."

Ook wat gemeenten betreft. “In tegenstelling tot Vlaanderen is Zwitserland van onderen gegroeid, en hebben de Zwitsers enkel naar boven uitbesteed wat ze niet op een lager niveau konden bestieren. Hun verbroekeling van bevoegdheden over drie niveaus en hun veelheid aan kantons en gemeenten maakt het een complex land. Maar het maakt ook dat het land goed bestuurd wordt. Want eigenlijk is

“ Er is nog altijd geen enkel wetenschappelijk onderzoek dat zwart op wit aantoont dat grotere gemeenten beter en efficiënter bestuurd worden dan kleinere ”

— Herman Matthijs,
(UGent)

hun filosofie eenvoudig: het meest aangewezen niveau is bevoegd, te beginnen bij het laagste niveau. En zijn er daar meningsverschillen over? Dan is er ruimte voor debat een echte federatie waardig, bindende referenda inbegrepen.”

Vlaams wantrouwen

Maar wat de Vlaamse overheid volgens Jennes kenmerkt, is wantrouwen. “Zowel wantrouwen tegenover de gemeenten, als tegenover de burger, die best zo centraal mogelijk aangestuurd wordt. Men is bang van keuzevrijheid. Mijn favoriete voorbeelden in dit verband zijn de Zwitserse steden Basel en Zürich: Basel heeft traditioneel een eerder links bestuur en dus fantastisch openbaar vervoer, Zürich is een eerder rechtse stad met dure auto's en minder goede trams. Maar het is beleid zoals de inwoners dat in beide steden het liefst hebben. Dat is toch fantastisch, dat je als burger kan kiezen voor een linkse of een rechtse stad, en er eventueel naartoe kan verhuizen? Maar in België en Vlaanderen zijn we bang van zoveel keuze. De gemeenten in ons land zijn niet erg machtig, omdat men niet wil dat de burger te veel keuze heeft. Terwijl keuze en concurrentie tussen overheden net goed zijn.” “In Zwitserland zijn de gemeenten piepklein, maar hebben ze wel erg veel bevoegdheden, en de 26 kantons regelen daarboven de andere aspecten van het leven die de gemeenten niet kunnen regelen en waarin de Zwitsers wensen dat de overheid optreedt. In België zijn er daarentegen door de fusies steeds minder gemeenten, en er zijn bovendien heel weinig deelstaten, die dan ook nog eens cruciale bevoegdheden missen om fundamenteel andere keuzes te bieden aan de burger. Ik denk daarbij ook aan fiscaliteit: in Zwitserland heb je kantons en gemeenten die een links dan wel een rechts fiscaal beleid voeren, en elkaar zo beconcurreren. Fantastisch, toch?”

Schaalnadelen

Jennes vertelt het met de hem kenmerkende schwung. Toch heeft ook deze econoom zijn huiswerk gemaakt. “Even ernstig nu: ik ken geen enkel wetenschappelijk bewijs dat fusies kostenbesparend werken, zoals mijn collega Herman Matthijs ook zegt. Integendeel: vaak wordt de dienstverlening in fusiegemeenten net duurder. Hoe dat komt? Omdat we het nooit hebben over schaalnadelen, alleen maar over schaalvoordelen. Overheden die minder met andere overheden moeten concurreren, die worden vanzelf duurder. Dat is logica. Grotere overheden creëren ook meer afstand tot de burger, waardoor die burger zijn overheid minder gaat controleren. Als vanzelf worden grotere overheden daardoor verleid tot duurdere en grootsere projecten. Grotere overheden gaan ook sneller van zichzelf vinden dat ze zulke prestigeprojecten waard zijn. En zo verliezen grote gemeenten dus veel geld.”

“Er is nog zo'n bestuurskundige mantra waarmee ik niet zo hoog oploep”, zegt Jennes als uitsmijter. “Men zegt weleens dat kleinere Vlaamse gemeenten “hun taken niet meer aankunnen”. Als econoom zeg ik dan tegen de Vlaamse overheid: geef ze dan verdorie minder taken! Of voer die taken als Vlaamse overheid zelf uit. Of voer een interne Vlaamse staatshervorming uit waardoor je de gemeenten ook écht bevoegd maakt voor die taken, met de daarbij noodzakelijke toename van gemeentelijke fiscale bevoegdheden.”

De 13 nieuwe fusiegemeenten

- 1. Antwerpen - district Borsbeek
- 2. Nazareth-De Pinte
- 3. Lochristi (met Wachtebeke)
- 4. Wingene (met Ruisselede)
- 5. Beveren-Kruibeke-Zwijndrecht
- 6. Pajottegem (Galmaarden, Gooik en Herne)
- 7. Lokeren (met Moerbeke)
- 8. Bilzen-Hoeselt
- 9. Hasselt (met Kortesseem)
- 10. Merelbeke-Melle
- 11. Tongeren-Borgloon
- 12. Tessenderlo-Ham
- 13. Tielt (met Meulebeke)

Joop Verzele
foto: Belga

Joop Verzele, burgemeester Kruisem:
“Ik fusioneer liever op mijn voorwaarden dan een verplichte fusie af te wachten”

Kruishoutem en Zingem smolten in 2019 samen tot de nieuwe Oost-Vlaamse gemeente Kruisem. “Cruciaal in het verhaal is dat wij een van de kleinste fusiegemeenten zijn. Zo behouden we ons dorpsgevoel”, zegt de erg geliefde burgemeester Joop Verzele (CD&V).

“Waarom we gefusioneerd zijn? Omdat we aanvoelden dat de Vlaamse overheid ons binnen enkele jaren toch zou verplicht hebben dat te doen. Ik ben daar eigenlijk allemaal geen voorstander van, maar ik denk dat je dat niet tegenhoudt, want zo waait de politieke wind. Nee, dan fusioneer ik liever op mijn voorwaarden, zodat, als er een nieuwe grote fusiegolf aankomt, Kruisem de meest begeerde bruid is. Want je voelt aan alles dat men in deze regio nog verder wil gaan en één grote fusiegemeente Vlaamse Ardennen wil maken”, zegt Joop Verzele, al sinds 2009 onafgebroken burgemeester.

“Cruciaal in het verhaal is wel dat wij een van de kleinere fusiegemeenten waren. Toen we fuseerden met Zingem, kregen we daarom nog 500 euro schuldovername per inwoner. Mochten we na 2019 gefusioneerd zijn, zouden we niets hebben gekregen omdat we een te kleine fusiegemeente zouden zijn geweest. Maar een kleine fusie-

gemeente zijn, heeft voordelen. Het dorpsgevoel is niet verdwenen, ook al waren de inwoners daar bang van. Je mag niet de fout maken dat je niet meer investeert in je dorpskernen. De fusie is wat mij betreft ook goedgekeurd door de inwoners, want in de ganse fusiegemeente gaat mijn partij erop vooruit. Voor de verkiezingen kreeg ik ook vaak de reactie: ‘Jullie hebben woord gehouden, de fusie heeft het dorp niet stukgemaakt.’

Budgettair barre tijden

“Hoe je mensen meekrijgt? Dat is met vallen en opstaan”, zegt Verzele. “Je moet vooral op het juiste moment de boer op. Te vroeg communiceren over een fusie betekent dat mensen afhaken omdat er nog te veel gaten in je fusieplan zitten, te laat communiceren en ze krijgen al snel het gevoel ‘dat het toch al allemaal beslist is’. Als je fusioneert, moet je er ook rekening mee houden dat de grootste angst van de bevolking is dat er iets concreet verandert; een straat die een andere naam zou krijgen, of een vereniging die geen steun meer zou krijgen. Als je die angsten wegneemt, dan krijg je de fusie gedaan. Want het grootste verzet tegen een fusie zijn vaak erg individuele verhalen van praktische aard.”

“Wij hebben in Kruisem de fout gemaakt dat we niet onmiddellijk een consultancybureau in de arm hebben genomen. Wie wil fusioneren, raad ik aan om dat wél te doen: alleen een onafhankelijk bureau krijgt iedereen mee en heeft een voldoende afstandelijke kijk om zaken te reorganiseren. De fusie is financieel voordelig voor Kruisem, want we hebben de laagst geldende belastingtarieven als maatstaf genomen voor de volledige fusiegemeente. En we hebben het fusiegeld deels gebruikt om onze schulden af te betalen, waardoor we bijna schuldenvrij zijn. Daardoor zijn we goed gewapend tegen de budgettaire barre tijden die eraan komen. Maar dat wil niet zeggen dat ik geen vragen heb bij de fusies. Al te vaak is het niet duidelijk welke bevoegdheden Vlaanderen de fusiegemeenten nog wil geven. Onteigeningen, bijvoorbeeld, worden nu vaak aan de gemeente onttrokken, terwijl de mensen wel het gemeentebestuur daarvoor verantwoordelijk blijven houden. Of gewestwegen: het onderhoud en de planning daarvan kan gerust door de gemeente worden uitgevoerd, vooropgesteld dat er natuurlijk de nodige financiële middelen voor worden vrijgemaakt. Ik heb gewoon graag dat de dingen duidelijk zijn”, zo besluit Verzele.

**Zuhal Demir (N-VA),
de onderwijsminister die terug naar de basis wil**

“Streng zijn is ook een vorm van liefde”

FILIP MICHIELS

Ze heeft er veel zin in, zo zal ze tijdens het interview enkele keren herhalen. En dat zal, zo toonde een nieuwe internationale onderwijsstudie opnieuw aan, ook meer dan nodig zijn. Maar Zuhal Demir wil het onderwijsschip ook radicaal van koers doen veranderen. “We moeten onze kinderen opnieuw opvoeden, en dat is niet de taak van de leerkracht.”

Ouders klagen, leerkrachten haken ontmoedigd af en ook het bedrijfsleven toont zich almaar vaker bijzonder kritisch over de kwaliteit van ons onderwijs: de hoop van de hele natie lijkt vandaag wel op uw schouders te rusten?

Zuhal Demir: “Daar ben ik me bijzonder goed van bewust. Ik ben zelf ook mama en trek driemaal per week op schoolbezoek, ik voel dus heel goed wat er op dat vlak in Vlaanderen leeft. Bovendien is dat hoge verwachtingspatroon ook helemaal terecht, in de wetenschap dat we jaarlijks 19 miljard euro Vlaams belastinggeld in ons onderwijs investeren. Al die centen renderen vandaag onvoldoende, alle onderzoeken bevestigen immers dat de onderwijskwaliteit in Vlaanderen er al sinds 2003 stelselmatig op achteruit gaat.”

Die diagnose is intussen breed gedragen, maar wat is de remedie?

“We moeten teruggaan naar de basis. Kinderen moeten in het lager onderwijs opnieuw echt leren lezen, rekenen én schrijven, en kennis mag daarbij geen vies woord meer zijn. Het kan niet de bedoeling zijn dat we binnenkort voor elke opleiding in het hoger onderwijs een starttoets moeten organiseren. Daarnaast moeten we ook opnieuw voluit durven inzetten op orde, rust en discipline op school.”

Heeft u het gevoel dat kennis – als dé steunpilaar van degelijk onderwijs – toch moeilijk blijft liggen bij veel onderwijsactoren, die net die focus op kennis jarenlang als achterhaald hebben afgedaan?

“Ik heb de indruk dat de geesten wat dat betreft stilaan aan het rijpen zijn. Toch al zeker bij de leerkrachten zelf.”

Maar klinkt hun stem wel voldoende luid? Uit een recente bevraging van de vzw Bovenwijs bij ruim 230 leerkrachten en schooldirecteurs blijkt dat zij

hun eigen sector stevig buizen: 84 procent vindt dat het huidige beleid niet voldoet. Ze verwijzen daarbij naar de diepe kloof tussen de onderwijsprioriteiten die zijzelf naar voor schuiven enerzijds en de gepercipieerde prioriteiten van de koepels, de vakbonden en de politiek anderzijds?

“Deze kritiek is natuurlijk grotendeels gericht op de leerplannen. Die komen vanuit de koepels, en heel wat leerkrachten hebben daar terechte vragen bij. Daarom gaan we nu op korte termijn nieuwe minimumdoelen vastleggen voor het lager onderwijs. Ik hoop daarbij een bondgenoot te vinden in die koepels. Die minimumdoelen moeten dan ook één op één vertaald worden in nieuwe leerplannen. Alles begint immers in de kleuterklas en in het lager onderwijs.”

Staan de onderwijskoepels daar nu plots wél voor open?

“De resultaten van het nieuwe internationale TIMSS-onderzoek (*Trends in International Mathematics and Science Study*, red.), die begin december werden gepubliceerd, geven aan dat Vlaanderen de sterkste daler in heel Europa is wat betreft wiskunde en wetenschappen. Dat is ronduit schrijnend. Dit zou dan ook een absolute wake-up call moeten zijn, niet in het minst voor de koepels.”

Heel wat mensen begrijpen niet waarom het zogenaamde middenveld in het onderwijs – de vakbon-

den en de koepels dus – nog altijd zoveel in de pap te brokken heeft? Zij houden er, zeker de laatste jaren, toch vaak een heel andere visie en agenda op na dan de politiek?

“Dat is natuurlijk een rechtstreeks uitvloeisel van de vrijheid van onderwijs, die nu eenmaal in de grondwet ingeschreven staat. Daar plaats ik natuurlijk het recht op onderwijs tegenover. We zijn nu stilaan in een fase aanbeland waarin dat recht op kwalitatief onderwijs almaar meer op de helling staat. En dus moeten we nu allemaal samen in de spiegel durven te kijken. Ik hoop dat de resultaten van dat TIMSS-onderzoek voor alle actoren het sein kunnen zijn om resoluut opnieuw de focus te leggen op kennisoverdracht. De basis moet goed zitten, dat is in het belang van al onze kinderen. De scores van andere landen in dergelijke internationale onderzoeken rond onderwijskwaliteit geven ook aan dat het niet onmogelijk is om die bocht te maken.”

Laat ons een kat een kat noemen: was het verzet tegen de bocht die de politiek de voorbije jaren al ietwat aarzelend inzette niet in de eerste plaats een ideologische strijd, tegen de ‘strengere en conservatieve visie’ van uw partij?

“Weet je, streng zijn is ook een vorm van liefde. Mijn pleidooi voor rust, orde en discipline op school kadert in de overtuiging dat onderwijs ook een instrument tot sociale mobiliteit moet zijn. Ik ben daar

zelf ook een product van: mijn ouders kenden geen woord Nederlands, maar ze stuurden me wel naar een katholieke school waar de lat bijzonder hoog lag. Ik werd er letterlijk gedrield, met extra lessen Nederlands tot we goed genoeg waren om mee te draaien in de A-klas. Daar is niets progressief of conservatief aan: degelijk onderwijs is er in de eerste plaats voor kinderen die anders misschien een vogel voor de kat zouden zijn.”

Maar intussen noemt Bruno Vanobbergen – de nieuwe directeur-generaal van het katholiek onderwijs - het voornemen om de schooltoeslag af te nemen van ouders die weigeren om zelf ook een mondje Nederlands te leren een ‘jacht op het kind’. Zit zo iemand daar dan wel op zijn plaats en kan hij zich voldoende inleven in de gigantische uitdagingen die onze leerkrachten vandaag voor de voeten geworpen krijgen?

“ De voorbije weken kreeg ik almaar vaker signalen van leerkrachten en directies dat zelfs 12-jarigen salafistisch gedrag beginnen te vertonen. De Vlamingen, zijn veel te braaf op dat vlak ”

“Of hij daar op zijn plaats zit, dat is een vraag die hij vooral zelf moet beantwoorden. Maar laat me heel duidelijk zijn hierover: dit is geen pestbeleid, het is een maatregel in het belang van het kind. Wij willen dat ouders de schoolcarrière van hun kind kunnen volgen, en mee zijn met wat leerkrachten over hun kind zeggen. Daarvoor moeten ze ook een mondje Nederlands spreken, of minstens al bereid zijn om Nederlandse les te volgen. Laat ons vooral niet uit het oog verliezen dat er intussen wetenschappelijk bewijs te over is dat kinderen die thuis geen Nederlands spreken drie keer meer risico lopen om zonder diploma uit te stromen.”

In de begroting heeft u ruim 425 miljoen euro voorzien voor de versterking van het Nederlands. Waar gaat u dat geld concreet voor inzetten?

“Dat bekijken we nu met een aantal experts. Dit mag geen nattevingerwerk zijn, we willen een *evidence based* beleid, ook op dit vlak. En de focus zal hierbij in eerste instantie op de kleuterklas en lagere school komen te liggen.”

Op heel wat scholen moeten goedmenende en vaak zeer ervaren leerkrachten opboksen tegen de druk vanuit de directie, die hun leerlingen blijkbaar vooral als klanten zien en dus blijven meegaan in de zogenaamde pretpedagogie of in belachelijke eisen van sommige ouders. Hoe wilt u die leerkrachten meer inspraak en autonomie geven?

“We zijn in het regeerakkoord overeengekomen dat de leerkracht opnieuw centraal moet staan. Hij of zij zal in de klassenraden opnieuw de bepalende stem krijgen. Maar ik ben het met u eens: leerkrachten moeten zich daarbij ook meer gesteund

voelen door hun directies. Om de kwaliteit daarvan op te krikken, starten we binnenkort ook met een uniforme opleiding voor schooldirecties op Vlaams niveau. En het klopt dat veel scholen in het verleden al te veel gefocust hebben op kwantiteit en te weinig op kwaliteit. Dit is dan ook de reden waarom we de resultaten van de Vlaamse toetsen voortaan ook gaan opnemen in de inspectieverslagen van de scholen. Ik wil geen scholenranking, maar je krijgt het toch niet meer uitgelegd dat op een zakje snoep alle ingrediënten en additieven in geuren en kleuren beschreven staan, maar dat we ouders niet zouden mogen informeren over de kwaliteit van onze scholen? Er is niets mis met wat meer transparantie naar ouders toe die op zoek zijn naar een goede school voor hun kroost. En scholen die bij die Vlaamse toetsen systematisch slecht scoren, zullen zich dan ook moeten verantwoorden bij de onderwijsinspectie.”

Heel wat leerkrachten zijn ook vragende partij om opnieuw herexamens te mogen geven – als stok achter de deur – maar krijgen dan van hun directies te horen dat dit ‘niet mag vanuit de scholengroep’. Kan dit zomaar, en waarom?

“Geen enkele wet verbiedt dit, ik begrijp dus niet vanwaar dit komt. Nu wil ik van die herexamens ook geen fetisj maken, maar de onderwijskwaliteit anno 2024 is écht niet goed, zo kan het dus niet verder.”

Uit de al eerder aangehaalde Bovenwijs-bevraging kwam er ook zware kritiek op het inclusiebeleid. Iets meer dan de helft van de respondenten is van oordeel dat het zorg- en inclusiebeleid voor bijna geen enkele van de bevroegde doelgroepen leerlingen voldoet. ‘Te vaak puur papierwerk, zonder enige resultaatsverbintenis, en bovendien is het verwachtingspatroon naar vele doelgroepen vaak te laag,’ klinkt het. Samengevat: de overheid verstopt zich vaak achter ‘inclusieve’ regels en principes die in praktijk niet of amper afdwingbaar zijn, en legt de lat dan ook nog eens systematisch te laag.

“Ik hoor die kritiek ook in heel wat scholen, en ik vind ook dat we dringend af moeten van al die labels. Het lijkt me geen slecht idee om op dat vlak een stuk terughoudender te zijn, zo’n label draag je als kind vaak nog levenslang mee. Los daarvan: die hele batterij aan diagnoses, verslagen en evaluaties, dat is onwerkbaar geworden. De slinger is doorgeslagen op dat vlak, en daarover wil ik dus ook in overleg gaan met het werkveld. Scholen moeten wat mij betreft vooral vertrekken vanuit de hulpvraag: een leerling met migratieachtergrond die onvoldoende Nederlands spreekt, die heeft behoefte aan extra taallessen.

Een kind met ADHD wil dan weer vooral rust en duidelijke regels. Mijn pleidooi voor meer rust en discipline op school komt dus ook die leerlingen ten goede. We moeten ook af van het automatiseren om kinderen met dat soort problemen meteen naar het buitengewoon onderwijs te verwijzen. Ik zie echt geen reden waarom we in Vlaanderen meer kinderen met een speciale zorgnood zouden hebben dan pakweg in Nederland. Maar goed, daarover loopt nu ook een onderzoek, en ik wil de

resultaten daarvan eerst afwachten.”

Een terugkerende kritiek bij heel wat ervaren leerkrachten is dat het niveau van vele nieuwe leerkrachten zelf ook te laag ligt. Moet er dan niet ingegrepen worden op het niveau van de lerarenopleiding, bijvoorbeeld via een bindende ingangsproof?

“Die ‘starttoets’ die toegang moet bieden tot hogescholen komt er ook, dat staat zo in het regeerakkoord. Kandidaten die niet slagen, moeten eerst een voorbereidend traject volgen. De voorbereidende commissie buigt zich momenteel volop over de inhoud van die starttoetsen, want het kan natuurlijk ook niet de bedoeling zijn om studenten af te schrikken die misschien wél over voldoende bagage beschikken.”

Daarbij bots je natuurlijk meteen op de vaststelling dat de financiering van de hogescholen sterk afhangt van het aantal studenten?

“Dat kan best, maar nogmaals: we betalen in Vlaanderen 19 miljard voor ons onderwijs. Dat is een pak meer dan in andere vergelijkbare landen. Mag dat geld dan ook goed besteed worden? Waar nodig zullen we het systeem dus moeten herbekijken. Het onderwijs telt heel wat actoren die allemaal hun eigen belangen naar voor schuiven, maar als minister van Onderwijs primeert voor mij het belang van het kind. Er is de voorbije twee decennia flink wat geëxperimenteerd, maar het resultaat daarvan is duidelijk: het is niet goed.”

Een ander heikel punt blijft het lerarentekort. Heel veel jonge leerkrachten – maar net zo goed de zij-instromers waar nu zo zwaar wordt op ingezet – keren het onderwijs al snel ontgoocheld de rug toe. Bijvoorbeeld omdat ze gefrustreerd raken wanneer ze van de ene tijdelijke opdracht naar de andere moeten hollen. Wanneer maakt u werk van een systeem dat leerkrachten al van bij het begin van hun carrière werkzekerheid én de nodige begeleiding biedt?

“Begin 2025 ga ik in overleg met de sociale partners over allerlei loopbaanaspecten, en dit probleem komt daarbij zeker ook op tafel. Net zoals de nood aan meer opleidingen, het aantal werkuren per week, noem maar op. Maar persoonlijk vind ik ook dat startende leerkrachten meer werkzekerheid moeten krijgen. Het is bovendien ook paradoxaal: we zoeken massaal naar extra leerkrachten, maar intussen haken nieuwkomers vaak ook al heel snel af. Ik hoop dan ook dat we de sociale partners meekrijgen in dit verhaal.”

Waarom ligt dit zo moeilijk bij de sociale partners? Zij zien zelf toch ook wel in dat het bestaande systeem tot heel veel frustratie en vroegtijdige uitstroom leidt?

“Tja, er zijn nu eenmaal veel heilige huisjes in het onderwijs, maar die gaan we toch eens moeten aanpakken. Daarbij wil ik de beschikbare middelen ook een stuk gaan inzetten. Het kan niet langer de bedoeling zijn dat twee koepels pakweg in dezelfde straat of wijk tweemaal dezelfde opleiding aanbieden.”

Nieuwe leerkrachten haken ook af omdat ze geen zin hebben zich de huid vol te laten schelden, of erger?

“Ik kan het niet voldoende benadrukken, de allerbelangrijkste uitdaging nu is er voor te zorgen dat leerlingen opnieuw respect krijgen voor de leerkrachten. De verbale en fysieke agressie op de scholen, dat moet echt stoppen. Dit is deels een verantwoordelijkheid van de directies, die bepaalde regels opnieuw in het schoolreglement moeten opnemen, maar de hoofdverantwoordelijkheid in deze ligt bij de ouders. We moeten onze kinderen opnieuw opvoeden, en dat is niet de taak van de leerkracht.”

Niet enkel in Frankrijk, ook in Vlaamse centrumsteden blijkt ook de religieuze radicalisering bij vaak nog piepjonge leerlingen een groeiend probleem. Leerkrachten weten niet goed hoe te reageren, durven dit niet uit politieke correctheid, of ze zijn zelfs ronduit bang. Hoe wilt u die trend keren?

“De situatie op dat vlak in Frankrijk is zeer zorgwekkend, maar de voorbije weken kreeg ik ook hier almaar vaker signalen van leerkrachten en directies dat zelfs 12-jarigen soms al bijzonder zorgwekkend, salafistisch gedrag beginnen te vertonen. Extremistische boodschappen op sociale media en organisaties zoals de Moslimbroederschap spelen daarbij een nefaste rol. Al mogen we ook niet blind zijn voor de invloed van sommige koranscholen, waar heel wat moslimkinderen in het weekend naartoe worden gestuurd. Waarna zelfs een vrouwelijke leerkracht die laarzen draagt dan plots met de vinger wordt gewezen, omdat dit haram zou zijn. Of een leerkracht van Marokkaanse afkomst die geen hoofddoek draagt beschimpt wordt. Het aantal aanvragen van scholen om meer advies rond dit thema zit vandaag overigens opnieuw op het peil van 2016, vlak na de aanslagen in Brussel dus.

Erger nog, het gaat verder in stijgende lijn. Ik heb mijn administratie nu gevraagd om het probleem in kaart te brengen, waarna we daar met de veiligheidsdiensten adequaat op willen inspelen. Ik wil absoluut vermijden dat we hier ook in Vlaanderen in Franse toestanden zouden belanden. Maar dit gezegd zijnde, mag ik – als dochter van een eerste generatiemigrant – ook even opmerken dat ik de Vlamingen op dit vlak veel te braaf vind? Ik begrijp echt niet waarom we hier niet veel duidelijker de grenzen aangeven, en waarom we de strijd voor onze westerse waarden niet veel luider voeren. Net zoals ik niet begrijp waarom sommige Vlamingen me haast verwijten dat ik een strijd voor het Nederlands voer. Dat is toch ronduit absurd?”

Iets anders: er wordt opnieuw geld uitgetrokken voor de zogenaamde Digisprong in ons onderwijs. Nochtans geeft een nieuwe Noorse studie nog maar eens aan dat je veel beter notities kan nemen met de hand, omdat het brein dan veel actiever is en de informatie ook al meteen moet verwerken en se-lecteren. Dat leerlingen zelf voor die laptop kiezen is begrijpelijk, maar is het niet de taak van beleids-makers om daar tegenin te gaan wanneer dit nefast blijkt voor het leerniveau?

“Ik ben het volledig eens mee met de resultaten

“ Ik vind dat we dringend af moeten van al die labels. Het lijkt me geen slecht idee om op dat vlak een stuk terughoudender te zijn, zo’n label draag je als kind vaak nog levenslang mee ”

van die studie. Leerkrachten praten vandaag niet meer tegen leerlingen, maar tegen een muur van laptops, en op de koop toe merken we dat leerlingen ook steeds slechter kunnen schrijven. Ik vind dus niet dat we iedereen een laptop moeten geven, dat is hoegenaamd niet mijn uitgangspunt. Wél willen we extra middelen uittrekken om de IT-infrastructuur van sommige scholen te optimaliseren, en voor die vakken waar de laptop wél een meerwaarde biedt, moeten scholen die ook ter beschikking kunnen stellen. Los daarvan gaan we ook de smartphone in het lager onderwijs verbieden en roep ik schooldirecties op om de smartphone ook in de eerste graad van het middelbaar te bannen, via het schoolreglement. De centen voor de nieuwe Digisprong worden dus geen blanco cheque, en het geld zal breder én nuttig worden besteed.”

Een mens zou het haast vergeten, maar u bent ook Vlaams minister van Arbeid. In die hoedanigheid

kondigde u onlangs aan het aantal werkvergunningen voor arbeidsmigranten van buiten de EU – vorig jaar waren dat er zowat 16.000 - te willen terugschroeven. De werkgevers stonden meteen op hun achterste poten, maar intussen raken we in Vlaanderen maar niet aan die verhoopte werkzaamheidsgraad van 80 procent?

“Werkgevers moeten gewoon mee hun verantwoordelijkheid nemen. We tellen in Vlaanderen nog altijd ruim 200.000 werkzoekenden, terwijl er 60.000 vacatures openstaan. Blijkbaar is het dan gemakkelijker om pakweg een bakker uit Turkije of een verpleegster uit India naar hier te halen dan mee te investeren in de opleiding van de eigen werkzoekenden.

Want voor alle duidelijkheid: het gaat me niet om de werkvergunning voor een topchirurg of een gespecialiseerde IT-ingenieur die we hier niet vinden. Ikzelf neem als minister van Arbeid nu alvast mijn verantwoordelijkheid door de import van dat soort profielen dat we hier zelf ook kunnen opleiden een stuk moeilijker te maken. Ik weet ook wel dat er bij sommige werkzoekenden een bredere problematiek speelt, of dat ze met een attitude-probleem kampen, en daarom willen we dus ook de werkloosheidsvergoedingen in de tijd gaan beperken.”

Een sleutelspeler op dat vlak is natuurlijk de VDAB. Ook die wil u wil strenger aanpakken: het aantal vakbonds- en werkgeversvertegenwoordigers in de raad van bestuur wordt beperkt, en de VDAB moet op termijn ook tientallen miljoenen besparen. De parallellen tussen de vroeger even almachtige als logge federale RVA en de Vlaamse VDAB lijken helaas steeds groter te worden?

“Ik denk dat de VDAB-bemiddelaars op het terrein doorgaans wel goed werk verrichten, maar de overheid – de politiek dus – heeft de voorbije tien of vijftien zelf almaar meer taken doorgeschoven naar die VDAB. Van de organisatie van een hele rist opleidingen tot de activering van leefloners. Onder meer hierdoor is de echte kernopdracht van de VDAB – mensen activeren - steeds meer in de schaduw komen te staan. Daar ligt voor mij voortaan opnieuw de hoofdfocus. Tegelijk zal de VDAB ook veel korter op de bal moeten spelen en eventuele werkonwilligen sneller moeten signaleren, met het oog op een schorsing door de RVA.”

Terug naar het onderwijs. Waar mogen we u op het einde van uw mandaat op afrekenen, als Vlaams minister van Onderwijs?

“Ik hoop dat we binnen vijf jaar minstens al opnieuw de weg naar de Europese top zullen teruggevonden hebben. En dat moet dan natuurlijk ook blijken uit de resultaten van onze Vlaamse toetsen en uit de verschillende internationale onderzoeken. Slagen we daar niet in, dan zullen de privéscholen hier als paddenstoelen uit de grond rijzen. En wie zullen hiervan de grootste slachtoffers zijn? De minder geprivilegieerde kinderen, jawel, die dat soort onderwijs niet kunnen betalen. Dat zouden alle onderwijsactoren hier goed moeten beseffen.”

Antropologe Sybilla Claus over het doorgedraaide activisme van de genderideologie

“De deur voor misbruik en verkrachtingen staat wagenwijd open”

FILIP MICHIELS

Je bent een jonge vrouw en je wil graag meetellen op sociale media? Dan kan je anno 2024 maar beter transgender zijn. En jawel, géén borsten meer of een penis levert ook extra punten op. In haar boek *Gender Rebels* werpt de Nederlandse antropologe en journaliste Sybilla Claus een bijzonder kritische blik op de hedendaagse slachtoffercultuur.

Vanwaar dit boek?

Sybilla Claus: “Ik wil de grote groep mensen die amper beseft wat er vandaag gebeurt, wakker schudden. Want voor een goed begrip: Ik heb helemaal niets tegen jongeren die zich trans noemen, maar ik verzet me wél tegen het doorgedraaide activisme van de genderideologie. Het is een afbraak van de vrouwenrechten. Vaak gaat het om nog heel jonge meisjes die in een soort van online-fuik belanden, maar ik neem het net zo goed op voor jonge lesbische vrouwen die almaar vaker de vraag krijgen of ze eigenlijk toch geen man willen zijn. Of voor vrouwen in de sportwereld of in de gevangenissen die plots een man met een penis naast zich in de douche zien opduiken, omdat die zich zogezegd vrouw voelt.

Je krijgt vandaag al snel de indruk dat almaar meer mensen zichzelf als non-binair omschrijven, en dat enorme aantallen meisjes in transitie willen gaan en hun borsten willen laten verwijderen. Dat is natuurlijk niet zo, maar een aantal onder hen

krijgt wel disproportioneel veel aandacht. Dan denk ik bijvoorbeeld aan Rikkie Kolle, die vorig jaar als eerste man die zich vrouw noemt tot miss Nederland werd verkozen. Of Maxim Februari, een vrouw die nu als man leeft en die in 2020 de PC Hooftprijs ontving, op basis van een al bij al behoorlijk beperkt oeuvre. De BBC riep nu net zelfs een man uit tot sportvrouw van het jaar. De media hebben de neiging om op zoek te gaan naar uitzonderingen en om bepaalde fenomenen uit te vergroten, waardoor ze ons een verkeerd beeld van de realiteit voorschotelen.”

U wijst in uw boek met een beschuldigende vinger naar wat u zelf de slachtoffercultuur noemt. Die speelt niet enkel een grote rol in de overdreven media-aandacht voor transgenders, maar is ook allesbepalend geworden op sociale media. Alle vormen van slachtofferschap of mentale problemen zijn daar een pro, en transgenders prijken helemaal bovenin de ranking?

“In mijn boek beschrijft een jonge vrouw wat je online zoal in je biografie moet zetten om goed te scoren. Slachtofferschap – van ADHD over een andere etnische achtergrond tot eetproblemen – leveren je sowieso flink wat extra punten op, maar om een of andere reden scoor je als trans inderdaad het hoogste aantal punten. Wie gewoon wit en hetero is, belandt doorgaans helemaal onderaan in de online-ranking. Afhankelijk van het aantal punten dat je daarin hebt, telt je mening dan ook meer of minder mee. Helemaal te gek wordt het wanneer je zo’n Instagram-account zoals Queers for Palestine ziet opduiken, die vandaag bijzonder populair is. Of leuzen zoals Queers for Hamas. Alsof die meisjes ook maar een flauw idee hebben waar Hamas nu precies voor staat. Laat staan dat ze kunnen inschatten wat er met hen zou gebeuren mochten ze onder Hamas moeten leven.”

✦ Sybilla Claus

Sybilla Claus is auteur, journaliste en antropoloog.

We leven nochtans in een tijdperk en in een land waarin je gender als een persoonlijke keuze wordt voorgesteld. Nooit eerder was het zo gemakkelijk om uit ‘de verknellende onderdrukking’ van je geslacht verlost te raken, toch?

“Daar ben ik helemaal met je eens: nergens worden transgenders zo enthousiast begeleid en onthaald als in de westerse wereld, en het is nooit eerder zo gemakkelijk geweest om een ziekenhuis binnen te stappen en iets aan je lichaam te laten doen. Of dat nu zo slim is, is nog maar de vraag. Maar het werkt – zo weten we van psychologen – wel besmettelijk: zeker online wordt zoiets al snel een trend. Voor tienermeiden die al snel zes uur per dag aan hun scherpje gekluisterd zitten, fungeren al die online-platformen en communities dan ook als een soort megafoon. Vandaar ook de conclusie van mijn boek: tienermeisjes en jonge vrouwen hadden het dertig jaar geleden een stuk gemakkelijker om zichzelf te zijn of worden.”

Transgender zijn is ‘in’, maar zit er ook een lobby of uitgekiende strategie achter het fors gestegen aantal gendertransities in West-Europa en de VS?
“Absoluut, onder meer met het oog op allerlei subsidiestromen. Onlangs kreeg ik opnieuw een persbericht binnen waaruit moest blijken dat de discriminatie van transgenders in Nederland vertienvoudigd was. Nou zeg, nergens is afwijkend gedrag zo breed aanvaard als in Nederland. Zelf ben ik jarenlang lid geweest van het COC, de oudste belangenvereniging voor homoseksuelen, lesbiennes en biseksuelen in Nederland. Wanneer je er vandaag hun jaarverslag op naleest, dan valt daarin 45 keer het begrip ‘trans’, en nog welgeteld driemaal het woord ‘lesbisch’. Het lijkt erop alsof ze, eenmaal ze het homohuwelijk hadden binnengehaald, op zoek moesten naar nieuwe doelgroepen. Het doet me wat denken aan ontwikkelingsorganisaties, die zich elk jaar gedwongen zien om nieuwe projecten of doelgroepen te vinden om zich te blijven verzekeren van een subsidiestroom. Zelfs Amnesty International heeft het nu plots over ‘transrechten’, terwijl zoiets natuurlijk helemaal niet bestaat, bij geboorte heeft iedereen mensenrechten.”

U interviewde voor dit boek flink wat meisjes, en stelde daarbij vast dat een groeiende groep tienermeiden het verlangen koestert géén meisje meer te zijn. Ze zijn doodongelukkig met de stereotiepe vrouwenrol, willen ontsnappen uit hun lichaam en zien genderdysforie als een ontsnappingsroute. Dat gaat wel héél ver?

“Dat verlangen, daar kan ik nog in meegaan. Ik had dat zelf ook toen ik die leeftijd had: je wilt weg uit dat lichaam. Meisjes raken steeds vroeger voor het eerst ongesteld, ze krijgen vaak al borsten wanneer ze amper 11 of 12 zijn en merken dat ze daar plots ook op aangekeken worden. Ze zijn op die leeftijd ook bijzonder kwetsbaar en beïnvloedbaar. Op de koop toe groeien ze ook nog eens op in een samenleving waarin een transitie ook wordt verheerlijkt. Dat gaat heel ver: in Nederland wordt het binnenkort zelfs strafbaar om tienermeisjes die worstelen met hun seksuele identiteit en overwegen om zich eventueel te laten ombouwen, te vragen of ze mis-

schien niet gewoon lesbische gevoelens hebben. Al evenmin mogen therapeuten hun jonge patiënten nog waarschuwen voor de vaak gruwelijke complicaties bij geslachtsoperaties. Integendeel, verminkende borstamputaties worden nu verheer-

“ Al jaren zijn er wachtlijsten in de zogenaamde genderklinieken, het is een stevige business geworden. Met onomkeerbare medische ingrepen, uitgevoerd op jongeren met een nog niet volwassen brein ”

lijkt, ook vanuit de medische wereld. Soms zelfs in leuke TikTok-video's van figuren zoals de jonge arts Teetus Deletus, die laten uitschijnen dat het allemaal niks is. De explosie van ongelukkige tienermeisjes die ‘man’ willen worden, zou medici net moeten aanzetten tot de grootste zorgvuldigheid, ook al omdat sociale besmetting bij meisjes van die leeftijd een bekend sociologisch fenomeen is. Het is daarnaast ook bekend dat lesbische vrouwen als meisje vaak al afweken van de traditionele genderstereotypen.”

Zit er, vanuit de medische wereld, ook een echt verdienmodel achter die aanpak?
“Zeker weten. Een dubbele borstamputatie kost al snel 10.000 euro, en in Nederland betaalt de zorgverzekering dat gewoon netjes terug. Al jaren zijn er wachtlijsten in de zogenaamde genderklinieken, het is een stevige business geworden. Met onomkeerbare medische ingrepen, uitgevoerd op jongeren met een nog niet volwassen brein.”

Hoeveel mannen of vrouwen gaan er tegenwoordig in transitie in Nederland?
“Dat is een goede vraag. We hebben maandenlang geprobeerd om daarover cijfers te krijgen van het ministerie van Gezondheidszorg. Bijvoorbeeld: over hoeveel borst- of penisamputaties spreken

“ Er komt steeds meer wetenschappelijk bewijs dat puberteitsremmers leiden tot botontkalking en verminderde seksualiteit ”

we nu precies op jaarbasis? Welnu, we hebben die cijfers nooit gekregen, ze bleken geen overzicht te hebben. Ik vrees dat er binnen de politiek ook heel veel onwetendheid bestaat, en dit maakt naar mijn gevoel ook deel uit van een bewuste strategie van de trans-beweging. En hoeft het nog gezegd: als politicus deug je vandaag enkel wanneer je zo progressief mogelijke standpunten inneemt. De transgenderlobby lift mee op het succes van de homobeweging en dwingt nu onder de radar allerlei rechten af voor mannen die zich

plots als vrouw gaan identificeren. Twee mannen halen olympisch goud bij de vrouwen, kan het nog gekker? Vrouwensport is ooit ontstaan – en werd aanvankelijk zelfs fel bevochten – omdat er nu eenmaal belangrijke biologische verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen.”

De ironie van het verhaal is natuurlijk dat uitgerekend links en de feministische beweging decennialang hebben gestreefd naar gelijke vrouwenrechten en minder discriminatie. Vandaag moeten ze vaststellen dat de doorgeslagen genderideologie net voor méér discriminatie van vrouwen zorgt?
“Vanuit ons feministisch denkkader geloven we in het ideaal van de maakbare samenleving, maar vandaag beleven we de tijd van het maakbare individu. En nu moeten we inderdaad vaststellen dat heel veel organen en instellingen die zich decennialang hebben toegelegd op de vrouwenemancipatie plots overgeschakeld zijn op het discours van de zelfidentificatie. Wie het daar niet mee eens is, vliegt er uit. Sommige feministen

“ Therapeuten mogen hun jonge patiënten niet waarschuwen voor de vaak gruwelijke complicaties bij geslachtsoperaties. Integendeel, verminkende borstamputaties worden nu verheerlijkt, ook vanuit de medische wereld ”

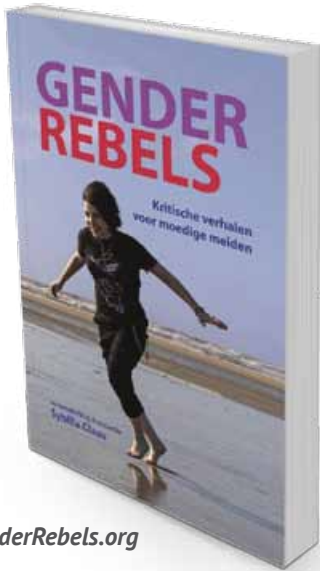
gaan daar in mee, maar een deel van de feministische beweging lijkt stilaan ook in het verzet te gaan en zich sterker uit te spreken tegen de aantasting van vrouwenrechten.”

Hét argument ter linkerkant in het hele genderdebat is dat ‘iedereen autonoom keuzes moet kunnen maken’. Dat is onzin, vindt u?
“Ik heb er geen bezwaar tegen wanneer volwassenen bepaalde keuzes maken, maar voor minderjarigen is het een heel ander verhaal. Het kindere brein groeit door tot je 25 bent, en dat is precies ook de reden waarom we kinderen bijvoorbeeld niet met de auto laten rijden of hen verbieden om alcohol te drinken. Maar de borsten van een zeventienjarige amputeren of tienjarigen puberteitsremmers laten slikken, dát is dan geen probleem? Nochtans komt er almaar meer wetenschappelijk bewijs dat die puberteitsremmers veel meer zijn dan zomaar een soort pauzeknop. Ze leiden bijvoorbeeld tot botontkalking, en dragen er toe bij dat je seksualiteit veel minder of zelfs helemaal niet ontwikkeld wordt, met alle dramatische gevolgen voor je verdere leven. Maar dit alles wordt vrolijk onder het tapijt geveegd.”

U focust in uw boek uitsluitend op meisjes: zijn er dan zoveel meer meisjes die jongen willen worden dan omgekeerd?
“Absoluut. Op de wachtlijst voor de Nederlandse

genderklinieken zijn de meisjes met 80 procent ruim in de meerderheid, en ook op internationaal vlak is dat zo. Uit de interviews die ik had voor het boek, blijkt dat jonge meisjes heel snel elkaars gevoelens overnemen, wellicht omdat ze vaak ook meer empathie tonen dan jongens. Duizenden meisjes praten elkaar online iets aan, en vooral witte meisjes zijn op dat vlak heel ontvankelijk.”

Uit uw boek blijkt ook dat de grote meerderheid van de mannen die zich als vrouw identificeren gewoon hun penis behouden. Terwijl meisjes elkaar online wél overtuigen om hun borsten te laten amputeren, en zo bij ‘de club’ te komen?
“Binnen die groep van mannen die zich vrouw voelen, heb je ook verschillende subcategorieën. Je hebt die beperkte groep heel knappe mannen die zich vrouw noemen en die vaak ook de media halen of het zelfs tot miss Nederland schoppen. Maar aan de andere kant van het spectrum heb je ook een groep al wat oudere, vaak ronduit onsmakelijke mannen met een bierbuik. Die raken opgewonden door zich als vrouw te kleden of door vrouwenkleedkamers of toiletten te bezoeken en daar video's maken. Ook zij profiteren nu vrolijk mee van de hele gendergekte. Of nog: in de VS en het VK zitten er vandaag al honderden mannen in de vrouwegevangenis die beweren vrouw te zijn. Daarbij ook enkele verkrachters. Ook in Engeland heb je een vijftiger die in een damesteam voetbalt. Dolle pret uiteraard, achteraf in de douches. *Last but not least*: er zijn ook vreselijke mannen die zichzelf als *proud lesbian* omschrijven. Met andere woorden: de deur voor misbruik en verkrachtingen staat wagenwijd open. Maar goed, daar werkt de politiek natuurlijk vrolijk aan mee, in de wetenschap dat je sinds 1 november in Duitsland gewoon naar het stadhuis kan stappen om te zeggen dat je je vrouw voelt en dus van geslacht wil veranderen. Zo'n wetsvoorstel is nu ook in Nederland in de maak, hopelijk kunnen we daar nog een stokje voor steken.”

www.GenderRebels.org

Journalist Wouter Verschelden fileert de Belgische politiek

“Ik begrijp echt niet dat Tom Van Grieken zijn kans niet heeft gegrepen”

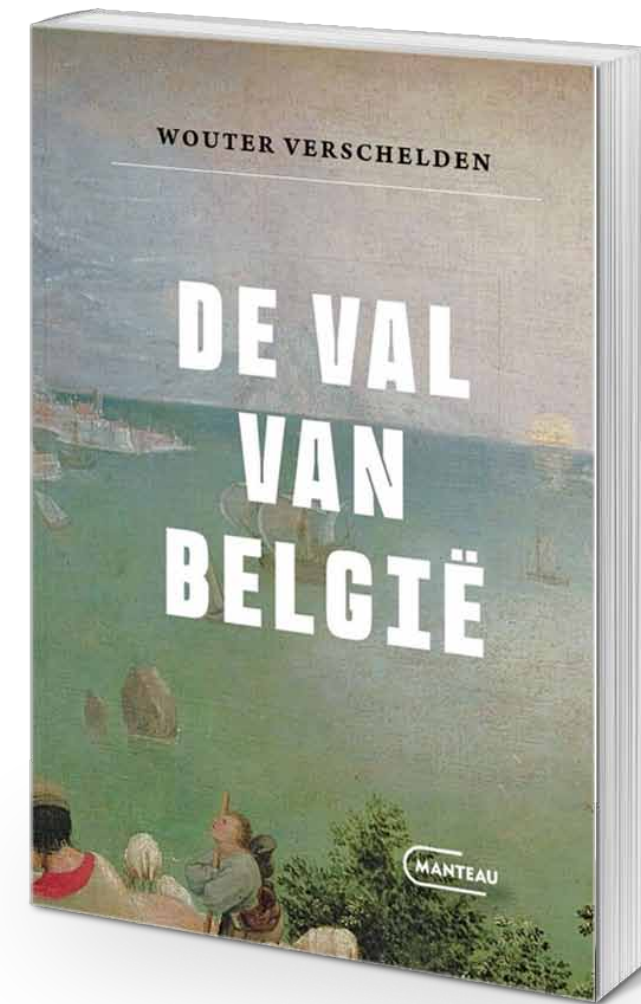
CHRISTOPHE DEGREEF

Met *De val van België* heeft onafhankelijk journalist Wouter Verschelden de lijkrede van de Vivaldi-regering geschreven. Nochtans geloofde ook hij aanvankelijk dat het best iets kon worden met premier Alexander De Croo (Open Vld). “Overal in het Westen hebben politici het moeilijk met de ongemakkelijke boodschap: onze kinderen gaan het slechter hebben.”

De val van België, Wouter Verscheldens zesde boek, beschrijft in meer dan vierhonderd bladzijden waarom de Vivaldi-regering – de regering onder Alexander De Croo die België door de covidjaren loodste – zichzelf stuk heeft geregeerd, en België er op vier jaar tijd fors op is achteruitgegaan.

Verschelden – die in het verleden voor *De Standard*, *Newsmonkey* en *Business AM* werkte – doet dat aan de hand van de Icarus-mythe: politici zijn als Icarus, die met vleugels die met bijenwas aangehecht waren aan zijn lichaam, zo dicht tegen de zon vloog dat de was smolt, en Icarus naar beneden stortte. Moraal van het verhaal: hoogmoed komt voor de val, zeker bij een bende ijdeltuigen als politici. “Ik geloof niet dat onze politici slechter zijn dan andere, maar België is natuurlijk een complex land, met complexe regeringsvormingen en met een eigen politiek bedrijf”, zegt Verschelden daarover.

Momenteel werkt Verschelden aan zijn laatste en meest persoonlijke project: W16, een betalende dagelijkse online nieuwsbrief. Op die manier is hij een van de meest eigenzinnige politiek journalisten die ons land rijk is. “De eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik gewoon doe wat ik graag doe: politiek brengen, maar dan anders dan de andere media. Het is politiek voor de echt geïnteresseerden. Want mijn nieuwsbrieven lezen betekent: werken. Wat ik breng is niet makkelijk. De kranten lijken hun interesse voor de *politique politicienne* gelost te hebben en nemen tegelijkertijd afstand tot hun lezers. Dat

“Waarom heeft de Belgische politiek in godsnaam ooit het bezit van onze centrales uit handen gegeven aan de Fransen? De Belgische welvaart was altijd al onlosmakelijk verbonden met goedkope nucleaire energie”

is goed voor mij (*lacht*). Zo is er ruimte om bijna persoonlijk met de lezer in gesprek te gaan via mijn nieuwsbrief.”

Met een boektitel als *De Val van België* zijn we geneigd te denken: dit is Verscheldens laatste boek, want hierna valt er niets meer te analyseren... **Wouter Verschelden:** “Wees gerust, dit is zeker niet mijn laatste boek (*lacht*). België is allesbehalve uitgepraat. Ik blijf het fascinerend vinden dat een Vlaams-nationalist als Bart De Wever (N-VA) de chouchou van het Koninklijk Paleis is geworden. Daar zit nog een verhaal in.”

“De oude generatie staatsmannen maakt plaats voor een nieuwe generatie, en ondertussen glijdt

het land verder af”, zo schrijft u bijna letterlijk in uw voorwoord. Maakt Bart De Wever dan deel uit van een verloren generatie?

“De prijs die we als burger betalen voor de erfenis van deze politieke generatie, is loodzwaar. In alle internationale ranglijsten gaan we achteruit. We zullen pas over enkele decennia kunnen oordelen over de rol van Bart De Wever. De Wevers programma heeft altijd al bestaan uit hardop dromen dat het in Vlaanderen en België anders kan. We zullen zien of hem dat lukt, de opgave is alvast niet min. Maar de toewijding die De Wever al twintig jaar lang vertoont, dat maakt hem wel uniek tegenover de rest. Al twintig jaar is die man bezig aan zijn verhaal. Met zware persoonlijke opofferingen tot gevolg. Maar altijd met één leidraad: de Vlaamse CSU worden, vrij naar de Beierse centrumrechtse conservatieve volkspartij. Wel, hij is erin geslaagd, hé. De N-VA is vandaag een beleidspartij die erin slaagt om met de Vlaamse socialisten akkoorden te sluiten voor Vlaanderen. Het nadeel is dat de N-VA niet lijkt te begrijpen dat ze met alle Vlaamse bevoegdheden van de voorbije staatshervormingen, ook gerust niets konden doen. Want door die bevoegdheden koste wat kost breed te willen invullen, zijn ze ook wel heel erg een keizer-koster voor Vlaanderen geworden.”

In uw boek komt goed uit de verf dat deze generatie politici het niet zo goed meer weet. Moet België dan een andere democratie worden, net zoals Frankrijk bijvoorbeeld is geëvolueerd van een eerste tot een vijfde republiek?

“Dat is een reflex die landen soms hebben: door het kiessysteem te veranderen probeert men een democratische knoop te ontwarren. Maar vaak verandert er daardoor niet echt iets fundamenteels. Ik denk niet dat een first-past-the post-meerderheidssysteem zoals in Angelsaksische landen een oplossing voor België zou zijn. Evenmin denk ik dat grondwettelijke veranderingen zoals in Frankrijk of Italië onze besluitvorming fundamenteel veranderen. Politiek is geen loutere zaak van hoe samenlevingen stemmen. Kijk maar naar de veranderingen in de Vlaamse kieswet: er werd gedacht dat de opkomstplicht afschaffen nefast zou zijn voor de democratie. Maar net de partij die daarover het meest klaagde – de CD&V – heeft het meest geprofitteerd van het ongedwongen stemrecht.”

Wat is dan wel een oplossing voor België?

“De grootste uitdaging van onze tijd gaat over economie en welvaart. Voor het eerst in de naoorlogse geschiedenis zijn politici in heel het Westen verplicht om de bevolking te vertellen dat de jongere generaties het slechter zullen hebben dan hun ouders. Dat drukt niet alleen op het gemoed van de burger, maar zeker ook op het gemoed van de politiek. In België komt daar nog eens de communautaire tweedeling bovenop. In een deel van Franstalig België heerst nog een cultuur waarbij men schaamteloos teert op de overheid. Kijk maar naar het schandaal rond het OCMW van Anderlecht. Tijdens de afgelopen verkiezingen heeft de N-VA de gok genomen om over die afnemende welvaart de harde waarheid te vertellen, én besparingen te

beloven als antwoord. En er nog de verkiezingen mee gewonnen ook. In Vlaanderen pakt de mayonaise omdat de burger lijkt te beseffen dat het met minder moet. Maar een rechtse regering *light* zoals de Zweedse coalitie tussen 2014 en 2018, zal deze keer niet meer volstaan.”

Is de manier waarop de kernuitstap in België is aangepakt, een illustratief voorbeeld van hoe de huidige generatie politici met onze welvaart speelt?
“Zeker! Tot 2020 wilden de meeste politieke partijen de kerncentrales openhouden, behalve de groenen. Die wilden een energie-eiland, dat ondertussen niet twee maar zeven miljard euro kost. Als het er komt – en gelukkig stelt men zich nu toch de vraag – zal ons dat netto dertig euro per jaar per consument extra op onze energiefactuur kosten. Maar de energie-malaise is veel ouder dan de Vivaldi-regering. Waarom heeft de Belgische politiek in godsnaam ooit het bezit van onze centrales uit handen gegeven aan de Fransen? De Belgische welvaart was altijd al onlosmakelijk verbonden met goedkope nucleaire energie. Frankrijk doet het vandaag nog op die manier. Enfin, de nieuwe regering zal dat debat toch stevig moeten voeren, willen ze energie nog betaalbaar houden.”

Maar hoe komt men tot zulke irrationele beslissingen? Gaat het uiteindelijk puur om de politieke postjes, in ruil voor om het even welke beslissing?
“Bij de Open Vld wel, althans in de aanloop naar de Vivaldi-regering. En toch kan ik Alexander De Croo begrijpen waarom hij premier is geworden van die regering. In de coalitie die eerst op tafel lag – een paarse regering aangevuld met de N-VA – had de Open Vld recht op één vicepremier, de minister van Financiën, en misschien nog een kleine post. Dat was het. Uiteraard hebben ze dan voor de Vivaldi-regering gekozen, toen ze zagen dat daar het premierschap mogelijk was.

De Vivaldi-regering was niet gedoemd om te mislukken. Dat geloof ik niet. Akkoord, er waren zeven partijen, maar in het begin wilde iedereen de regering écht een kans geven. Het hielp dat er een min of meer gemeenschappelijke visie was over de aanpak van de covidpandemie. Men wilde allerminst terug naar de stuurlaarsloosheid onder de tijdelijke minderheidsregering onder Sophie Wilmes. Hoe gek het ook mag klinken: Vivaldi was in het najaar van 2020 ook een poging tot antwoord op de macht van enkele virologen, die in een opvallend samenspel met de media in prime time het beleid stuurden. De politiek wilde de touwtjes terug in handen krijgen en zelf beleid bepalen. Maar ondanks die optimistische start mislukte het Vivaldi-experiment. En dat komt omdat er geen sterke figuur zoals Elio Di Rupo (PS) – die van 2011 tot 2014 ook een regering met zes partijen moest leiden - de boel bij elkaar hield. Het is geen toeval dat MR-voorzitter Georges-Louis Bouchez bij het afscheid van Di Rupo uit de gemeenteraad van Bergen, een ode bracht aan staatsman Di Rupo, ook al minacht Bouchez de PS.”

In uw boek zegt u ook onomwonden: de virologen hebben tijdens de Vivaldi-regering gewoonweg te veel macht gehad...
(*onderbreekt*)... “Ja, die hadden daarvoor geen politiek mandaat. Wie heeft er ooit op viroloog Marc Van Ranst gestemd? Maar de definitieve analyse over de covidperiode, daarvan pretendeer ik niet dat ik ze in mijn boek maak. Niemand van de huidige generatie politici heeft ooit een pandemie meegemaakt, daarom wil ik nog wel mild zijn in mijn oordeel. Maar helaas is gebleken dat angst verkoopt, ook in mediaconsumptie. Om het even met een boutade te zeggen: er zijn in recente tijden nog nooit zoveel tv-kijkers geweest als tijdens covid. Ja, dan loont het om figuren als Van Ranst op te voeren en de angst goed aan te wakkeren, hé. Covid kon zich enten op een politiek deficit: er was begin 2020 geen regering met een mandaat van de bevolking, en plots moest de minderheidsregering-Wilmes II met volmachten regeren, waardoor de zaken in een vacuüm terechtkwamen. Daarin zijn sommige virologen gesprongen, macht is een gat dat zichzelf vult. Ik hoop dat we lessen kunnen trekken uit die periode. Want iets soortgelijks is gewoonweg voor altijd te vermijden.”

“ Als Van Grieken Dewinter op tijd opzij had geschoven, dan had de N-VA het op 9 juni nog véél moeilijker gehad ”

Eén van de grootste enigma's, beschreven in uw boek, is Vooruit-voorzitter Conner Rousseau. Waarom is net Rousseau zo zwaar aangepakt, wanneer hij alles meeheeft om in onze progressieve hedendaagse wereld op handen gedragen te worden: jong, mooi, homo, communicatief sterk?
“Rousseau was inderdaad de *golden boy*, die de socialisten politiek naar het hoogste niveau kon terugbrengen, maar dan viel hij keihard naar beneden, als een echte Icarus. Achter zijn val zat geen groot plan dat werd bekostigd door de media, het was een samenloop van omstandigheden. Maar wat volgens mij wél meespeelt, is dat Rousseau de in Vlaanderen onvermijdelijke stap heeft gezet van politicus naar BV. Zoals Herman De Croo ooit zei: als je *Dag Allemaal* langs de voordeur binnenlaat, dan moet je niet verbaasd zijn dat ze ook langs de achterdeur proberen binnen te komen. Bij Rousseau zijn de media daarin bijzonder ver gegaan.”

Van wie hebt u kwade telefoons gekregen na publicatie van *De val van België*?
“Van Alexander De Croo, natuurlijk, die er niet tevreden mee was. Dat is oké, mensen hebben het recht om mijn analyse niet te delen.”

Is Alexander De Croo echt de persoon zoals u hem in het boek beschrijft: zelfs op verkiezingsavond 9 juni geloofde hij niet dat zijn partij zware klappen kreeg?
“Dat is niet typisch enkel iets voor De Croo, maar overkomt wel meerdere eerste ministers. Uiteindelijk

word je in die positie geleefd. Je komt in een bubbel terecht, een bubbel waarin je je met de groten der aarde mag meten, en waarin je jezelf makkelijk verliest. Wilfried Martens, Guy Verhofstadt en Charles Michel hadden net hetzelfde probleem. Hoe meer je elders vertoeft, hoe meer Brussel een abstractie wordt, en hoe minder je de werkelijkheid in België vat. Net omdat een Elio Di Rupo geen talenknobbel had, was die daar behoorlijk immuun voor.”

Had u verwacht dat het cordon sanitaire op lokaal niveau doorbroken zou worden?
“Niet in Franstalig België, waar de PS Georges-Louis Bouchez – toch voorzitter van de belangrijkste politieke kracht in het zuiden – keihard in Bouchez' ballen heeft getrapt door in diens thuisstad met de PVDA in zee te gaan. Die kwestie gaat nog een staartje krijgen, want de Franstaligen die ik ken, maken zich daar toch zorgen over. Ik denk dat de PS niet goed weet waar ze aan begonnen zijn. Het kiespubliek gaat alleen maar radicaler worden door coalities met de PVDA. In Vlaanderen heeft Conner Rousseau net het omgekeerde gedaan en afstand genomen van de PVDA, bijvoorbeeld door in Zelzate zijn partij niet meer met de communisten in zee te laten gaan. Rousseau wil zijn partij iets

meer naar het centrum opschuiven, volgens mij om strategische redenen, zodat hij mee kon regeren in Vlaanderen.”

Wat vindt u eigenlijk zelf van een politieke schutskring rond partijen, en meer bepaald rond het Vlaams Belang?
“Het valt voor mij heel erg op dat Vlaams Belang zelf weinig ambitie heeft om mee te regeren. In vele Europese landen zit radicaal rechts ondertussen mee in een regering, zoals in Italië en Nederland. Een Geert Wilders of Giorgia Meloni, die blijken de moed te hebben om dat te doen. Maar bij ons wil Tom Van Grieken geen afstand nemen van figuren als Filip Dewinter. Dat is politiek onbegrijpelijk, zeker met het mandaat van Van Grieken. In 2014 bestond het Belang ei zo na niet meer, en tien jaar later zit het Belang electoraal mee in *pole position* om deel te nemen aan de macht, maar aarzelen ze zelf. Antwerpen is daar het beste voorbeeld van: in de stad van Filip Dewinter, de historische thuisbasis van het Belang, breekt de partij geen potten meer. En dat is Dewinters verantwoordelijkheid. Als Van Grieken Dewinter op tijd opzij had geschoven, dan had de N-VA het op 9 juni nog véél moeilijker gehad. Pas dan zou Van Grieken tegen De Wever kunnen zeggen; ok, de radicale elementen zijn weg, en nu gaan we samen regeren. Ik begrijp echt niet dat Van Grieken die kans niet heeft gegrepen.”

Is het nog te verantwoorden dat politici als entertainment opdraven in tv-programma's? In dat licht is uw onthulling over Het Conclaaf straffe kost: op een bepaald moment wilden enkele politieke kopstukken de opnames staken omdat ze vonden dat de afspraken niet werden nageleefd. Ze konden echter niet weigeren. Dat is toch nefast voor het politieke bedrijf?
“Tja, daar is de mediaconsument ook hypocriet in. Dat is de paradox: vraag je de Vlaming wat hij als nieuwsmix wil, dan antwoordt hij altijd heel erg principieel “veel buitenland en veel economie”. En in realiteit kijkt hij massaal naar *Het Conclaaf* omdat dat hapklare televisie is die op een dienblaadje wordt aangereikt. Ik vind het niet fout dat tv-maker Eric Goens zulke goed bekeken programma's maakt. En eigenlijk zit er wel een waarheid in: als vele mensen ernaar kijken, dan betekent het dat vele mensen erg geïnteresseerd zijn in politiek.

Wat in Vlaanderen volgens mij wel problematisch wordt, is dat politici hier te veel BV worden. In Nederland zijn de grenzen tussen politiek en entertainment veel strakker en behouden de media meer afstand tot de politiek. Tja... Net als u ben ik eigenlijk net zo verwonderd over *Het Conclaaf*. Ik heb inderdaad ontdekt dat enkele politici dat programma wilden boycotten. Maar zoiets gaat niet, hé, want dan haalt de politicus die blijft daar een voordeel uit. Maar het was ook goedgemaakte televisie, die de campagne onherroepelijk in een plooi heeft gelegd. Met alle gevolgen van dien voor Tom Van Grieken.”

De val van België, Manteau, 432 bladzijden, voor € 30 te koop op <https://www.w16.be/c/devalvanbelgie>

Van vergane industrie tot nieuwe bedrijvigheid

WINNY MATHEEUSSEN

FOTO'S: TIM DIRVEN

Van steenbakkerijen over steenkoolmijnen tot scheepswerven: Vlaanderen was een industriële wereldspeler in een aantal sectoren. Was, want van die oude industrie blijft niets meer over. *Doorbraak* ging op zoek naar de restanten. Een verhaal van vergeten, bewaren maar gelukkig ook herbestemmen.

Na de Tweede Wereldoorlog rees het industriële Vlaanderen nog één keer op uit de as van de vernieling die de grote wereldbranden uit de 20ste eeuw met zich meebrachten. Het optimisme zorgde niet alleen voor een babyboom, maar deed ook de Vlaamse industrie opleven. Het land moest heropgebouwd worden. De Kempense steenkoolmijnen in Limburg zorgden voor energie voor de Waalse staalindustrie. Het staal werd onder meer gebruikt in de scheepsbouw aan de oevers van de Schelde, waar de Boelwerf internationale faam verwierf. De steenbakkerijen in de Rupelstreek produceerden baksteen voor de wederopbouw, maar ook voor de export naar het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Maar vanaf de jaren zeventig ging het bergaf. De crisis stak de kop op. Nieuwe energiebronnen zoals petroleum verdrongen steenkool. De staalindustrie en de scheepsbouw leden onder de oprukkende globalisering en internationale concurrentie van opkomende economieën in Azië. En ook de baksteenindustrie, die al sinds de 13de eeuw in de Rupelstreek aanwezig was, deemsterde weg. Rond de jongste eeuwwisseling bleef er van die oude industrie niets meer over. Behalve de oude en vervuilde terreinen en gebouwen. Het grote vraagstuk rond de reconversie ervan kreeg verschillende antwoorden. Het ene al succesvoller dan het andere.

De sluiting van de Kempense steenkoolmijnen ging gepaard met een hevige sociale strijd. Vakbonden en mijnwerkers legden zich niet zonder slag of stoot neer bij het verdwijnen van duizenden jobs en een sterk maatschappelijk weefsel dat zich op unieke wijze had gevormd rond de mijnputten. Na de sluiting van Zwartberg in 1966, waar bij mijnwerkersverzet twee doden vielen, kwam de Belgische regering in de jaren tachtig met een weldoordacht reconversieplan – het plan Gheyselinck, genoemd naar crisismanager Thyl Gheyselinck – op de propen om de gevolgen van de onontkoombare sluiting van de zes overige mijnen op te vangen. Met Zolder sloot in 1992 de laatste Limburgse mijn, na een bewogen sociale strijd waarbij vele inwoners van Leuven en Brussel zich het bezoek van boze mijnwerkers nog haarscherp kunnen herinneren.

De reconversieplannen kenden eveneens een bewogen start. Wanneer massa's belastinggeld voor het rapen liggen, ligt ook fraude op de loer. Onder andere de Superclub-KS-affaire en het ERC-project, met plannen voor filmstudio's en een groot recreatiepark, bleken frauduleus en zorgde voor een enorme verkwisting van middelen. Uiteindelijk richtte de Vlaamse regering in 1994 de Limburgse Reconversie maatschappij (LRM) op om de middelen oordeelkundig te besteden. Sindsdien kwam de reconversie goed op gang.

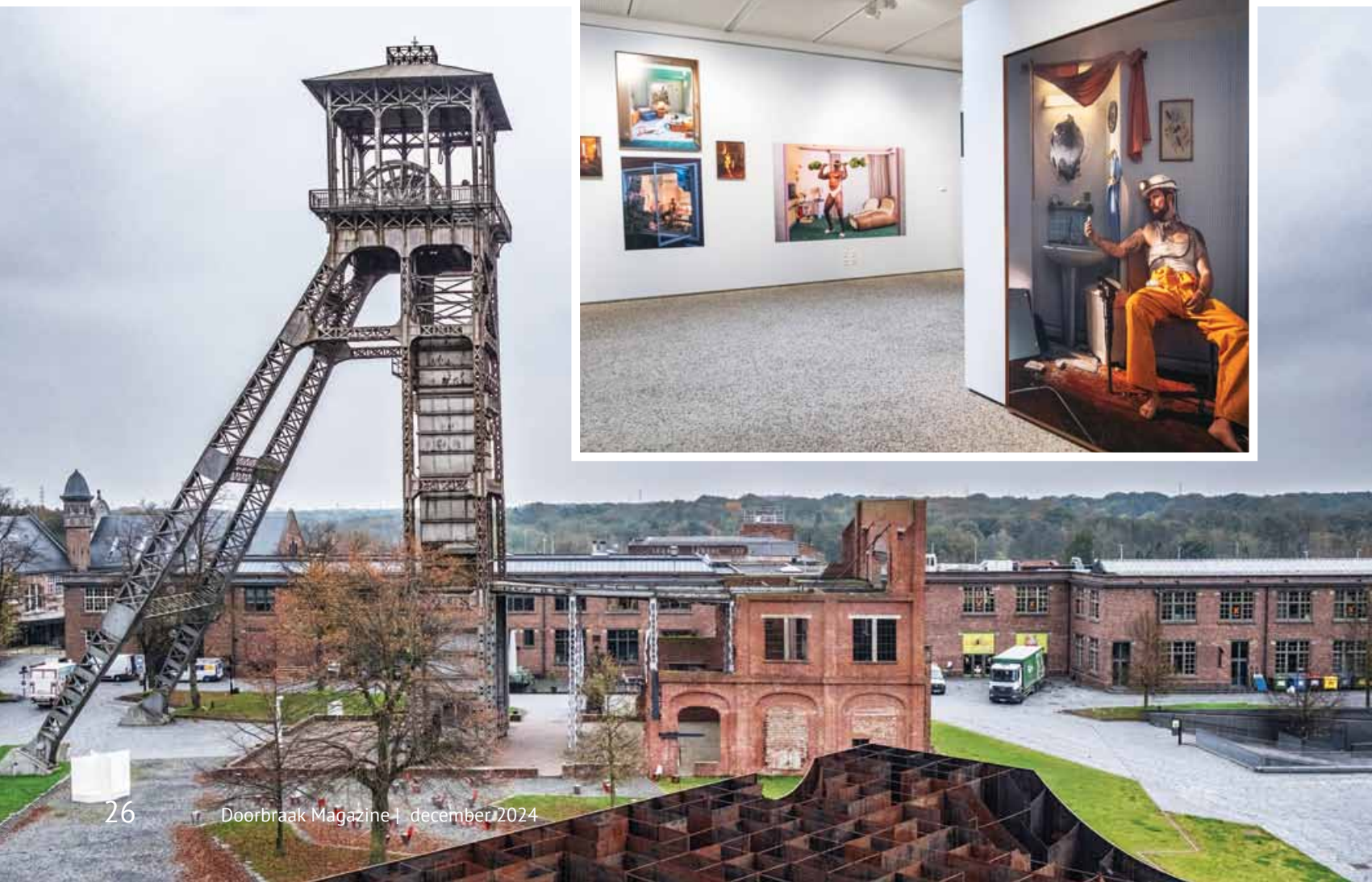
De Boomse steenbakkerijen van weleer

C-MINE:

cultuur, geschiedenis en nieuwe bedrijvigheid

Op de site van Winterslag bij Genk vinden we nu C-mine terug. Hier ligt de nadruk op de zachte sectoren kunst en cultuur. In de oude mijngebouwen vinden we momenteel theater- en filmzalen, naast een campus van de hogeschool Luca School of Arts. Porseleinkunstenaar Pieter Stockmans heeft van het magazijngebouw zijn atelier- en woonruimte gemaakt. De voormalige paardenstallen doen dienst als bedrijfsruimte en in de oude mijnburelen is C-mine Crib gevestigd, de incubator voor jonge, creatieve ondernemers.

Het terrein is steeds toegankelijk voor het publiek, dat talrijk komt opdagen om te genieten van de tentoonstellingen die er permanent worden georganiseerd in de compressorenzaal en ventilatorengebouwen. De schachtbokken – een schachtbok zorgde voor de verbinding met de ondergrond, mensen en materiaal werden onder een schachtbok met een lift naar onder gebracht, steenkool werd naar boven gebracht – zijn toegankelijk voor het publiek en geven een schitterend uitzicht op de omgeving.

Be-MINE:

geschiedenis, sport, ontspanning en winkelruimte

In Beringen vind je de best bewaarde mijnsite van Europa terug. Hier is ook het Vlaams Mijnmuseum ondergebracht, met een simulatie van het leven onder de grond. Maar er wordt ook veel aandacht besteed aan de sociale strijd die gepaard ging met de sluiting van de mijnbedrijvigheid.

Op het terrein vinden we een klimzaal en een reuze-aquarium, waar je kan duiken of snorkelen tussen de duizenden subtropische vissen. Een internationale trekpleister voor liefhebbers van de sport. Op de oude mijnterril kunnen kinderen en families zich uitleven op de Avonturenberg waar ze voluit kunnen klauteren en ontdekken. Via een 'bos' van 1.600 palen bereik je via trappen, touwenparcours, klimconstructies, kruiptunnels en wandelpaden de top van de terril. Mountainbikers krijgen aan de noordoostelijke zijde toegang tot

het Bikepark op de terril, met een permanent *down hill*-traject voor recreanten en gevorderden.

Naast ruimte voor geschiedenis en recreatie is er ook plaats voor bedrijven en een winkelstraat. Op dit moment wordt de laatste hand gelegd aan de reconversie van de oude steenkoolwasserij. De buitenschil wordt getransformeerd tot commerciële ruimte, terwijl in de binnenschil be-Nature het levenslicht zal zien. Een beleevingswandelpad dat de bezoeker tot 68 meter hoog rondvoert door een re-natureproject waarbij de binnenkant van de wasserij wordt teruggegeven aan de natuur.

Ieder jaar komt de Beringse gemeenschap nog samen op de mijnsite tijdens het grote Mijnfestival. Het veldritseizoen van Exact-Cross gaat ook telkens van start met de Be-Minecross.

Boelwerf in Temse: welkom in Cordeel-city

Met de definitieve sluiting van de Boelwerf aan de oever van de Schelde in Temse, kwam in 1994 een einde aan 165 jaar scheepsbouwactiviteit in het Waasland. Ook hier ging een hevige sociale strijd aan vooraf, waarbij vakbondsleiders Jan Cap (ACV) en Karel Heirbaut (ABVV) een legendarische rol speelden. Hun strijdsyndicalisme kon het einde van een industrieel tijdperk niet verhinderen. Ondanks pogingen van de regering om via goedkope scheepskredieten de boel drijvende te houden, ging de Boelwerf ten onder. Die kredieten werden voor het grootste deel kwijtgescholden of gingen verloren. In 2004 werden de bestuurders van de laatste eigenaar Boelwerf Vlaanderen nog veroordeeld voor fraude met Europese subsidie.

De curator van de Boelwerf, Jef Dauwe, had vijf jaar lang moeite om geïnteresseerden te vinden voor de zwaar vervuilde terreinen. Uiteindelijk nam bouwfirmas Cordeel samen met de firma Aertssen de brownfield van 85 hectare over om er een kmo- en woonzone van te maken. De gemeente kocht de overige twee hectare om er een nieuw administratief dienstencentrum op te bouwen. Aertssen leverde de saneringsexpertise, Cordeel nam de bouwactiviteit op zich en vestigde zijn hoofdkwar-

tier in een opvallend gebouw dat uittorent boven het voormalige droogdok. Het bouwbedrijf palmt 20 hectare in, met onder meer een betonfabriek, een schrijnwerkerij en een metaalfabriek. Het legt de nadruk op ecologisch verantwoorde productie.

Ondertussen is na vele jaren het project afgerond. Aan de oevers van de Schelde wordt de skyline nu gedomineerd door prachtige woontorens met in totaal zo'n 900-tal luxeappartementen. Daarachter trok bouwfirmas Bostoen een wijk met 200 eengezinswoningen op. In de kmo-zone zitten een 60-tal bedrijven, waaronder schoengigant Torfs. Van de oude Boelwerf blijft nog één stille getuige over: de oude Boelwerfkraan. Alleen is het niet zeker of die kan blijven staan. Ze is op dit moment nog erkend als beschermd onroerend erfgoed, maar de gemeente startte recent de procedure op om die erkenning in te trekken. De restauratie en het onderhoud van de kraan zou te duur zijn.

Vergeten erfgoed in Boom: de steenbakkerijen

Een heel ander verhaal treffen we aan in de wijk Noeveren in Boom. Daar vinden we nog de restanten van een ooit roemrijk industrieel steenbakkerijverleden. Hier echter geen heroïsche syndicale strijd. Evenmin gulle reconversieplannen, gefinancierd met overheidsmanna.

Tijdens onze wandeling ontmoeten we Freddy, die gedurende 37 jaar in de steenbakkerijen werkte. "In 1970 begon ik bij Peeters & Van Mechelen, maar na een jaar sloot het bedrijf. Ik begon dan bij Frateur, tot ook daar de activiteit stopte. Uiteindelijk werkte ik als steenbakker bij Lauwers. Maar ook dat verhaal eindigde in 2006 met een sluiting. Ik heb in totaal 37 jaar gewerkt als steenbakker. Hard labeur, in moeilijke en vooral hete omstandigheden. Uiteindelijk is het hier allemaal een stille dood gestorven, zonder dat er een haan naar kraaide."

Dat beaamt ook Luc Verbeeck, architect en al veertig jaar bezieler van de strijd voor het behoud van het Boomse industriële erfgoed, nu als voorzitter van Brik Boom. "De overheid heeft hier inderdaad nooit echt moeite gedaan om het erfgoed te bewaren of de streek een nieuw economisch elan te geven. Wat er nu nog overblijft, is er dankzij de inzet van vrijwilligers en privé-initiatief. In de oude fabriek van Peeters & Van Mechelen is er een kleinschalig woonproject gekomen. Op de site van Frateur is er een steenbakkerijmuseum 't Geleeg."

"Wij zitten met Brik Boom nu op de voormalige en gerestaureerde site van Lauwers en hebben daar ook het Ecomuseum en Archief van de Boomse Baksteen (Emabb vzw) ondergebracht. We werken goed samen met de gemeente Boom en Stichting Kempens Landschap om de boeiende geschiedenis van de Rupelstreek levend te houden. Het dorpsgezicht van Noeveren is beschermd, evenals verschillende arbeiderswoningen en de restanten van de oude steenbakkerijen. Die kleine woningen zijn zeer gegeerd en veranderen voor veel geld van eigenaar. 250.000 à 300.000 euro voor een gerestaureerde woning zijn geen uitzondering. De mensen komen hier graag wonen."

Naast de woonfunctie en het erfgoedtoerisme, wil de architect ook graag meer aandacht voor een nieuwe, lokale ambachteneconomie. "Werkgelegenheid kort bij de deur, waardoor ook de mobiliteitsproblemen zouden verdwijnen. Op dit moment is Boom vooral gekend door Tomorrowland. Dat mag hier zeker bestaan. Maar daarnaast zou een duurzaam maatschappelijk weefsel de Rupelstreek veel goed doen."

West-Vlaamse bedrijven investeren meer in Noord-Frankrijk

HANS BROCKMANS

Goedkopere grond, arbeid én energie drukken de kosten van bedrijven in Noord-Frankrijk. En: meer rechtszekerheid en minder regeltjes. Vlaamse, vooral West-Vlaamse, investeerders creëren daarom steeds meer jobs over de grens. Ondertussen verschaalt de industrie in Vlaanderen. Een wake-up call voor de Vlaamse politici?

In 2023 investeerden 10 Vlaamse bedrijven in Noord-Frankrijk, goed voor 195 jobs. Vlaamse bedrijven creëerden er de voorbije vijf jaar 1.400 arbeidsplaatsen. “Na mediaberichten over Vlaamse bedrijven in deze regio, worden we overspoeld door vragen over de werkomstandigheden”, stelt Hilde Dejonghe, managing partner van logistieke dienstverlener Conhexa in Duinkerke, én voorzitter lokale raad Noord-Frankrijk voor werkgeversorganisatie Voka. “Ik verwacht een sterke groei van kapitaalstromen uit Vlaanderen.”

Op zoek naar grond

Ook Els Willem, die samen met haar man aan het hoofd staat van afsluitingsspecialist Naturae uit Zonnebeke, opent in 2026 een fabriek over de grens. In 2019 kreeg Willem van haar belangrijkste leverancier van kastanjehouten hekwerken uit het Verenigd Koninkrijk te horen dat de levering na de Brexit zou worden stopgezet. Willem: “We werden verplicht om zelf de productie in handen te nemen.”

In eerste instantie speurde Naturae de Vlaamse markt af om een fabriek in te planten. Het bedrijf was al tien jaar op zoek naar een alternatief voor de productievestiging van 0,5 hectare in Ieper, want die was te klein en ongeschikt voor een sterk geautomatiseerde productie. “Nergens vonden we een geschikt terrein, of ons bod werd serieus overtroffen door een logistiek bedrijf. Een vergunning voor nieuwe industriegrond werd overal afgewimpeld.” De productie van de hekwerken stagneerde op 1,5 miljoen omzet. Veel opdrachten werden geweigerd. “Ze werd de zoek-

Hauts-de-France, haven van Duinkerke
Foto: ©Philippe Turpin

tocht naar een nieuwe locatie wel heel dringend”, aldus Willem.

Vorig jaar contacteerden zij en haar man Peter Segers een lokale mandataris op een receptie in Boeschepe, vlak over de grens. Of in zijn gemeentelijke industriegrond beschikbaar was? Dat bleek niet het geval. De man bracht hen wel in contact met Nord France Invest, het agentschap dat bedrijven bijstaat voor een vestiging in Hauts-de-France (het vroegere Nord-Pas-de-Calais en Picardië).

Kort op de bal

“Enkele dagen later kregen we al een lijst van beschikbare én geschikte gronden in de buurt”, getuigt Willem. Op haar vraag wanneer er vergunningen kunnen komen, kreeg ze een gedetailleerde tijdslijn van het beslissingsproces. Uiteindelijk vond Naturae een grond in Steenvoorde, vlak over de grens.

Een lokale bedrijfsadviseur begeleidt de voorbereiding van de Franse vennootschap, de fiscale dossiers en de arbeidscontracten van het personeel. De eerste drie jaar is er geen onroerende belasting. De notariskosten van de aankoop van de grond bedragen slechts 1 procent van de aankoop prijs, waarover Willem discreet blijft. “Gevolgig lager”, klinkt het.

In september 2026 verhuizen 15 personeelsleden naar Steenvoorde, gemiddeld zo’n twintig minuten van hun woonplaats. Naturae heeft eindelijk zicht op de uitbreiding van zijn klantenbestand. “We rekenen op een verdubbeling, met zicht op drie keer meer productie”, aldus Willem. “We realiseren in Frankrijk een investering die ons in Vlaanderen in 10 jaar niet gelukt is.”

“Elke job die onze bedrijven in Noord-Frankrijk creëren, is er één minder in Vlaanderen”

— Tom Vermeersch
regioverantwoordelijke Noord-Frankrijk voor Voka West-Vlaanderen

Nog geen grote delokalisatiegolf

“Toch is er nog geen grote delokalisatiegolf”, bevestigt Tom Vermeersch, de regioverantwoordelijke van Voka West-Vlaanderen voor Noord-Frankrijk. “Er verhuizen nog geen fabrieken omdat er gebrek aan industriegrond is in Vlaanderen. Nog niet, tenminste. Voorlopig blijft de interesse van Vlaamse ondernemingen in Noord-Frankrijk beperkt tot uitbreidingsinvesteringen.”

Vermeersch signaleert trouwens “een tweede Vlaamse golf van kleinere investeringen”. De gemiddelde Vlaamse investering in Noord-Frankrijk

zorgde in 2021 voor 27 jobs en daalde naar 15 in 2022. Vorig jaar creëerden de nieuwkomers 8,5 jobs per investering. Vermeersch: “Ook kmo’s vinden vandaag hun weg naar Frankrijk.”

Karla Basselier, de topvrouw van de industrie-federatie Fedustria, bevestigt: “Vlaamse ondernemingen zoeken ruimte en vinden die over de grens. Ook zijn de gronden er soms een kwart goedkoper dan in Vlaanderen. De rode loper wordt uitgerold.”

Potentiële investeerders hebben bij een overheidsdienst zoals Nord France Invest één aanspreekpunt, dat advies verleent over de vergunningen, notariële aktes, de oprichting van een vennootschap en andere formaliteiten. “En er is rechtszekerheid”, merkt Basselier op. “In Vlaanderen krijg je soms wel een vergunning. En dan volgt een klacht van een ontevreden actiegroep of buur, die een bedrijf compleet kan verlammen.”

Politieke strijd

Vermeersch verwijst ook naar politici. “De vorige minister van Omgeving Zuhail Demir (N-VA) en de West-Vlaamse deputatie lagen met elkaar in de clinch over de industriegronden. Haar beleid werd mee bepaald door natuurbeschermers op het kabinet. Onze bedrijven hebben waarlijk afgezien.” De vorige Vlaamse regering engageerde zich nochtans om 130 hectare industriegrond vrij te maken in de streek van Brugge, Roeselare en Waregem. Het resultaat? Vermeersch: “Er is niets gerealiseerd! Ondertussen werd in Noord-Frankrijk 10.000 hectare vrijgemaakt.”

De Dienst Statistiek van de Vlaamse overheid signaleert dat de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde van de Vlaamse industrie sinds 2010 stelselmatig afnemen. Vermeersch hoopt dat de huidige Vlaamse regering wel rekening houdt met haar verzuchtingen. Vermeersch: “Hopelijk creëert de klage van de West-Vlaamse industrie een schokeffect. De eerste signalen van de kabinetten waren alvast positief.”

Sneeuwbaaleffect

De berichten over de adequate manier waarop Franse overheden omspringen met potentiële investeerders, hebben volgens Vermeersch wel al geleid tot “een sneeuwbaaleffect van vragen” over het aanbod van industriegronden in Noord-Frankrijk. “Ik voorspel dat door de toegenomen interesse volgend jaar en 2026 nog een sterkere toevloed van Vlaamse, vooral West-Vlaamse, investeringen zal opleveren in Noord-Frankrijk.”

Ook de zoektocht naar personeel botst in West-Vlaanderen op problemen. Basselier (Fedustria): “Vroeger zochten heel wat van onze arbeiders een job in Noord-Frankrijk. Na de industriële neergang van de regio, gebeurde een omgekeerde beweging. Elk bedrijf voert zijn war on talent. Nu trekken de Vlaamse bedrijven zelf over de grens, omdat ze er

sneller, en bovendien goedkoper personeel vinden.” Basselier verwijst naar een dossier van één van haar leden. Een arbeider in de Vlaamse vestiging verdient er netto 13 euro per uur, maar kost het bedrijf 30 euro bruto. Voor dezelfde job betaalt de werkgever in Noord-Frankrijk 20 euro, terwijl de werknemer 12 euro in het loonzakje overhoudt. “Een gigantisch verschil, vooral door de fiscaliteit en de sociale lasten”, schetst Basselier.

“Vandaag is er nog voldoende arbeidspotentieel in Noord-Frankrijk”, waarschuwt Vermeersch. “Heel lang zal het echter niet duren, omdat de tewerkstelling in de Noord-Franse regio sterk toeneemt. Ook door de Vlaamse bedrijven.”

Niet alleen grond en arbeid zijn in Noord-Frankrijk goedkoper. Ook de totale energiefactuur is er gevoelig lager. Fedustria berekende dat de gemiddelde energiekost van een gemiddeld industrieel bedrijf in oktober 2024 20 procent hoger was in België dan in Frankrijk. Pikant detail: zonder de energieheffingen is de Belgische energiefactuur oorspronkelijk 15 procent goedkoper dan de Franse.

Basselier: “De goedkope factuur wordt overbelast. Op drie kilometer van de Vlaamse hoofdvesting verschilt het kostenplaatje van de Franse fabriek enorm. Zo’n bedrijf volgt de zakenlogica. Een multinational maakt de internationale vergelijking. Als ook zijn concurrenten goedkoper produceren over de grens, is de keuze snel gemaakt. Noord-Frankrijk is nu eenmaal voordeliger.”

Innovatie blijft Vlaamse troef

Vlaanderen heeft nochtans troeven. “De Vlaamse industrie heeft nog steeds de enorme troef dat het talenten kan aanwerven die innovatieve processen en producten creëren”, redeneert Basselier. “Het strategisch onderzoekscentrum Flanders Make in Kortrijk levert met onze universiteiten hoogtechnologisch onderzoek, dat vruchten afwerpt voor de industrie. Dat leidt ertoe dat Vlaamse bedrijven niet louter op volume moeten wedijveren, zoals Chinese concurrenten. Onze industrie kan kwaliteitsproducten fabriceren en herontwikkelen, die niet eenvoudig kunnen worden ontworpen of nagemaakt.”

De ferro- en nonferrorecyclagegroep Galloo verhuist wel een deel van zijn activiteiten naar Frankrijk, maar draait volledig op Vlaamse technologie. Het heeft in Frankrijk momenteel 33 vestigingen, 15 meer dan in Vlaanderen. “Ook voor onze Franse activiteiten worden de productvernieuwing en de processen centraal gestuurd vanuit onze hoofdzetel in Menen”, weet Sylvie Sarlet, marketingverantwoordelijke van Galloo. “Onderzoek en ontwikkeling gebeurt door Vlaamse ingenieurs.”

Galloo kondigde dit jaar een investering van 32 miljoen euro aan in Harne (Hauts-de-France), goed voor een vijfde van de totale omzet en 10 procent van het personeelsbestand. “De eerste investering in Frankrijk gebeurde bijna bij toeval in

de jaren negentig, aan de Franse kant van de Leie, waar de hoofdzetel is”, stelt Sarlet. “Plaatsgebrek was de belangrijkste reden voor die uitbreiding, die eerst onze Belgische activiteit ondersteunde. Later bouwden we in Frankrijk metaalrecyclagefabrieken voor lokale klanten. We zijn nu een Franco-Belge bedrijf.”

“ We realiseren in Frankrijk een investering die ons in Vlaanderen in tien jaar niet gelukt is ”

— Hilde Dejonghe
managing partner van logistieke dienstverlener Conhexa

Gezocht: aardappelen

Ook de Vlaamse diepvriesfrietproducent Clarebout investeerde 350 miljoen euro in een fabriek in Duinkerke, waar 410 mensen werken. Concurrent Agristo creëert 350 jobs in het Noord-Franse Escadoeuvre met een investering van 350 miljoen in een fabriek die in 2027 zal openen.

Ruimte en beschikbare arbeid waren een reden voor de uitbreiding in Frankrijk. Ook de haven

▼ Hilde Dejonghe
Foto: ©Wouter Rawoens

Het ‘toevallige’ succes van Conhexa

André Dejonghe, de peetvader van de Vlaamse diepvriesgroenten, startte in 1975 met koelopslag in Steenvoorde. Het bedrijf lag net over de grens, vlakbij de hoofdzetel van Pinguïn (opgegaan in Greenyard) in Westrozebeke. Dochter Hilde Dejonghe en haar echtgenoot en ingenieur Luc Van Holzaet namen de activiteit over.

Het werd in de jaren negentig een belangrijke overslagplaats voor goederen die werden geïmporteerd in Frankrijk vanuit Zeebrugge. Door de langdurige staking van de dokwerkers verloor Duinkerke immers veel trafieken aan Vlaamse havens. “Steenvoorde werd als bij toeval een succes door de toenmalige ondergang van Duinkerke”, aldus Dejonghe. “Voeding uit de hele wereld passeerde via Steenvoorde. We besloten in 1994 dan toch onze activiteit naar Duinkerke te verplaatsen. Een héél gelukkige keuze.”

In die periode scheurde een vakbondsvleugel zich immers af van de communistische Confédération Générale du Travail, toen duidelijk werd dat die Duinkerke had weggevaagd van de logistieke kaart. De afgescheurde Confédération Syndicale des Ouvriers, Personnels des Métiers Industriels (CSOPMI), werd de leidende vakbond in de haven.

“CSOPMI houdt wel rekening met de belangen van de industrie en is aanwezig op de handelsmissies van de haven”, stelt Dejonghe. “Bij de vakbond overheerst de spirit dat het vooruit moest. Dat geldt trouwens voor de meeste vakbondsverantwoordelijken, ook bij ons. Het duurde wel even, net als het akkoord rond de invoering van de 35-urenweek.”

Stilaan herleefde Duinkerke. Dejonghe: “Er was hier amper indu-

meter te ontwikkelen. In Noord-Frankrijk is er nog plaats genoeg. De overheid is wel wat strenger op de naleving van de regels op onze werven dan bij de Franse collega’s. Protectionisme is nooit ver weg in Frankrijk.”

“Heel wat toeleveranciers volgden de Vlaamse aannemers”, stelt Pieter De Brabandere, wiens gelijknamige groep met hoofdzetel in Veurne ook in Noord-Frankrijk beton levert. Ook werden logistieke dienstverleners actief voor Vlaamse klanten, zoals Ziegler, Katoen Natie, Heylen en WDP. Het is trouwens zeer aangenaam werken in Noord-Frankrijk. In Vlaanderen worden ondernemingen weggepest.”

Bouwwoede

“Er zal hier nog veel gebouwd worden, ook door Vlaamse bedrijven”, voorspelt Hilde Dejonghe, die pionierde in Duinkerke. “Tot voor kort was in het gebied rond de haven 3.000 hectare beschikbaar voor industrie. Elke hectare is momenteel gereserveerd voor nieuwe projecten. De uitbouw is 10 jaar geleden heel traag begonnen, maar kent sinds 5 jaar een sneltreinvaart.”

Vermeersch hoopt op een “wake up-call voor de Vlaamse politiek”. Elke job die onze bedrijven in Noord-Frankrijk creëren, is er één minder in Vlaanderen.”

‘Brabantse Wouden’ moet natuurbeschermers, landbouwers en inwoners verenigen

“We zien dit Nationaal Park als een parlement, natuurbehoud wordt hier gedemocratiseerd”

CHRISTOPHE DEGREEF

foto's Christophe Degreef

Het Nationaal Park Brabantse Wouden bestaat ruim een jaar. Nochtans was bij aanvang niet iedereen ervan overtuigd dat het meer dan 300 km² grote Vlaams-Brabantse natuurpark dat onder meer het Zoniën- en Meerdaalwoud omvat, een goede zaak was. Vooral de landbouw niet. Maar tijd verzacht de zeden. “Misschien kan het Nationaal Park de macht van natuurverenigingen aan banden leggen.”

Even voor de statistiek: het Nationaal Park Brabantse Wouden, dat is 33.000 hectare, waarvan 12.000 hectare nu al natuur is, 10.000 hectare beroepslandbouwgrond, en 8.000 hectare bewoning. Duizenden jaren geleden lag hier het Kolenwoud, dat ons land van oost naar west doorkruiste. Gaandeweg begon de mens het bos om te hakken om plaats te maken voor landbouw.

Daardoor erodeerde het landschap: moerassige riviervalleien werden opgevuld met leem en kregen duidelijk afgetekende oevers. De Dijle en Zenne sloegen aan het meanderen. Steden en dorpen ontstonden. Toch bleef er in dit uiterste zuiden van de provincie Vlaams-Brabant, tussen Brussel en Leuven, ook behoorlijk wat bos bestaan. Het Zoniënwoud, Heverleebos en Meerdaalwoud, om de grootste te noemen. Met daartussen een opeenvolging van valleien, plateaus, dorpen en boerderijen. De geschiedenis van het Nationale Park Brabantse Wouden is altijd een dialoog geweest tussen mens, rivier en bos. En dat blijft tot op vandaag zo.

Dat evenwicht is om allerlei redenen wankel. Het klimaat verandert, de mens verandert mee. Schaar-se ruimte moet worden gedeeld. Ook dat was altijd al zo. Maar vandaag lijkt het alsof natuurbehoud en landbouw lijnrecht tegenover elkaar staan. Daar wil niemand flauw over doen. Maar hoe je dat conflict kanaliseert, om tot een vergelijk te komen? Met een Nationaal Park, dus. Waarom ook niet?

Autosnelweg ‘verlegd’

“Toen de E40 tussen Brussel en Luik hier werd aangelegd in de jaren zestig, was daar veel protest tegen. In de buurt van Leuven kreeg dat protest een erg praktische invulling: de regering wilde een groot op- en afrittencomplex daar waar nu het Heverleebos ligt. Op die manier zou je snel via de Naamsesteenweg naar Leuven kunnen rijden. Maar de bewoners wilden dat niet. Toen zag de vereniging ‘Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud’ het

licht. Dankzij onze vereniging ligt het afrittencomplex nu in Egenhoven, een kilometer verderop. Het Heverleebos is veel te kostbaar om op te offeren.”

Jan Horemans vertelt het met de hem kenmerkende energie; goedlachs, enthousiast, soms een tikkeltje guitig. Vandaag telt ‘Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud’ 1.500 leden, heeft ze een professionele werking, en staat ze aan de wieg van de Bra-

Jan Horemans

Jan Horemans toont de allereerste plannen voor een Nationaal Park

“ Men denkt dat wij overal nieuw bos willen aanplanten, terwijl we gewoon hoofdzakelijk op enkele dunne maar o zo cruciale verbindingen willen werken **”**

— Jan Horemans

voorzitter van ‘Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud’

bantse Wouden. Horemans is al zeven jaar voorzitter. Het Nationaal Park kwam er dus onder zijn bewind.

“Het idee om de regio tot een Nationaal Park om te vormen, is meer dan veertig jaar geleden ontstaan. De Vrienden van Heverleebos hebben toen samen met een bevriende Waalse groepering het idee

“ Laat me één zaak duidelijk stellen: een Nationaal Park in Vlaanderen legt geen extra verplichting of verbod op buiten de wetten die al bestaan ”

— Patrick Huvenne
bestuursvoorzitter van het Nationaal Park Brabantse Wouden

opgevat om van de Dijlevallei onder Leuven een Nationaal Park te maken, helemaal tot in Waver. Maar veertig jaar geleden was daar weinig interesse voor. Maar het idee bleef knagen”, vervolgt Horemans. “Een zevental jaar geleden vroegen we ons af of we alvast het Heverleebos en Meerdaalwoud niet konden omvormen tot een Nationaal Park. Het zijn immers de grootste bossen die je in dit deel van Vlaanderen vindt. Maar uit dat gedachte-experiment bleek dat beide bossen op zich te klein waren om erkend te worden tot Nationaal Park.” “Toenmalig milieuminister Zuhal Demir (N-VA) organiseerde op dat moment een publieksbevraging met de vraag welke plekken in Vlaanderen een Nationaal Park verdienden. Het Vlaamse Agentschap Natuur en Bos, de grootste eigenaar van bosgebied in de regio, en de Koninklijke Schenking – die een groot deel van het Zoniënwoud beheert – sloten zich bij het idee aan. We wonnen die publieksbevraging vooral omdat we met flink wat verschil-

lende organisaties allemaal één overtuigende visie op tafel konden leggen. In de herfst van 2023 zag het Nationaal Park het levenslicht.”

Holle (verbindings-)wegen

Een van de grote voorwaarden om een Nationaal Park te worden, is dat al bestaande grote natuurgebieden met elkaar verbonden moeten worden. Dat houdt ecologisch gezien steek: alleen op die manier kunnen plant- en diersoorten die het in Vlaanderen moeilijk hebben, opnieuw aan hun weg timmeren, zegt Horemans. “Concreet willen we dus het Zoniënwoud met het Meerdaalwoud verbinden. Anders blijven beide bossen eilandjes die op termijn biologisch armer worden.”

Maar meteen duikt daar het eerste probleem op: om zulke verbindingen aan te leggen, heb je grond nodig. Grond die nog geen natuur is, maar landbouwgrond of woongebied.

“In alle eerlijkheid: die verbindingen leggen, dat is op zich niet het grote probleem. We kunnen de vele holle wegen die er in dit deel van Brabant zijn daarvoor gebruiken. Men denkt dat wij overal nieuw bos willen aanplanten, terwijl we gewoon hoofdzakelijk op enkele dunne maar o zo cruciale verbindingen willen werken. We gaan heus geen grote stukken landbouwgrond inpikken, we gaan in de eerste plaats trachten de bestaande corridors ietsje breder en ecologischer te maken. Ik geef toe: we hebben daar niet duidelijk over gecommuniceerd, waardoor de landbouw in het begin al gecrispeerd is geraakt over onze plannen. Dat is een van de grootste beginnersfouten die we hebben gemaakt”, zegt Horemans.

“Het is ook niet zo dat we die verbindingscorridors gaan opleggen. Neen, we gaan die de komende

twee decennia met alle partners van de Brabantse Wouden bespreken en invoeren als er consensus is. De gemeenten, de provincie, de landbouwers en de bewoners van het park gaan er dus hun zeg in blijven hebben.”

Boeren en bewoners

Horemans snijdt daarmee de grootste uitdaging van de Brabantse Wouden aan: er is bezuiden Leuven en Brussel best veel natuur om rekening mee te houden. Maar er wonen ook tienduizenden mensen in het park, en er zijn meer dan 200 boerenbedrijven.

“Ik begrijp dat landbouwers bang zijn. Ze hebben in het verleden al vaak genoeg van allerlei instanties gehoord dat ze zich vooral geen zorgen moesten maken, om nadien keihard het deksel op de neus te krijgen. Maar gelukkig is er in dit deel van Brabant nooit massale productielandbouw geweest zoals in West-Vlaanderen en de Kempen.”

“We willen in Brabantse Wouden landbouw, laat dat duidelijk zijn. In het Nationaal Park wonen veel mensen, en dat moet ook zo blijven, want dat is een bron van fierheid voor wie hier woont. Het verhaal van dit Nationaal Park zit goed: het draait hier niet alleen om natuur, maar om de volledige omgeving. Je kan hier wandelen en fietsen, en ’s avonds op de Grote Markt van Leuven of Brussel iets gaan drinken. Dat is toch fantastisch, zo’n mooi bewaard landschap, met grote steden aan de rand ervan?”, mijmert Horemans. “Maar er is in Vlaanderen wel een probleem. We moeten onze

open ruimte bewaren. Landbouw heeft evenzeer recht op open ruimte. Maar als je die open ruimte echt wil bewaren, dan moet je natuurlijk bereid zijn om anders te gaan wonen. Meer in dorpskernen. Tegelijkertijd moet je de natuur kunnen doortrekken tot in dorps- en stadskernen. Het is mijn droom om van in Halle tot Leuven te kunnen wandelen en altijd in de natuur te zijn, zonder dat je veel van de bewoning ziet.”

Beuken van topkwaliteit

“Als je vroeger met de auto reed, dan plakte je voorruit vol insecten. Maar rij nu in de zomer rond, en het is zoeken naar insecten die tegen je auto kleven. Dat is een duidelijke manier om te zeggen dat het aantal soorten insecten er in heel Europa op achteruit gaat”, zegt Patrick Huvenne, bestuursvoorzitter van het Nationaal Park Brabantse Wouden, en regioverantwoordelijke voor het Vlaams Agentschap Natuur en Bos (ANB). “En insecten zijn de basis voor veel plant- en dierenleven.”

“Gelukkig houden in de streek rond de Brabantse Wouden vele plant- en diersoorten nog stand. Net daarom is het belangrijk om een Nationaal Park te hebben. Zie het als onze manier om trots te zijn op wat we hebben, wat we willen behouden en wat we willen verbeteren. De beukenbossen in ons park zijn van zodanig goede biologische kwaliteit, dat ze kunnen wedijveren met beukenbossen in Oost-Europa. Delen van het Zoniënwoud zijn UNESCO-werelderfgoed. Het is een huzarenstuk om die bossen levensvatbaar te houden in zo’n dichtbevolkte regio

▲ Er zijn meer dan 200 km holle wegen in het Nationaal Park, hierlangs zullen de bosverbindingen tot stand komen.

“Natuur is niet alleen bomen planten”

Het parkbestuur van Brabantse Wouden wil uitdrukkelijk dat er ook plaats is voor privé-investeringen in het Nationale Park. Zo loopt er een proefproject waarbij de grote internationale internetmarktplaats Amazon.com één miljoen euro investeert in onder meer een verbeterde waterhuishouding en in bodemverrijking. “Zulke projecten zijn niet erg zichtbaar, en net daarom is het moeilijk om er geld voor te krijgen”, zegt Jan Horemans van het Nationaal Park.

“We willen voorkomen dat er in het park waterschaarste is, want vooral de landbouw is daar erg gevoelig voor.

Omdat de bodem intensief gebruikt wordt, houdt hij weinig koolstof vast en wordt hij nog erosiegevoeliger. Het water dringt niet echt meer in de bodem en loopt te snel weg. Met alle gevolgen van dien voor mens, plant en dier”.

Horemans ziet veel economische kansen voor het Nationaal Park. “Waarom kunnen we geen beleid uitdokteren dat landbouwers, in ruil voor extra bodemversterkende maatregelen, ook extra oppomprechten voor water krijgen? Zo’n stimulans is nodig, maar met ons parkwerkingsbudget van 400.000 euro komen we er niet. Net

daarom zijn we op zoek naar privé-investeerdere. Ook in de uitbouw van toeristische infrastructuur zijn er hier vele kansen.”

“Laat me benadrukken dat land-schaps- en natuurbeheer veel meer inhoudt dan alleen bomen planten”, zegt Horemans. “Vraag je het aan bedrijven, dan willen die alleen maar dat laatste doen omdat zoiets erg zichtbaar is. Maar natuurbeheer is evenzeer een kleine kavel aankopen, die een verbinding voor een ecoduct echt mogelijk maakt. Ook voor zulke zaken staan we open voor privé-investeringen.”

als Vlaanderen. Toch zijn we daarin geslaagd.”

Maar ook Huvenne beseft dat natuurbeleid niet per definitie voor een goede band met de inwoners en de boeren zorgt. “Het Nationaal Park is gewoon een enorm sterk merk, een kans voor zowel natuurbehoud als voor toerisme. Je kan de maatschappelijke relevantie niet loskoppelen van wat we willen doen: we denken dat de bevolking behoefte heeft aan natuurbehoud en -educatie. Wellicht nog meer dan in het Nationaal Park Hoge Kempen in Limburg, zal Brabantse Wouden een maatschappelijke functie hebben, simpelweg omdat de verstedelijking in en rond het park groter is. Het park begeestert mensen om meer aan de natuur te denken, ervoor te zorgen, en ervan te genieten. Dat is een van onze grootste bekommernissen.”

Dorpen inbegrepen

“Landbouw is qua oppervlakte de tweede grootste component van ons nationaal park. Vandaag de dag is die landbouw al in grote mate de landbouw waar we van dromen; geen intensieve veeteelt, wel gemengde akkerbouw, familiaal en lokaal verankerd. De jongste 20 jaar is in onze regio het aandeel van de landbouw constant gebleken, en dat moeten we koesteren”, zegt ook Huvenne.

Wat is dan het probleem? “Ook ik erken dat er een spanningsveld is met de landbouw. Dat komt omdat wij in onze ambitie om een Nationaal Park te maken, een heel duidelijke en enthousiaste visie voorop hebben gesteld. Dat moet bedreigend zijn overgekomen. Het is cruciaal om rond de tafel te gaan zitten en die conflicten uit te praten. Want het Nationaal Park is een kans om het ruimtegebruik te objectiveren. Voor het bestond, was het conflict tussen verschillende instanties scherper en praatten gemeenten, natuurinstanties en landbouwers naast elkaar. Nu komen we tenminste regelmatig samen om van gedachten te wisselen, en worden we door de structuur van het Nationaal Park verplicht om naar oplossingen te zoeken.”

“Laat me één zaak duidelijk stellen: een Nationaal Park in Vlaanderen legt geen extra verplichting of verbod op buiten de wetten die al bestaan. In Nederland en het Verenigd Koninkrijk kan een Nationaal Park een heel landschap omvatten, dorpen inbegrepen. Het bestuur van de Brabantse Wouden heeft daarentegen geen bevoegdheden voor ruimtelijke ordening. Wij kunnen dus niemand oteigenen, of tegen mensen zeggen dat ze op de tweede plaats komen. De komende zes jaar hebben de gemeenten die onderdeel zijn van het park trouwens afgesproken dat ze de ruimtelijke ordeningsplannen ook niet fundamenteel gaan wijzigen binnen de perimeter van het Nationaal Park. En ook nadien blijven de gemeenten of de provincie bevoegd.”

Duistere zaak

Dat klinkt mooi op papier. Maar hoe kijken de boeren in de Brabantse Wouden zelf naar ‘hun’ Nationaal Park? “Dat is simpel: in het begin hele-

maal niet, want boeren zijn onderling niet altijd goed in de omgang met elkaar of geïnteresseerd in zaken die hun erf overstijgen. Het feit dat we hier met u rond de tafel zitten om te praten, komt net omdat enkele landbouwers zich vragen stelden over het park, en omdat we hebben moeten knokken om ook onze visie ingang te doen vinden bij het parkbestuur”, zeggen Geert Robijns en Johan Felis, beide landbouwer in de Brabantse Wouden. Robijns en Felis zijn lid van de vzw ‘Boeren met ambitie’, een vzw die vertegenwoordigd is in de parkbestuursraad om de belangen van de landbouw te behartigen.

“Er zijn hier honderden landbouwers, en wij hopen samen met elk van hen tot een gezamenlijke visie te komen en ons beroep te kunnen blijven uitoefenen. Want dat is nodig. In alle eerlijkheid: in het begin was het Nationaal Park voor ons een duistere zaak. We kregen weinig informatie. Via de gemeentepolitiek hebben we toen een plaats afgedwongen binnen de structuur van het park. We zijn erg blij dat we die steun toen kregen. Nu is er tenminste overleg”, zegt Felis.

“Terwijl het conflict tussen natuurbehoud en landbouw ook niet zo diepgaand is”, vult Robijns aan. “Eigenlijk hoeft je moderne boeren niet uit te leggen dat waterbeleid belangrijk is en dat je erosie moet tegengegaan. Ons economische model valt in duigen als wij daar geen rekening mee houden. De moeilijkheid is vaak dat mensen die geïnteresseerd zijn in natuurbeheer, zulke dingen met een zeker paternalisme aan ons komen uitleggen. Wij snappen die zaken op een veel praktischer niveau. Het niveau dat nodig is om ons bedrijf te runnen.”

Lappendeken aan plannen

“Het grote pluspunt van het Nationaal Park is dat met zo’n structuur misschien ook wel de macht van natuurverenigingen aan banden wordt gelegd. Dat klinkt paradoxaal, maar lokale natuurverenigingen en Natuurpunt kunnen in een Nationaal Park niet meer eenzijdig aan natuurverweving- en beheer doen, want het Nationaal Park doet dat nu overkoepelend. Eigenlijk zien wij de parkstructuur dus als een soort parlement waarin naast de natuurbeschermers ook de bewoners, gemeentebesturen en de boeren zitten. Alle belangengroeperingen hebben er hun stem in. Dus als ik optimistisch wil zijn, denk ik daaraan. Als ze hun belofte houden, dan wordt het natuurbehoud eigenlijk gekanaliseerd en gedemocratiseerd. Want iedereen is op de hoogte van wat de visie is. Ik verkies dat liever dan met

▲ **Geert Robijns**
Landbouwer Geert Robijns richtte een vzw op om de boerenbelangen te verdedigen.

het ANB, de gemeenten, Natuurpunt en anderen afzonderlijk rond de tafel te moeten zitten en een lappendeken aan plannen te moeten doorploeteren”, zegt Robijns.

Zijn collega Johan Felis vult verder aan: “Onze grote bekommernis is dat we niet te veel goede landbouwgrond verliezen. Want wat dat betreft, zit de landbouw in het verliezende kamp. Er komt geen landbouwgrond bij in Vlaanderen, er verdwijnt er. We stellen natuurbehoud als dusdanig niet in vraag, maar wel waarom hoofdzakelijk de landbouw grond moet opofferen.”

Beide boeren hopen ook dat enkele hardnekkige mythes over hun beroep de wereld uit kunnen. “Duurzame landbouw? Daar zijn we niet tegen. Maar wat betekent dat?”, vraagt Felis zich af. “Wij zetten onze eigen mest al af op onze grond en gebruiken onze eigen gewassen als veevoeder. Ik verkocht tot enkele jaren geleden baktarwe aan een bloemmolen, die op zijn beurt dat meel verkocht in Brussel. Dat is duurzaam zonder dat de mensen dat beseffen. Als men met ‘duurzaam’ hoevevinkels bedoelt waar mensen rechtstreeks landbouwproducten kunnen kopen, dan mogen ze daarvoor de Boerenbond dankbaar zijn, want die hebben daar enorm op ingezet. Maar dan nog: gaat de moderne consument telkens drie boerderijen aflopen om inkopen te gaan doen? Dat vind ik niet realistisch. De natuurjongens moeten ook eens eerlijk zijn over hun motieven: is het de bedoeling dat mensen minder lokaal en duurzaam gaan eten? Want stel gewoon dat de 200 landbouwers van de Brabantse Wouden allemaal hun focus leggen op korte keten, dan concurreren die elkaar toch gewoon kapot?”

▼ **Johan Felis**
Landbouwer, lid van de vzw ‘Boeren met ambitie’

Schaarse grondstoffen

Daarmee benadrukken Robijns en Felis wat zeker niet mag vergeten worden, ook al bevinden hun boerderijen zich nu in een nationaal park. Robijns: “Hoe je het ook draait of keert: wij zijn een bedrijf, en nemen geen beslissingen op basis van zaken die we als economisch onhaalbaar beschouwen. Op zich zijn vraag en aanbod vandaag al op elkaar ingesteld. Je kan daar niet zomaar aan morrelen. Men vergeet nogal makkelijk dat ook landbouwers nu al op een erg efficiënte manier omgaan met schaarse grondstoffen. Ook wij hebben baat bij natuurbehoud, maar je kan natuurbehoud niet zomaar loskoppelen van economie.”

“Kijk, biologische landbouw, daar heb ik niets op tegen, maar die is vaak wel minder efficiënt en productief dan grotere landbouw. Dat is logisch: grotere landbouw is efficiënter, waardoor de impact

op het milieu verhoudingsgewijs kleiner is. Klein-schalige landbouw vergt daarentegen verhoudingsgewijs meer grondstoffen, en werkt ook met dure manuren. Men moet eens ophouden met kleinschaligheid als romantisch voor te stellen. Kleinschaligheid, dat is wat onze voorouders net ontvlucht zijn omdat ze honger hadden.”

“Ik ben absoluut geen voorstander van de megaproductie”, verzucht Robijns. “Maar industriële landbouw was na de Tweede Wereldoorlog nodig om de bevolking te voeden en onze welvaart te schragen. De plannen van de Europese Commissie waren ergens logisch om de Europese landbouw te beschermen. Vandaag de dag is die aanpak gedateerd, en moet er duurzamer worden geteeld. De boeren beseffen dat, en zijn mee. Maar zo’n transitie op één-twee-drie, dat gaat niet. En wij gaan altijd een impact op het landschap blijven hebben. Dat kan ook niet anders als je wil ondernemen.”

Brabantse Wouden, dat is ...

● Meer dan 300 km² tussen Brussel, Wal-lonië en Leuven. 100 km² daarvan is als natuurgebied beschermd (strikt genomen zijn alleen de al bestaande natuurgebieden beschermd, maar om maatschappelijke redenen wordt de perimeter van het park ruim genomen, inclusief bewoners en landbouw).

● De volledige perimeter ligt op het grondgebied van de gemeenten Beersel, Halle, Hoeilaart, Huldenberg, Bertem, Bierbeek, Kortenberg, Linkebeek, Overijse, Leuven, Oud-Heverlee en Tervuren.

● Er zijn plannen om ook grote delen Waalse landschappen en natuur op het park te laten aansluiten, daardoor zou de perimeter bijna 500 km² omvatten. De oudste bossen van Vlaanderen, met meer dan 10.000 eiken en beuken, 200 kilometer holle wegen, riviervalleien die uniek zijn voor Vlaanderen (Dijle, Zenne, Laan, Ilse en Voer) en enkele voor Vlaanderen zeldzame plant- en diersoorten zoals het Groot spiegelklokje, de Akkergeelster, Zwarte Specht, Vliegende Hert, Eikelmuis, Sleedoornpage, Das en Rivierdonderpad.

● Het Nationaal Park is naast een biologisch unieke habitat ook een van de langst bewoonde plaatsen in de regio. Het Zoniënwoud is sinds de laatste ijstijd nage-noeg onaangeroerd en de Tomme in Ottenburg, een kunstmatige heuvel, werd meer dan zesduizend jaar geleden door de eerste landbouwers in onze streken aangelegd.

Meer info: <https://www.vlaamsbrabant.be/nl/natuur-en-milieu/brabantse-wouden>

Pleidooi voor een rationeel klimaatbeleid

IVAN VAN DE CLOOT

Het debat over de klimaatverandering lijkt in een nieuwe fase te komen. Sommigen denken nog al tijd met emotionele oproepen resultaat te boeken. Ondertussen komen er gelukkig ook meer kritische vragen aan bod over de kostprijs van maatregelen in naam van het klimaatbeleid. En of die maatregelen wel allemaal even goed onderbouwd zijn.

Het gebeurt al minder frequent dat er iemand beweert dat klimaatbeleid kosteloos kan. De suggestie is zeker nog niet volledig uit het debat verdwenen, maar wordt al subtieler geformuleerd. In elk geval strookt ze niet met de waarheid. Waarom zegt iemand dat klimaatbeleid alleen maar opbrengt? Meestal wil de spreker voluntarisme signaleren. Het lijkt een leugen om bestwil, omdat 'het doel de middelen heiligt'.

Uiteraard zullen aan klimaatbeleid ook baten verbonden zijn. Vaak kunnen meerdere doelstellingen tegelijk verzoend worden en sommige maatregelen verdienen zichzelf (gedeeltelijk) terug. Maar de waarheid is dat de transitie naar een postfossiele maatschappij moeilijk en duur is. Ze dreigt ook op een aantal vlakken de economie excessief te schaden. Tekenend is de ontsparing van het budget voor het energie-eiland voor de Belgische kust, dat onder de naam Prinses Elisabeth Eiland als aansluitpunt voor drie zeewindparken moet dienen. Het kostenplaatje dreigt op te lopen tot 7 miljard euro, een veelvoud van de 2,2 miljard euro die twee jaar geleden werd ingeschat.

Onzekere ramingen

We focussen ons op de ramingen van wat het klimaatbeleid gaat kosten. De discussie over de mate van opwarming en de verklaringen hiervoor laten we over aan de natuurwetenschappers. Wat in elk geval duidelijk is bij de economische ramingen is de grote onzekerheid. Er spelen veel variabelen die maken dat kostenramingen enorm uit elkaar lopen. Kosten van klimaatbeleid betreffen in de eerste plaats mitigatie. Talloze landen zijn vandaag al heel veel maatregelen aan het nemen om koolstofemissies te reduceren. Dit gaat van allerlei vormen van hernieuwbare energie over het stimuleren van

elektrische voertuigen tot renovatie en isolatie van gebouwen. Daarnaast zijn er de kosten die vandaag al gemaakt worden voor adaptatie. Het klassieke voorbeeld is dat van dijkenbouw. Nu een raming maken van alle wereldwijde kosten kan alleen onder de grootste onzekerheid.

“ Zelfs als hernieuwbare energie hier volop wordt uitgebouwd, verwachten de onderzoekers dat tegen 2050 nog zo'n 40 tot 50 terawattuur van de Belgische elektriciteitsbehoefte elders moet worden gevonden ”

Op een event van Stichting Merito begin 2024 bepleitte ik dat er sowieso meer rationaliteit hoort te komen in het klimaatbeleid. Dat betekent dat laaghangend fruit eerst geplukt wordt. Ik gebruik deze jargonvrije term om te bepleiten dat men eerst die maatregelen neemt die een beperkte kostprijs hebben maar een grote impact hebben op het reduceren van koolstofemissies. Isolatie van gebouwen kan zich inderdaad terugverdienen door lagere energierekeningen. Dat is dus veel efficiënter dan bepaalde waterstoftoepassingen. Die laatste zijn vaak extreem duur en hebben een veel beperkter potentieel inzake CO₂-reductie. Een manier om een rationele strategie te bepalen is op te lijsten welke ingrepen de laagste kost per vermeden ton CO₂ kennen. Recent flakkerde nogmaals een controverse op over de warmtepomp versus de gasketel waarbij hard wordt gestreden

over de vraag welke van de twee technisch iets beter is. Wat wel duidelijk is dat de warmtepomp momenteel veel meer kost dan een gasketel. Zeker als je het huis daarvoor ingrijpend moet aanpassen. Dus economisch kunnen we besluiten dat op dit moment de kost per vermeden ton CO₂ veel lager ligt voor de gasketel. Een beleidsadviseur zei me dat het nog jaren zal duren vooraleer het beleid consistent op deze basis geëvalueerd en onderbouwd kan worden. De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) moet daarin helpen. Dit is toch de kar voor het paard spannen. Als we informatie moeten inwinnen om te weten of gasketel of warmtepomp het meest efficiënt is, dan moeten we dat gewoon gericht onderzoeken. Daar hebben we geen Europese directieve voor nodig die alle bedrijven een byzantijns regelsysteem zoals CSRD oplegt dat talent en middelen wegleidt van echte innovatie en productiviteit.

Duur leergeld

Isolatie van gebouwen wordt klassiek gezien als een erg kosteffectieve ingreep. Ontbossing vermijden ook. Offshore wind zit al hoger inzake kost per vermeden ton CO₂. Buiten enkele nichetoe-passingen zit veel van de waterstofeconomie of het opslaan van CO₂ (ondergrondse CO₂-opslag of CCS) in de hoge kostenzone. Het is niet altijd rationeel dat vandaag al heel dure toepassingen op grote schaal worden uitgerold. Dit terwijl er nog zoveel te winnen valt bij kosteneffectievere toepassingen zoals isolatie. Sommigen zullen opwerpen dat er leereffecten optreden. Dat betekent dat door te investeren op grotere schaal bepaalde technologieën in kost dalen na een tijd. Dit is inderdaad zo. In sommige gevallen vereist dit echter nog belangrijke investeringen in onderzoek en ontwikkeling. Dan moet je nog niet een onrijpe technologie op massale schaal ontplooien. Dat is voor een stuk het

drama van het verhaal rond zonnepanelen in Vlaanderen. Het is niet altijd zo dat er grote kostenreducties te verwachten zijn. Er zijn in sommige toepassingen diepe natuurwetenschappelijke obstakels die niet overwonnen kunnen worden. Vele ingenieurs gebruiken de wetten van de thermodynamica om grote bedenkingen te uiten bij het uitrollen van waterstoftechnologie op grote schaal.

Tijdspad

Net zero- of nuluitstoot tegen 2050 kan volgens het Internationaal Energieagentschap (IEA) minimaal 5.000 miljard euro per jaar investering vergen tegen 2030. Wat meer dan het dubbele is van wat we vandaag doen. Er zijn ramingen van het milieuagentschap van de Verenigde Naties UNEP die tot 12.000 miljard euro per jaar gaan in het zogenaamde 1,5 graden beleid. De inschatting is dat deze factuur gewoon niet haalbaar is en de economie ze ook niet aankan.

Volgens het adviesbureau zal door de switch naar elektrische wagens, warmtepompen en elektrische industrie tegen 2050 de vraag naar elektriciteit in België verdubbelen. Zelfs als hernieuwbare energie hier volop wordt uitgebouwd, verwachten de onderzoekers dat tegen 2050 nog zo'n 40 tot 50 terawattuur van de Belgische elektriciteitsbehoefte elders moet worden gevonden, een volume vergelijkbaar met wat de voorbije jaren met kerncentrales werd opgewekt.

Voor België komt het adviesbureau McKinsey op een bedrag van 415 miljard euro om tegen 2050 de CO2-uitstoot tot netto nul te herleiden. Volgens de adviseur moet al in de komende zeven jaar het gros van de investeringen, zo'n 40 procent, gebeuren. McKinsey ziet nood aan circa 110 miljard euro investeringen om de elektriciteitssector naar een netto nuluitstoot te brengen, inclusief de versnelde uitbouw van de netinfrastructuur. In de Belgische industrie schatten de onderzoekers de behoefte op 30 tot 45 miljard euro. Een groot deel van die uitgaven zit geconcentreerd in grote industriële clusters, zoals chemie en staal.

Groeiremmend effect

Wat te denken van al die plannen en projecties rond de geëiste budgetten voor het klimaatbeleid? Het is alvast duidelijk dat er grote onzekerheid speelt. Laat niemand doen alsof de projecties terzake meer zijn dan een ruwe inschatting waar de orde van grootte niet meer dan suggestief is. Het is ook belangrijk om een aantal factoren te benoemen die grote invloed op de kosten van het klimaatbeleid kunnen uitoefenen.

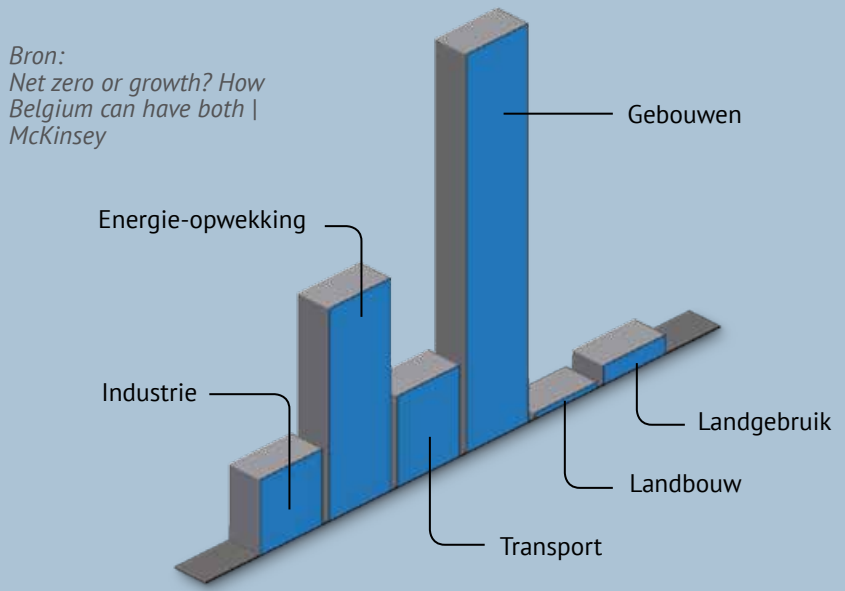
Mijn inschatting is dat er veel te weinig rekening wordt gehouden met het groeiremmend/verarmend effect van veel klimaatbeleid. Ja, het is waar dat een aantal van de bestedingen ook terugverdieneffecten kunnen hebben. Zoals investeringen in isolatie die energiebesparingen mogelijk maken. Ons land kampt al met veel regelneverij en dirigisme en de

Pad naar net-zero in België volgens McKinsey (decarbonisatie tegenover 2019)			
	2030	2050	Hoe (niet exhaustief)
Industrie	-45%	-96%	90% elektrificatie
Energie-opwekking	-19%	-100%	hernieuwbare energie
Transport	-30%	-100%	elektrische - en waterstofvoertuigen
Gebouwen	-43%	-100%	isolatie, warmtepomp
Landbouw	-34%	-60%	minder vee, elektrificatie verwarming
Landgebruik			Grasland en akkerland dat CO2 capteert
Totaal	-45%	-97%	

Bron: Net zero or growth? How Belgium can have both | McKinsey

Uitgaven (in miljard euro) nodig voor transitie naar net-zero in België volgens McKinsey	
	Bedrag (miljard euro)
Industrie	30 tot 45
Energie-opwekking	112
Transport	48
Gebouwen	210
Landbouw	3
Landgebruik	10
Totaal	415

Bron: Net zero or growth? How Belgium can have both | McKinsey

wijze waarop vandaag het klimaatbeleid evolueert in een dwingend kader, verergert dit alleen maar. De impact daarvan op de economische groei zal substantieel zijn.

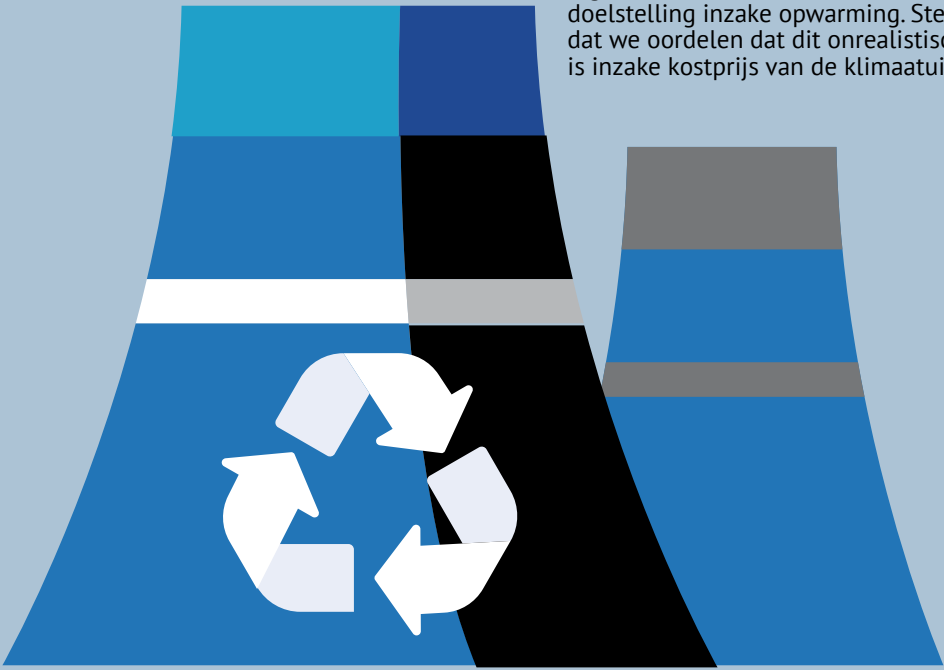
Een tweede punt betreft de beruchte leereffecten. Zoals reeds geschetst in het kader van de zogenaamde waterstofeconomie zijn leereffecten niet algemeen en onbeperkt. Kosten kunnen misschien in een fase van opschaling dalen. Er zijn veel gevallen waar dat op bepaald moment stopt wegens technische en organisatorische knelpunten.

Het kan een terecht punt van kritiek zijn dat de kostenprojecties veel te hoog zijn omdat die samenhangen met absurd snelle emissiereducties. Dat is dan wel impliciet een erkenning dat de transitie meer tijd vergt. Een ander redelijk punt is dat energiesystemen in elk geval vernieuwd moeten worden en dat kostenprojecties dus deels dubbel tellen. Dit zal zeker voor de meest exorbitante ramingen het geval zijn. Of dit werkelijk impliceert dat de exorbitante ramingen van 12.000 miljard dollar finaal veel kleiner zullen uitvallen, is nog niet zo duidelijk.

Fossiele elektriciteit

Een belangrijke kwestie is dat veel investeringen in zaken zoals elektrische voertuigen, warmtepompen en netwerken vandaag nog niet veel lagere reducties opleveren omdat elektriciteit nog in grote mate fossiel wordt opgewekt. In principe zou deze elektrificatie later bij het verder inwisselen van fossiel door hernieuwbaar en kernenergie dan wel de emissies doen zakken. Ook dat speelt zich vooral af in landen als China, waar nog veel steenkool verbrand wordt.

Om een oordeel te vellen is het goed om te weten dat op dit moment de doelstelling van netzero tegen 2050 overeenkomt met de 1,5° doelstelling inzake opwarming. Stel dat we oordelen dat dit onrealistisch is inzake kostprijs van de klimaatuit-

gaven, dan betekent dat we meer tijd nodig hebben dan de deadline van 2050. En/of dat we eerder als meer haalbaar objectief 'minder dan 2°' in het achterhoofd moeten houden. De meest apocalyptische stemmen zullen uiteraard protesteren tegen het aannemen van een transitieperiode van 27 jaar. Maar het onmogelijke als doelstelling opleggen, heeft geen zin.

De kostenraming door UNEP van 7.000 tot 12.000 miljard dollar per jaar tegen 2035 is prohibitief. Dat leidt ertoe om te stellen dat de 1,5°-opwarming als doelstelling een fictie is. Merk overigens op dat modelbouwers typisch veronderstellen dat de temperatuur eerst nog hoger uitkomt om dan weer wat af te nemen. Dit hangt samen met hun veronderstelling van ondergrondse opslag van CO2. Die opslag zou economisch en technisch wel eens veel lastiger kunnen zijn dan men nu denkt. De bijdrage van de landbouw lijkt wat geringer, maar het is ook zo dat we op dit moment in dat domein minder duidelijke pistes hebben om de emissies echt om te buigen.

Wat we vooral moeten doen, zijn maatregelen identificeren die onder het label 'geen spijt/no regret' vallen. Zaken die we in elk geval willen doen omwille van redenen zoals energiebesparingen, leefmilieu en levenskwaliteit. Wanneer je als econoom het geheel bekijkt, kan je ook mogelijke meevallers identificeren. Zo wordt in veel kostenramingen wellicht een te hoge demografische groei verondersteld. Het is ook zo dat we in de geschiedenis heel slecht zijn gebleken om technologische ontwikkelingen te voorspellen. Als er ergens krachten zijn die heel dit verhaal minder donker kunnen kleuren, zullen ze uit deze hoek komen.

Landen zijn enorm verschillend op het vlak van daadkracht, corruptie en capaciteit om problemen aan te pakken. Een van de moeilijkste in te schatten kwesties is hoe landen in de wereld anders zullen omgaan met deze problematiek. Dat heeft onder meer te maken met de nood aan een draagvlak voor ingrijpende maatregelen. Wat zeker plausibel is dat sommige landen veel meer de weg zullen kiezen van adaptatie dan het dominante verhaal van mitigatie vandaag doet uitschijnen.

Geen taboes

We kunnen enkel de best mogelijke inschatting maken op basis van onze huidige kennis. In elk geval gaan we ervan uit dat deze beoordeling continu zal bijgesteld worden. We moeten dit zo onbevangen mogelijk blijven doen. Met Stichting Merito willen we de discussie over een klimaatbeleid zonder taboes faciliteren. Een thema daarbij is de onzekerheid over veel inzichten uit de wetenschap en hoe we daarmee omgaan. Het debat moet meer tegensprekelijk gevoerd kunnen worden. Biodiversiteit, vervuiling van lucht en water zijn cruciale onderwerpen. Na alle hysterische stemmen is het dringend tijd dat er ruimte komt voor meer rationaliteit in het klimaatdebat.

Mexicaanse drugsoorlog escaleert

De slagvelden van Culiacán

TEUN VOETEN

Foto' ©Teun Voeten

Alles is mogelijk in de Mexicaanse drugsoorlog. Vooral in Culiacán, de hoofdstad van de deelstaat Sinaloa, het epicentrum van de Mexicaanse drugscriminaliteit. Na hoogverraad in het Sinaloakartel is het hek van de dam, met vierhonderd doden in twee maanden. Verslag van Teun Voeten, oorlogsfotograaf en ooggetuige van chaos, anarchie en brutale moorden.

Het lichaam ligt vlak achter rood lint voor een winkel met gesloten rolluiken. Mijn gids, de lokale fotograaf Jesús Ruben en ik kunnen het lijk tot op anderhalve meter benaderen. Het ligt slordig opgerold in een stuk zeildoek, besmeurd met bloed, een teken dat het slachtoffer zwaar is gemarteld voor zijn executie. Het kan ook dat de man gewoon doorgemarteld is.

De pers kan niet altijd zo dicht bij een moordslachtoffer komen. Meestal houdt de gemeentepolitie journalisten op afstand, terwijl forensische onderzoekers hun werk doen. Maar de gemeentepolitie is nergens te bekennen. Want deze is ontwapend en op non-actief gesteld door het leger en de federale politie, genaamd Guardia Civil. Die hebben het nu voor het zeggen in Culiacán. La Política Municipal wordt verdacht van collaboratie met het Sinaloakartel en er vindt nu een grootschalig federaal onderzoek plaats.

Het Sinaloakartel bestaat trouwens ook al niet meer. Deze losse alliantie van 4 à 5 misdaadfamilies is uit elkaar gespat door hoogverraad. En dat is een probleem. Ik kom al sinds 2009 regelmatig in Sinaloa. En altijd was het veilig omdat het kartel voor rust en orde zorgde. Straatrovers die kleine buurtwinkeltjes overvielen, werden zonder pardon

standrechtelijk geëxecuteerd. Een rigoureuze manier van orde handhaven, die echter effectief was omdat de plaatselijke overheid niet alleen corrupt maar vooral incompetent was. En dat laatste kun je van de kartels niet zeggen.

De grote baas van het Sinaloakartel was de legendarische El Chapo. Volgens schattingen had zijn misdaad syndicaat een omzet van tientallen miljarden dollars en was het met een divers portfolio van cocaïnesmokkel plus productie van crystal meth en fentanyl een van de grootste crimineelste netwerken ter wereld. El Chapo werd tweemaal gearresteerd, maar wist telkens op spectaculaire wijze uit zijn Mexicaanse gevangenis te ontsnappen. Na zijn derde arrestatie trokken in wit geklede mensenmassa's door de straten van Culiacán en scandeerden 'Free El Chapo'. Tekenend voor de populariteit van de drugsbaas, die in de ogen van velen voor werk en stabiliteit zorgde. In een soort *corporate social responsibility* legde hij ook wegen, elektriciteit en sportveldjes aan voor de verarmde bevolking terwijl de overheid het liet afweten. Maar zijn imago als liefdadig crimineel mocht niet baten. El Chapo werd aan de Verenigde Staten overgeleverd en zit nu levenslang vast in een *maximum security* cel.

Criminele revolte

Wie is de baas in Culiacán? Dat was het Sinaloakartel. Dat bleek in 2019. Toen werd een van de zonen van El Chapo, Ovidio Guzmán, die samen met zijn boers het familiebedrijf runde, gearresteerd. Het Sinaloakartel kwam in opstand en honderden kartelstrijders mobiliseerden zich en vielen leger en politie aan. In de sociologie heet zo iets een 'criminele revolte'. De bewoners van de stad noemen het een Culiacanazo, als in de stad weer voor de zoveel-

ste keer de pleuris uitbreekt en het een paar dagen chaos en anarchie is. Om de zoveel jaar gebeurt dit en de bevolking blijft gewoon veilig thuis totdat de bui overwaait. In 2019 vielen er tientallen doden en de situatie liep zo uit de hand dat de toenmalige president AMLO opdracht gaf Ovidio weer vrij te laten. Het kartel had de krachtmeting met de overheid gewonnen. *To add insult upon injury*, trouwde een paar maanden later een dochter van El Chapo met een lokale narco. De plechtigheid vond plaats in de zalmroze kathedraal in het centrum van de stad. Niet de politie, maar zwaarbewapende kartelgangsters zorgden voor de bewaking.

In 2023 arresteerden de autoriteiten weer Ovidio. Maar dit keer waren ze beter voorbereid en kwamen ze met een overweldigende overmacht. Zelfs de luchtmacht voerde aanvallen uit op *cartel strongholds*. Ovidio werd gelijk de stad uitgevlogen en binnen een paar dagen uitge-

“ 's Nachts zijn de straten van Culiacán uitgestorven. Er rijden alleen nog maar leger, politie, criminelen en mensen met een doodswens rond. En journalisten, zoals ik en Jesús Ruben ”

leverd aan de VS op verdenking van productie en handel van drugs, met name fentanyl. Dat veroorzaakt momenteel in de VS - in 2023 vielen er 112.000 drugsdoden - een humanitaire ramp. Alle Mexicaanse drugsbazen die zich met fentanyl

bezighouden, riskeren arrestatie en uitlevering aan de VS, het ultieme nachtmerriescenario voor een Mexicaanse narco. De Culiacanazo van 2023 duurde kort, omdat het kartel begreep had dat het aan het kortste eind trok.

Hoogverraad in kartel

Maar deze keer houdt de Culiacanazo al meer dan twee maanden aan en vielen er al 400 doden. De aanleiding is hoogverraad in het Sinaloakartel. De tweede belangrijkste man van het Sinaloakartel, de 76-jarige ‘El Mayo’ Zambada, wist decennia uit handen van de autoriteiten te blijven. Maar in juli 2024 werd hij in de val gelokt door een ander zoontje van El Chapo, Joaquin Guzman Lopez. Deze laatste hoopte een wit voetje bij de Amerikaanse regering te halen toen hij El Mayo ontvoerde, in een vliegtuig stopte en naar het Texaanse El Paso vloog. Daar werd El Mayo overgedragen, Joaquin gaf zich ook over. Tot nu toe heeft zijn verraad voordelig uitgepakt. Terwijl El Mayo in Brooklyn terecht staat, is Joaquin onder voorwaarden vrijgelaten. Maar in Culiacán hebben de aanhangers van El Mayo de oorlog verklaard aan de El Chapo-clan. Iedereen kent elkaar, ze waren collega’s voor jaren, ze weten waar ze wonen en in welke restaurants ze eten. Dat maakt deze broedermoord zo bloederig.

Culiacán is nu een slagveld. ’s Nachts zijn de straten van de tropische stad uitgestorven. Er rijden alleen nog maar leger, politie, criminelen en mensen met een doodswens rond. En journalisten, zoals ik en Jesús Ruben. Hij is me bij mijn hotel komen ophalen, net voordat ik ging slapen. ‘Hay dos muertos,’ er zijn twee doden, zegt hij droogjes. We scheuren in zijn aftandse pick-up – een fotograaf van de *New York Times* op de achterbank – op aanwijzingen van collega’s de ongerepte wijken binnen. Er zijn twee verschillende moordplekken. Op de eerste ligt het slachtoffer discreet onder een deken. Gele genummerde bordjes markeren bewijsmateriaal, meestal kogelhulzen. Op de andere locatie ligt het slachtoffer open en bloot net achter het politielint. Op een huis nabij met een plat dak, hebben enkele bewoners zich geïnstalleerd met tuinstoelen en blikjes bier. Ze nemen het schouwspel waar en geven commentaar. Geschokt zijn ze niet. Gebeurt wel vaker. Veel willen ze niet zeggen. Horen, zien en zwijgen, is het motto in Culiacán. Een paar straten verderop speelt een Mariachi-band. Mensen zingen, dansen en lachen. “Een bruiloft”, legt Jesús Ruben uit. “Het leven gaat door.” Alleen houdt het feest niet laat in de nacht op, maar gaat het door tot bij dageraad, als de straten weer begaanbaar worden.

Genadeschot

De volgende ochtend staat Jesús weer op de stoep. Tegenover mijn hotel ligt een auto op zijn kop, bewaakt door de Guardia Civil. Een achtervolging door criminelen, weet de uitbater van een buurtwinkel. Ook om de hoek was het hommeles. Daar ligt het kantoor van de krant *El Debate*. De redactie burelen zijn deze ochtend beschoten. Gelukkig is er alleen materiële schade. Waarschijnlijk had de krant een

stuk geplaatst wat een van de criminele actoren in de stad niet zinde. Ondertussen krijgt Jesús beelden van een verschrikkelijk bloedbad op zijn smartphone. Foto’s gemaakt door het leger. Minstens een half dozijn doden, uitgebrande en doorzeefde auto’s midden in de jungle. We rijden uren rond op onheilspellende verlaten bergweggetjes op zoek naar de locatie. Bij een godvergeten tankstation in een klein gehucht, weet de vrouwelijke pompbediende raad. Het is een paar kilometer verderop. Ze commentarieert de foto’s. Het valt op dat alle gedode gangsters schotwonden in het hoofd hebben. Sommige hebben zelfs uit elkaar gespatte schedels. Dit zijn niet gebruikelijke verwondingen na een vuurgevecht. “Een genadeschot”, volgens de pompbediende. Genadeschot is een eufemistische term voor executie point blank. “Het zijn orders van de nieuwe regering. Het geduld met criminelen is op. Ze worden niet gevangengenomen, maar simpelweg gedood.” Uiteindelijk raken Jesús en ik vlak bij de plaats van delict. Maar die is bewaakt door het leger. De pers is niet toegelaten deze keer.

Het is niet alleen onrustig in Culiacán, waar volgens cynici de overheid het wel prima vindt dat criminelen elkaar uitmoorden, geholpen door ge-

heime doodseskaders van de autoriteiten. *Limpieza Social*, sociale zuivering, heet dat. In heel Mexico is het geweld opgelaaid. In de zuidelijke deelstaat Chiapas is de bekende priester en mensenrechten-activist Marcelo Pérez vermoord. Een burgemeester in de staat Guerrero werd onthoofd, zijn hoofd werd op de motorkap van zijn auto gezet. Symbolisch geweld heet dat. In Jalisco werden ook vijf mensen

haar naam in de krant, ze werkt voor een gerenommeerde onderzoeksinstituut die internationaal gesubsidieerd wordt. Maar ik mag haar wel off the record citeren. “De vorige president AMLO had als motto *no balazos pero abrazos* - geen kogels maar knuffels.” Met jaarlijks gemiddeld 30.000 drugsgerelateerde moorden in Mexico was dit preventief beleid geen succes. “Bij de nieuwe regering Sheinbaum krijgt ook de repressieve component weer aandacht”, zegt de analist. “Criminaliteit kunnen we niet uitroeien. Maar we kunnen het wel proberen onder controle te houden.”

De nieuwe minister van Veiligheid is Garcia Harfuch, voormalig hoofdcommissaris van politie in Mexico City. Hij overleefde in 2020 een aanslag toen hij door doodseskaders gewapend met granaatwerpers en .50 geweren – kaliber luchtafweergeschut – werd beschoten, op de Avenida Paseo de la Reforma, zeg maar de Champs Elysées van Mexico City. Als door een wonder overleefde Garcia Harfuch de aanslag. Twee lijfwachten werden gedood. Het ziet er naar uit dat de nieuwe regering met de aanstelling van Harfuch gebroken heeft met het beleid van voorganger AMLO. Knuffels maar nu ook kogels. De tijd zal uitwijzen of de nieuwe strategie effect zal sorteren.

Teun Voeten is oorlogsfotograaf en als cultureel antropoloog gepromoveerd op het Mexicaanse drugsge-
 weld. Hij werkt nu aan een boek over fentanyl aan de Amerikaanse Westkust, van Canada tot Mexico.

“ De vorige president had als motto *no balazos pero abrazos* - geen kogels maar knuffels. Met jaarlijks gemiddeld 30.000 drugsgerelateerde moorden in Mexico was dit preventief beleid geen succes ”

— Misdaadanalist in Mexico City (anoniem)

onthoofd. De kranten staan er vol van. Criminelen die criminelen doden, de overheid die criminelen vermoordt en andersom, plus de ongeorganiseerde straatcriminaliteit die welig tiert in een totale sfeer van straffeloosheid.

“Het lijkt alsof de georganiseerde misdaad de besluitvaardigheid van de net verkozen president Claudia Sheinbaum wil uittesten”, vertelt een misdaadanalist in Mexico City me. Ze wil niet met

Rechts-extremisme rukt op in Duitsland

Een staatsgreep als natte droom

ARDY BELD

Van de Kaiserreichsgruppe over de Patriotische Union tot de Saksische Separatisten: ze ontkennen het bestaan van de Duitse rechtstaat, ze roepen hun eigen staat uit, ze gedragen zich als apocalyptische complotdenkers en ze hebben een paramilitair karakter. Hoe gevaarlijk zijn deze Duitse separatistische organisaties? Een inkijk in de verontrustende wereld van extreemrechtse terreurgroepen.

Sinds het midden van de jaren tachtig zijn er bij onze oosterburen steeds weer burgers die het bestaan van de Bondsrepubliek ontkennen. Al deze mensen worden verenigd door de ideologie dat het Duitse Rijk binnen zijn grenzen van 1871, 1918 of 1933 nog steeds zou voortbestaan. De huidige staat wordt gezien als het tijdelijk resultaat van een Amerikaans-Joods complot om de Duitse natie te vernietigen. Het 'construct BRD GmbH' zou in strijd zijn met internationaal recht en blaast volgens hen zijn laatste adem uit. Om een waardige opvolger te vinden roepen ze een zelfstandige staat uit. Dat gebeurt meestal op hun eigendom of een speciaal voor dit doel gekocht perceel. Daarop kronen ze zichzelf tot keizer, staatspresident of domweg 'Führer'.

Ze drukken eigen paspoorten en geld. Soms zijn ze geheel alleen. Soms met een twintig- tot dertigtal volgelingen. Langzamerhand verenigen zich steeds meer van deze apocalyptische complotdenkers in paramilitaire ondergrondse organisaties. De overheid spreekt van een serieuze bedreiging voor de democratie. In twee jaar tijd is in Duitsland alweer de derde groepering opgerold die met wapens in de hand de macht zou hebben willen grijpen. Een serieus te nemen trend of een overdreven reactie door de overheid?

Keizerrijk als voorbeeld

In de loop van 2022 en 2023 worden leden van de zogenaamde 'Kaiserreichsgruppe' opgepakt door

speciale politie-eenheden. De openbaar aanklager laat in totaal elf mannen en vrouwen arresteren op verdenking van het oprichten van een terroristische organisatie. Aanvankelijk verenigd als tegenstanders van de coronamaatregelen, ontwikkelen ze al snel radicale plannen tegen de gevestigde orde. Ze zouden de minister van Volksgezondheid hebben willen ontvoeren tijdens een talkshow. Volgens de aanklacht wilde de groep daarna een burgeroorlog uitlokken door de stroomvoorziening in Duitsland wekenlang lam te leggen met explosieven. Het doel zou de gewelddadige machtsovername en vorming van een nieuwe maatschappij op basis van de grondwet en grenzen van het Duitse Keizerrijk van 1871 zijn geweest. Twee leden worden uiteindelijk veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen twee en drie jaar door rechtbanken in Koblenz en Düsseldorf.

Een andere geruchtmakende zaak is die van de zogenaamde 'Patriotische Union' rond de adellijke Heinrich XIII Prinz Reuß. De bejaarde makelaar

probeert na de Duitse hereniging tevergeefs familiebezit in de voormalige DDR terug te krijgen.

Uit frustratie over door hem als onrecht ervaren rechterlijke oordelen, zou Reuß een paramilitaire organisatie hebben opgebouwd. De kern van zijn groep bestaat uit zogenaamde 'Reichsbürger' die de Bondsrepubliek in haar huidige staatsvorm en grenzen niet erkennen. Met hen wilde de prins zich 'op dag X' met hulp van een AfD-politica toegang verschaffen tot het Duitse parlement om bondskanselier Olaf Scholz en verschillende ministers te gijzelen. Hij was van plan om internationale ondersteuning te halen in Moskou. Hoe omvangrijk het netwerk van de prins was, wordt zichtbaar op 7 december 2022. In een groot-scheepse politieactie worden zijn jachtstrot in Thüringen en meer dan 160 huizen, flats en kantoren in elf deelstaten doorzocht. Daarbij nemen agenten 347 vuurwapens en een grote voorraad aan munitie in beslag. Momenteel lopen er drie rechtszaken tegen Reuß en 26 andere leden van de 'Patriotische Union'.

SS: Saksische Separatisten

De meest recente groep die in handen van de Duitse justitie valt, is die van de 'Sächsische Separatisten', afgekort 'SS'. Op 5 november 2024 doorzoeken politieagenten woningen en kantoren op twintig locaties in Duitsland, Polen en Oostenrijk. Er worden acht verdachten tussen de 20 en 25 jaar gearresteerd. De federaal openbaar aanklager schrijft in een persbericht: 'De 'Sächsische Separatisten' is een militante groep van vijftien tot twintig personen wier ideologie wordt gekenmerkt door racistische, antisemitische en apocalyptische ideeën. De leden zijn verenigd door een diepe afwijzing van de vrije en democratische orde van de Bondsrepubliek Duitsland. Vanuit hun standpunt bestaat er geen twijfel over dat Duitsland op de rand van de ineenstorting staat en dat staat en maatschappij op 'dag X' zullen instorten. Zodra deze dag is aangebroken, wil de groep gebieden in deelstaat Saksen en mogelijk ook in andere Oost-Duitse deelstaten met wapengeweld veroveren om een maatschappij naar het voorbeeld van het nationaalsocialisme te vestigen. Ongewenste bevolkingsgroepen moeten uit het gebied worden verwijderd, desnoods door etnische zuivering.'

Banden met AfD

De groep wordt volgens Duitse media geleid door de Oostenrijker Jörg S. Hij wordt in Polen opgepakt. Ook zijn broer Jörn S. maakt deel uit van de gearresteerde separatisten. Vader van de beide extreemrechtse activisten is de bekende holocaustontkenner Gottfried Küssel. Volgens informatie van een gezamenlijk onderzoeksnetwerk van NDR, WDR en Süddeutsche Zeitung draagt Jörg S. zelf de schuld voor de ontmaskering van zijn separatisten. Hij zou details hebben onthuld in een Engelstalige white power chat. Zijn berichten over de 'Saxon Separatists' zouden de aandacht hebben getrokken van

een medewerker van het FBI die undercover deelnam. De Amerikanen geven de informatie door aan de Duitse autoriteiten die er direct werk van maken.

Drie van de gearresteerde mannen hebben rechtstreekse banden met de partij Alternative für Deutschland (AfD). Een van hen is Kurt Hättasch. Hij is penningmeester van Junge Alternative Sachsen, de regionale jongerenafdeling. In zijn woonplaats Grimma - niet ver van Leipzig - zat hij voor de partij in de gemeenteraad. Een andere verdachte is Kevin Richter, plaatsvervanger van Hättasch in twee gemeentelijke commissies. Hans-Georg P. is een derde opgepakte lid van de partij. Hij was tot 2022 werkzaam als AfD-afgevaardigde in een wijkbestuur van Leipzig. Maar niet alleen de uiterste rechterrand van het politieke spectrum is betrokken bij de zaak. Ex-CDU senator Peter Kurth zou Kevin Richter 100.000 euro hebben overgemaakt. Daarmee kocht de groep een huis in Grimma dat als trefpunt zou gaan dienen. De voormalige christendemocraat bevestigde tegenover het weekblad *Spiegel* de overmaking, maar ontkende iets te hebben geweten van de doelstellingen van de groep.

Kleur bekennen

Jonas Siegert is ex-lid van de liberale FDP en medeoprichter van ‘Grimma zegt Kante – Für Demokratie vor Ort’. In het Nederlands: ‘Grimma bekennt kleur – voor democratie ter plaatse’. Zijn organisatie nam onder de verkorte naam ‘Demokratie!’ deel aan de recente gemeenteraadsverkiezingen en won één zetel. De 20-jarige lokale politicus zal die zetel overnemen van een collega die om persoonlijke redenen terugtreedt. De AfD, met fractievoorzitter Kurt Hättasch, kreeg zes van de 26 zetels in Grimma.

De rest werd verdeeld onder lokale partijen en CDU-SPD die een gemeenschappelijke lijst vormden. Hättasch en zijn plaatsvervanger werden destijds door alle partijen ondersteund in hun nominatie voor de beide commissies. Alleen Demokratie! stemde tegen de benoemingen. Siegert vertelt over de situatie in zijn woonplaats die volgens Duitse media het centrum had moeten worden van de staatsondermijnende plannen van de ‘Sächsische Separatisten’.

De jonge regionale politicus kent de beide verdachten alleen van hun werk in de gemeenteraad. “Ik heb wel vrienden die met Kurt Hättasch naar school zijn gegaan. Ze vertelden me dat hij ook als scholier altijd op de grens van het toelaatbare balanceerde. Iedereen weet hier natuurlijk dat hij bij de AfD is. Dat hij een overtuigde nationaalsocialist blijkt te zijn, was niet bekend.”

Volgens Duitse media gold dat ook voor het plaatselijke blaasorkest waar Hättasch trompet en Richter bugel speelde. De mannen gedroegen zich kennelijk onopvallend óf hun politieke uitingen werden kritiekloos geaccepteerd. Volgens Siegert is dat achteraf moeilijk te bepalen. “De groep was nog in opbouw. Van schietoefeningen hebben we

hier in Grimma niets gemerkt. Die werden dan ook voornamelijk in de bossen gehouden. De groep liep – voor zover ik weet – niet rond om mensen te bedreigen. Wat ze wel wilden was van onze stad een centrum voor extreemrechts maken. Ze kochten het zogenaamde ‘rode huis’ aan het station dat een trefpunt had moeten worden. Als die arrestaties niet hadden plaatsgevonden, weet ik zeker dat ze hier steeds prominenter aanwezig zouden zijn geworden.”

Schandalen

Siegert is ervan overtuigd dat de aankoop van dat huis alleen al een bewijs is dat de groep grootse plannen had in Grimma. Het trefpunt moest volgens hem de basis vormen. Toch is de jonge activist bang dat ook dit schandaal ondanks het nationaalsocialistische en staatsondermijnende karakter van de groep geen enkele indruk zal maken op de kiezer. “We zagen het aan de verstrikkingen in spionage voor China en Rusland. En hier op regionaal niveau bij het landbouwbedrijf van Jörg Dornau, die voor de AfD in het deelstaatsparlement van Saksen zit. Die man runt in Wit-Rusland een landbouwbedrijf waar uien worden verbouwd.

Hoeveel normale mensen zouden elke week oorlogssituaties nabootsen in leegstaande huizen?

— Jonas Siegert
 ex-lid van de liberale FDP en oprichter van Demokratie!

Op zijn velden worden politieke gevangenen van het Loekasjenko-regime tewerkgesteld. Ook dat schijnt de kiezers niets uit te maken. Wie eenmaal in een zogenaamde alternatieve mediabubbel zit, lijkt ongevoelig te zijn voor nieuws in andere media. Ook het schandaal rond de separatisten zal het partij-imago niet schaden.”

Het AfD-bestuur heeft Hättasch en zijn twee kompanen inmiddels geschrapt als lid. Ze verklaarden officieel een vredelievende en democratische partij te zijn waar zogenaamde separatisten niets te zoeken zouden hebben. Siegert ziet er de gebruikelijke tactiek in: “De mensen zullen zeggen: ‘Kijk, nu is toch weer alles in orde, ze hebben zich gedistantieerd.’ Ze vergeten heel snel dat Hättasch assistent was van een vooraanstaande AfD-politicus in ons deelstaatsparlement. Dat hij in Grimma de leidende figuur van de partij was en in het gemeentebestuur zat. In rechtse media wordt de zaak met opzet gebagatelliseerd. Ze hebben het over een wandelvereniging en jonge mensen die gewoon lol wilden hebben.”

Kurt Hättasch
 Foto: © Objektiv Ost

Oekraïne en Rusland

Toch blijft het moeilijk te geloven dat een dozijn extreme complotdenkers streefde naar de gewelddadige afscheiding van een Duitse regio. De afgevaardigde van Demokratie! vertrouwt op de woorden van de openbaar aanklager. “Ze hebben zich met gevechtstrainingen en schietoefeningen op een burgeroorlog wilden voorbereiden. Want laten we eerlijk zijn, hoeveel normale mensen zouden zeggen: ‘Kom we gaan eens elke week oorlogssituaties nabootsen in leegstaande huizen.’ De structuren die ze bij ons opbouwden waren er ook niet voor niets.

Bovendien pakte Hättasch voor zijn arrestatie een geweer en probeerde hij op agenten te schieten die naderden. In zijn huis bevonden zich zijn vrouw en kind. Een normaal iemand zou echt niet op zo’n confrontatie aansturen. Zeker niet terwijl zijn gezin daar zit. Hij was kennelijk van plan om zich thuis te verschansen en tot de laatste kogel te vechten.” Volgens de linkse krant *taz* is de vrouw van Kurt Hättasch de dochter van Thomas Sattelberg, leider van de verboden organisatie ‘Skinheads Sächsische Schweiz’ – afgekort ‘SSS’.

Een journalist schrijft: ‘Met haar vader bezocht ze in 2019 Oekraïne om contacten te leggen met het extreemrechtse militaire vrijwilligersverband Azov.’

Naast Oekraïne duikt ook Rusland op in verband met de activiteiten van de groep. Het scenario met separatisme doet namelijk sterk denken aan de Donbas, Georgië en andere gebieden waar Moskou een gewelddadige vinger in de pap wil houden. Banden met het Kremlin lijken niet ondenkbaar. Ook niet voor Siegert. “Een mogelijke samenwerking met Rusland zie ik niet alleen voor deze speciale groep. Ik ga er vanuit dat Junge Alternative en de AfD ook gelieerd zijn aan Moskou. Maar natuurlijk leren ze ook van eerdere fouten, bijvoorbeeld van die van de groep Reuß. Die wilden direct het hele land veroveren. Dat liep niet goed af, omdat ze zich in de kijker speelden van binnenlandse veiligheidsdiensten. Nu lijkt de strategie er meer op gericht lokaal actief te zijn en beetje bij beetje de macht naar zich toe te trekken. Eerst een klein gebied in Saksen en dan verder...”

Lakse politie

Dat de twintiger Hättasch al een dergelijk vertrouwen genoot binnen zijn partij, is opvallend. Siegert bevestigt het enthousiasme van de AfD op lokaal bestuursniveau: “In Grimma wordt binnenkort een nieuwe burgemeester gekozen. De AfD wilde Hättasch kandidaat stellen. Dat alleen al laat zien dat ze een enorm vertrouwen in hem hadden.”

De vermeende nationaalsocialist had door omstandigheden een goede kans om burgemeester van Grimma te worden. “Sinds twintig jaar is het nog nooit zo onduidelijk geweest wie het gaat worden. We hadden in al die jaren steeds dezelfde partijloze burgemeester. Hij werd de laatste paar keer zelfs met 80 tot 90 % van de stemmen herkozen. Nu hij niet meer meedoet, is alles mogelijk. De AfD kreeg vanuit Grimma bij de deelstaatsverkiezingen 30%. Hättasch had daarom zeker een goede kans gemaakt. Niet omdat hij zo’n toffe politicus is, maar gewoon omdat hij de AfD vertegenwoordigt.”

Opvallend blijft dat de groep separatisten sinds 2020 kon bestaan zonder dat de regionale politie zich voor hun schiet- en trainingsactiviteiten interesseerde. Jonas Siegert is allerminst verbaasd. “We kunnen van geluk spreken dat het onderzoek wordt geleid door de federaal openbaar aanklager in Karlsruhe. De politie van Saksen is blind aan het rechteroog. Ze onderschatten het gevaar. En bij de politie zelf zijn er ook steeds weer dergelijke schandalen. Laatst dook er een groepsfoto op met leerlingen van de politieschool die allemaal het ‘white power teken’ maakten tijdens een uitstapje. Het probleem zit hier helaas diep...”

Zuchtend voegt hij eraan toe: ‘Als ‘dag X’ daadwerkelijk zou zijn aangebroken en die zogenaamde separatisten hun plannen zouden hebben uitgevoerd, dan was het lachen ons vergaan.’

Van de straat naar de jihad: nu ook op school

JOHAN SANCTORUM

^ Johan Sanctorum is filosoof-publicist en Doorbraak-columnist.

Midden november werd de voorstelling van het boek van Laurence D'Hondt en Jean-Pierre Martin in de Fnac van Woluwe geannuleerd, omdat er voor rellen gevreesd werd. Het boek heet *'Allah heeft niets te zoeken in mijn klas'*. Met als ondertitel: 'Een onderzoek naar de eenzaamheid van leerkrachten die geconfronteerd worden met toenemend islamisme in de klas'.

De auteurs werden afgedreigd, waardoor alleen maar bevestigd wordt wat ze in het boek stellen: de allochtone jongerencultuur wordt in toenemende mate gedomineerd door het jihadisme, de militant-extremistische tak van de islam. Uiteraard is het hoofd- doekenverbod een speerpunt, maar ook elementaire wetenschappelijke items als de evolutieleer worden gecontesteerd. Leerkrachten die in het boek getuigen, doen dat onder een schuilnaam, uit schrik voor represailles. Het lot van de Franse leraar Samuel Paty, onthoofd omdat hij in de klas een Mohammed-cartoon liet zien, staat hen voor de geest.

Het blijkt een breed gedragen angst in het Frans-talig onderwijs, waar al te lang de PS- en Ecolo-

mantra's van de diversiteit en de multiculturele samenleving een blinde vlek deden ontstaan. 'Dit mag niet enkel de zaak van extreemrechts zijn', betogen ze. Dat klopt, maar extreemrechts in Vlaanderen heeft het probleem wel op de kaart en de politieke agenda gezet, terwijl links de andere kant op keek.

Drugsmaffia

Het is van groot belang om de hele kwestie van radicalisering in een breed sociologisch perspectief te plaatsen, ook als dat ongemakkelijke waarheden oplevert. Brussel en Antwerpen zijn in toenemende mate de scènes waarop drugsbendes hun oorlogjes uitvechten. De eerste vooral gevoed vanuit Marseille, de tweede vanuit de Amsterdamse Mocro Maffia. Schietpartijen bij klaarlichte dag zijn het nieuwe normaal geworden. Bepaalde wijken worden door de politie als no go-zones gemeden.

De drugshandel is niet alleen een verdienmodel, het is ook een subcultuur met een sterk ressentiment tegen westerse waarden. In de islamcultuur, met zijn taboe op alcohol, zijn alternatieve roes-middelen zeer in zwang.

COLUMN

In Marokko wordt de softdrug cannabis ('hasj', 'weed', marihuana) al sinds de zevende eeuw – het moment dus waarop de profeet Mohammed opduikt – geteeld. Vandaag tieren vooral in het Rif-gebergte de plantages welig. De overheid laat het oogluikend toe: met een geschatte opbrengst van 10 miljard euro per jaar neemt deze 'industrietaak' zowat 10% van het bnp voor haar rekening.

Markttuitbreiding is het logisch gevolg. De smokkel gebeurt vooral via de Straat van Gibraltar en Spanje. Eens de EU binnen, is er geen enkele controle meer. In Nederland wordt het gebruik ervan gedoogd via de zogenaamde *coffee shops*. De Mocro Maffia is begonnen als cannabistrafiek vanuit thuisland Marokko, tot er meer te verdienen bleek met cocaïne uit voornamelijk Colombia. De organisatie ging steeds drierter te werk, bendeoorlogen werden schering en inslag. Complete stadswijken zijn helemaal onder de controle van deze netwerken, waarbij de Marokkaanse clanmentaliteit een niet te onderschatten cement is. In *'Borgerokko maffia'* (2017) behandelde de overleden onderzoeksjournalist Raf Sauviller de Antwerpse tak van dit fenomeen.

Slachtoffercultuur

Het fenomeen valt niet meer te klasseren onder 'normale' criminaliteit. Het is een schaduw-economie geworden, én een probleem van staatsveiligheid. Men is beland in de fase van een open oorlog tussen het systeem en de Marokkaanse maffia die met enorme financiële middelen een compleet schaduwleger en een enorm wapenarsenaal ter beschikking heeft. Journalisten, magistraten, chercheurs, politici, niemand is nog veilig in deze totaaloorlog. De intimidatie werkt: niet iedereen wil voor de goede zaak het loodje leggen.

We hebben hier dus, voor alle duidelijkheid, met terreur te maken. Het ondermijnen van de rechtsstaat en deze vervangen door een zwijg- en bescherm-systeem gebaseerd op chantage en liquidatie, is het einddoel. Noteer dat door bepaalde straathoekwerkers het fenomeen nog altijd als een gevolg van kansarmoede wordt beschouwd.

En dan zijn we weer aanbeland bij het verhaal van de multiculturaliteit, het anti-discriminatieverhaal, de politiek-correcte logica die alle lieden met een zogenaamde 'migratieachtergrond' automatisch een slachtofferstatuut geeft. Het zogenaamde victimisme, dus. België en Nederland plukken nu de vruchten van dit decennia lange weggijken, met dank aan de media. Ongeacht wie ze waren of wat ze deden, jonge allochtonen werden per definitie als slachtoffers van ongelijkheid beschouwd. Hun gebrek aan opleiding, diploma's en kansen op de arbeidsmarkt werden dan even automatisch elementen van discriminatie, waarna hét stopwoord van het moment luidt: racisme.

Vendetta-mentaliteit

Voor rekruteringsdoeleinden aarzelt de Mocro Maffia niet om hier een politieke kleur aan te geven. Het kat-en-muisspel met de politie wordt een bevrijdingsoorlog van de onderdrukten tegen de onderdrukker, onder het motto: 'We pakken terug wat van ons is'. Deze vendetta-mentaliteit wordt er al vroeg ingelepeld, bij de kleine garnalen, de koeriers, de straatdealers: het systeem heeft hen misdeeld, en de grote betaaldag komt eraan. Groenlinks geeft hen de pap in de mond. Het pro-Palestina sentiment is een bijkomende trigger.

Tot op vandaag kan men de sociologen die deze drietrapsraket van drughandel/victimisme/cultuuroorlog durven benoemen, op één hand tellen. Op de universiteiten is het onderwerp taboe: het zou 'racistisch' zijn. Afgezien van witte raven als de verguisde Marion van San, welke onderzoeker zou vandaag zijn/haar reputatie willen riskeren door nog maar te suggereren dat er een verband bestaat tussen grootstedelijke islamcultuur en criminaliteit?

Toch moeten de huidige alarmbellen rond school-jihadisme en de oprukkende drugscultuur ernstig genomen worden. Wegkijken is geen optie. Als men onze samenleving de oorlog verklaart, moeten wij niet over het geslacht der engelen discussiëren. Hoe dat eindigde, weten we.

Vlaamse bedrijven moeten nú investeren in China

HANS BROCKMANS

Voor het eerst sinds decennia vertraagt de economische groei in China. Meer dan ooit verwelkomt het land buitenlandse investeerders. Vlaamse bedrijven kunnen hiervan profiteren, vertelt zakenadvocaat Philippe Snel vanuit Shanghai.

De Chinese economie sputtert. Het bruto binnenlands product groeit volgens prognoses jaarlijks met 3 tot 5 procent, terwijl die groei voor de pandemie soms dubbel zo sterk was. Vorig jaar daalde de Chinese export, net als de buitenlandse investeringen in Chinese bedrijven.

“Het vertrouwen in de Chinese economie kreeg bij veel Europese ondernemers een stevige deuk na de coronapandemie”, schetst de Vlaamse ondernemingsadvocaat Philippe Snel, die sinds 2001 actief is in Shanghai. “Westerlingen schrokken over de keiharde manier waarop Chinese overheden de pandemie aanpakten. Ja, er lijken zich donkere wolken aan de hemel af te tekenen. Voor het eerst sinds decennia beseften westerse bedrijven dat er zoiets als een politiek risico bestaat in China, waardoor het wel degelijk verkeerd kon gaan met hun investeringen. Heel wat investeerders haakten af (zie ook kader: *Het einde van een gouden tijdperk*, red.). Voor het eerst sinds we hier actief zijn, zijn wij als zakenadvocaat meer met de vereffening dan met de oprichting van Chinese dochters bezig.”

Snel houdt zich op de vlakke over politiek gevoelige zaken zoals Taiwan, Hongkong of mensenrechten. “Er is veel heisa rond het politieke risico”, redeneert hij. “Maar het lijkt me beperkt in vergelijking met het politieke risico van investeren in het Midden-Oosten, in Zuid-Amerika, en – sta me toe – ook in Noord-Amerika.”

In het eerste halfjaar daalden buitenlandse investeringen in China met een derde tegenover vorig jaar. Toch is dit nu hét moment om er te investeren, stelt u in een bedrijfspresentatie. Is die houding niet wat te optimistisch?
Philippe Snel (DaWo Law Firm): “In 2000-2005 verdubbelde het bbp elk jaar met 5 tot 10 procent. In 2009-2014 verdubbelde het nog op vijf jaar. De Chinese overheid werd toen wat voorzigtiger bij het toekennen van vergunningen. De administratie deed pas moeite voor een investering met een bijzonder zware economische of technologische impact, of als er gigantische bedragen werden geïnvesteerd. De stroom van westers geld bleek eindeloos en het bedrijfseconomisch risico was zo goed als zero. En toen opende de zware lockdown de ogen van heel veel investeerders. Ook de Chinese economie kreeg klappen. De vastgoedinvesteringen kenden plots een *baisse*, nadat de overheid vanaf 2020 maatregelen nam om de speculatie tegen te gaan.

De aantrekkingskracht voor investeringen in China is vandaag sterk verminderd, maar de lokale overheden snakken er nog steeds naar. Die hebben een gigantisch begrotingstekort. De overheden plooiën zich terug dubbel om de toegang te vergemakkelijken omdat investeringen leiden tot jobs en op langere termijn belastinginkomsten.”

Zijn er ook kansen voor Vlaamse bedrijven?

“Meer dan ooit. Net omdat Chinese én buitenlandse groepen afhaakten, komt er nu terug ruimte vrij voor wat kleinere bedrijven. Industrie-gronden worden vlotter vergund en de voorwaarden zijn gunstiger dan ooit. De energiekost daalt voor het eerst in twintig jaar. En de inflatie is beperkt: 0 tot 0,5 procent.”

Vinden bedrijven er genoeg gekwalificeerd personeel?

“Zeker en vast. In grote steden is de loonkost voor het eerst in decennia gedaald. Gekwalificeerde arbeiders zijn er relatief goedkoop. In Shanghai is een goed opgeleide technicus beschikbaar voor een kleine 10.000 renminbi (RMB) netto, dus een 1.300 euro per maand. In het westen van het land is dit wellicht tot de helft lager. De werkloosheid bij de pas afgestudeerde jongelui bedraagt meer dan 10 procent, tot 25 procent volgens sommige cijfers. Heel wat jongeren met een diploma cros-sen nu de stad rond als kuài di, een boodschappen-dienst op scooters.”

Ziet u vooral investeringen gebeuren voor export buiten China of voor de lokale markt?

“Beide. Westerse én Chinese ondernemingen mikken met hun Chinese fabrieken in eerste instantie

vooral op export. Die investeringen kregen een lichte tik door het stilvallen van de export naar Europa. Die krijgt weer vaart en er wordt ook weer veel meer geëxporteerd naar de rest van Azië: Japan, Zuid-Korea, Indonesië en heel Zuidoost-Azië. Na verloop van tijd worden de in China gefabriceerde producten ook steeds meer door de lokale bevolking opgepikt. Vergeet niet dat de Chinese koopkracht nog steeds erg sterk is. Er zijn 400 tot 600 miljoen Chinese middenklassegezinnen. Die kunnen jaarlijks gemiddeld na aftrek van kosten 35.000 RMB besteden en zelfs tot 50.000 RMB in de steden.”

Er is een enorm potentieel, maar de consumptie blijft achter...

“De grote zwarte wolk boven de Chinese economie is de dalende consumptie. Die was voor de covid-pandemie goed voor twee derde van de

“Industrie-gronden worden vlotter vergund en de voorwaarden zijn gunstiger dan ooit. De energiekost daalt voor het eerst in twintig jaar in China”

— **Philippe Snel**

Zakenadvocaat sinds 2001 actief in Shanghai

◀ **Philippe Snel**

Zakenadvocaat sinds 2001 actief in Shanghai

economische groei. Het consumentenvertrouwen is verdwenen door de vastgoedcrisis en de vergrijzing. Vandaag is 20 procent van de Chinezen ouder dan 60. In 2050 zijn er dat dubbel zoveel. Hun kinderen sparen voor ofwel een zorgappartement, ofwel voor een plaats in een naar voorkeur private verzorgingsinstelling. Ook daarom krijgt hun consumptie klappen. En dan is er de vastgoedcrisis. Het voorbije jaar gingen de verkoopprijzen in Shanghai 15 tot 30 procent achteruit.”

Hoe reageert de Chinese overheid op de vastgoedcrisis?
“De centrale overheid neemt vooralsnog een afwachtende houding aan. De politieke klasse gaat ervan uit dat het beste antwoord op de vastgoedcrisis van de investeerders zelf moet komen.”

De leegstand loopt op tot 45 procent voor kan-

toorgebouwen en tot 15 procent in residentiële projecten. Hoe pak je dat aan?
“Op twee decennia groeide de stadsbevolking van 25 naar 60 procent. Volgens de verwachtingen zal het aandeel oplopen naar 75 tot 80 procent. Er zijn 1,4 miljard Chinezen. Als daarvan 15 procent verhuist naar de stad, kunnen heel veel Chinezen die leegstaande gebouwen vullen. En jawel, er is een overaanbod. Er waren ongecontroleerde geldstromen en heerste wanbeheer. De overheid geeft de privésector de tijd om schoon schip te maken. Iedereen wacht af wanneer de overheid zal ingrijpen: binnen zes maanden, een jaar of binnen twee jaar. Wanneer, en niet of de overheid vers geld in de vastgoedsector pompt, is de hamvraag.”

Waarom zou de overheid belastinggeld steken in een zeepbel?
“Het is geen zeepbel. Er is overcapaciteit in enkele

Het einde van een gouden tijdperk

Veel ondernemers maken vandaag in China het einde van een gouden tijdperk mee”, stelt Bart Horsten van het bedrijfsadviesbureau Horsten International. Zijn bedrijf adviseert al meer dan veertig jaar klanten die zaken willen doen in China. Het werd opgericht door zijn vader, die eind jaren 70 pionierde voor Janssen Pharmaceutica in de Volksrepubliek.

De klanten van Horsten waren ooit verbaasd wanneer de groei in China beperkt bleef tot vijf procent tegenover het jaar ervoor. Horsten: “Nu ervaren ze voor het eerst in tientallen jaren een daling in de omzet. Klanten die nog niet zo lang in China actief zijn, komen in de rode cijfers te zitten. De voorbije twee jaar zagen veel bedrijven in China zwarte sneeuw.” Na de pandemie daalde de koopkracht en namen binnenlandse en buitenlandse investeringen af. “Het consumentenvertrouwen van de Chinezen kreeg een klap”, stelt Horsten vast. “Chinees dertigers zijn gans hun leven gewend aan de voortdurende groei van de economie. Nu blijkt dat de bomen niet meer tot in de hemel blijven groeien. Na de pandemie viel de economie helemaal stil. “Ik kan mijn werk verliezen zonder dat er onmiddellijk een andere job klaarstaat”, beseft de goed opgeleide werknemer. “Ik kan

mislukken, en ook failliet gaan”, vreest de kmo-bedrijfsleider. Los van het verlies aan reële koopkracht, drukt dus ook dat tanende consumentenvertrouwen het koopgedrag.”

Voor de pandemie betaalden Chinese consumenten zonder dralen een meerprijs voor westerse kwaliteitsproducten. Horsten: “Heel wat westerse bedrijven trokken zich terug en de Chinese klanten vielen verplicht terug op lokale producten. Nu delen die westerse producten in de klappen. Voor het eerst kregen ze te maken met lokale concurrenten. Plots is de Belgische chocolade net te duur voor de Chinees. En wat blijkt? De Chinese variant blijkt echt wel te smaken. Dat geldt ook voor de biertjes waarmee een brouwer uit Shanghai al jaren experimenteert.”

Pauze bij grote bedrijven
Grotere Belgische bedrijven, zoals AB InBev of Barco, maken zich minder zorgen dan kmo’s. Ze kunnen deze moeilijke periode financieel wel overbruggen. Horsten: “Veel westerse bedrijven drukken even op de pauzeknop om de bedrijfsprocessen te optimaliseren en te kijken waar ze kunnen besparen om hun prijzen aan te passen. Ze blijven fundamenteel in China geloven en investeren net

vandaag om klaar te staan voor de toekomst. Op middellange termijn neemt de middenklasse met een half miljard mensen toe. Dat betekent een extra bestedingscapaciteit zo groot als de Europese Unie.”

China is de voorbije jaren heel wat assertiever op internationaal vlak. Zo voerde het de politieke druk op in Hongkong. Bestaat het gevaar dat de Volksrepubliek ook zijn houding tegenover Taiwan aanscherpt of zijn positie versterkt in de Zuid-Chinese Zee? Hangt het politieke risico op die westerse investeringen niet als een zwaard van Damocles boven de tweede grootste economie ter wereld? “Beijing heeft lessen getrokken uit de scherpe westerse reacties na de politieke onrusten in Hongkong van 2019”, denkt Horsten. “Het is voorzichtig met een al te straf geopolitiek beleid. Na Covid groeide ook het besef van de wederzijdse economische afhankelijkheid van het Westen en China. Het land wil de buitenlandse investeringen niet verder hypothekeren. Een inval in Taiwan zou diplomatiek zware gevolgen hebben, een enorme economische schok teweegbrengen en zich dus ook wreken op de Chinese middenklasse. Dat willen de politieke leiders absoluut vermijden.”

tweederangssteden. Er is nog steeds vraag naar nieuwe projecten. Shanghai telt vandaag 27 miljoen inwoners. Tegen 2035 zullen er een kwart meer zijn. De vraag naar vastgoed én infrastructuur zullen dus stijgen. De overheid moet ingrijpen om een totale ineenstorting te vermijden, want dat zou de economie kunnen vellen.”

U zegt dat de vraag naar nieuwe investeringen in China toeneemt. Leggen de gevreesde handels-sancities van Donald Trump geen hypotheek op de Chinese groei?
“Er was in China de voorbije weken heel wat minder heisa over Trump dan in Europa. Ook onder Joe Biden werden heel wat nieuwe handelsrestricties en -tarieven ingevoerd. Sommige waren trouwens veel strenger dan die onder Trump I. Zal het nog erger worden? Niet per se. De wederzijdse afhankelijkheid van beide economieën is nog steeds groot. China is bijvoorbeeld nog steeds de grootste afnemer van Amerikaanse overheidsobligaties. Vergeet ook niet dat Amerikaanse bedrijven belangen hebben in China. General Motors, Buick en Ford produceren samen met lokale partners in China. Tesla heeft zijn grootste fabriek niet toevallig in China staan. Er zijn plannen voor een tweede fabriek. Tesla is na het Chinese autobedrijf BYD de grootste verkoper van elektrische wagens in China. Er wordt hier gefluisterd dat de politieke steun van Elon Musk aan Trump een zet is om zijn Chinese investeringen te beschermen.”

“ Er wordt hier gefluisterd dat de politieke steun van Elon Musk aan Trump een zet is om zijn Chinese investeringen te beschermen ”

— **Philippe Snel**
Zakenadvocaat sinds 2001 actief in Shanghai

Zullen door een eventuele handelsoorlog met de VS Chinese producten naar Europa worden verscheept in plaats van naar de VS?
“Die kans bestaat. De EU is sowieso al de grootste markt voor China. Europa zal een eventuele toename van goedkope Chinese producten grondig moeten bekijken. Natuurlijk moet Europa dumping vermijden en is het gerechtigd om tarieven te heffen bij bewezen concurrentievervalsing.”

Respecteert dit land de regels van de rechtsstaat?
“Ja, zeker voor de juridische verhouding tussen de bedrijven. Westerse bedrijven die hier actief zijn, kunnen rekenen op rechtszekerheid. De economische activiteit wordt steeds meer onderworpen aan regelgeving. Tien jaar geleden was de intellectuele eigendom nog problematisch. Vandaag kunnen buitenlandse bedrijven in China hun intellectuele eigendom afdwingen voor de rechtbank, net zoals dat kan in Europa of in de VS. Vroeger stelde een Chinese rechtbank wel een

inbreuk vast, stopte de onwettelijke namaak op de ene plaats, maar kon de 'namaker' 300 kilometer verder opnieuw starten met de productie van illegale kopieën. Sinds enkele jaren worden er nu ook serieuze schadevergoedingen opgelegd. De namaak van gepatenteerde producten of merken is daarom zeer sterk verminderd.

Ook staatsbedrijven moeten zich trouwens houden aan de wettelijke regels. Het aangaan van een rechtsgeding tegen staatsbedrijven vergt wel nog steeds een bijzondere aandacht.”

Maar is het verstandig om als westerse investeerder een rechtszaak te beginnen tegen de centrale overheid?
“Ik heb hier geen ervaring mee. Wel werden lokale overheden al aansprakelijk gesteld voor de behandeling van buitenlandse investeerders. De meeste westerse landen, ook België, sloten met China een verdrag over de “wederzijdse bevordering en bescherming van investeringen”, waarbij investeringen uit een andere staat niet minder gunstig mogen worden behandeld dan die van het eigen land. Uiteraard blijft het een feit dat overheden zich niet altijd houden aan de regels die ze zelf hebben bekrachtigd, maar dat geldt niet alleen voor China.”

Critici wijzen er wel op dat de Chinese overheid westerse investeerders verplicht om technologie af te staan als ze hier actief willen zijn.
“Dat was een politieke leugen van de Amerikaanse overheid. Een grondig onderzoek door een senaatscommissie in de VS maakte geen enkel geval bekend. Die verplichte overdracht van technologie heeft nooit bestaan. Heeft Airbus dan geen luchtvaarttechnologie uitgewisseld op Chinees verzoek? Jawel. Omdat China die vliegtuigen na verloop van tijd onder licentie zelf wilde produceren. De uitwisseling gebeurde met wederzijdse goedkeuring. China is de grootste exportmarkt voor Airbus. Er was technologische uitwisseling om de productie hier te vergemakkelijken voor de Chinese klanten.”

Is dit respect voor de rechtsstaat geen schijnmanoeuvre, zoals Ivan Van de Cloot van de denktank Merito vreest? Een manier om snel westerse technologie in te palmen? Het land kan de internationale spelregels dumpen eenmaal China de technologische voorsprong volledig heeft bereikt...
“Het is niet zeker dat zo'n radicale ommekeer in eigen land zou worden gemaakt. Die rechtsregels zijn net de hoeksteen van de groei in de voorbije kwarteeuw. Een terugkeer naar het verleden kan leiden tot een ernstige economische én financiële achteruitgang. China is sowieso verplicht de regels van de Wereldhandelsorganisatie (WHO) na te komen. Het zal die vandaag niet zomaar overboord gooien. Wat er binnen dertig of veertig jaar zal gebeuren? Dat kunnen we onmogelijk voorspellen.”

Hoe Israëlische wapens een eengemaakt Europees buitenlandbeleid onmogelijk maken

KASPER GOOSSENS

In Gaza woedt al meer dan een jaar een vernietigende oorlog van het Israëlische leger tegen de terreurgroepering Hamas. In Nederland woedt ondertussen al meer dan een jaar een debat rond het leveren van wisselstukken van F-35-gevechtsvliegtuigen aan Israël. De Nederlandse regering wil van geen boycot weten, de Franse president Emmanuel Macron wel. Het toont aan waarom het voor Europa onmogelijk is om met één stem te spreken over dit conflict.

“De Europese Unie moet met één stem spreken (als het over Gaza gaat)”, zei de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Hadja Lahbib nog in juli. Voor Josep Borrell, de huidige Hoge Vertegenwoordiger van de EU inzake buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, is duidelijk hoe die stem moet klinken: hij stelde in november voor om alle politieke dialoog met Israël stop te zetten als het land nog langer weigert te voldoen aan het internationaal recht inzake het conflict in Gaza. Diezelfde week weigerde Spanje, waarvan het wapenschild op het paspoort van Borrell staat gedrukt, om een Deens containerschip te laten aanmeren in de haven van Algeciras. Het schip van rederij Maersk zou wapens vervoeren naar Israël, wat ertoe leidde dat Spanje het de toegang weigerde. Maersk ontkende overigens dat het om wapens ging, maar leek te bevestigen dat het om militairgerelateerde goederen ging.

De oorlog in Gaza heeft ertoe geleid dat de Spaans-Israëlische relaties afgekoeld zijn tot onder het vriespunt. Spaanse ministers riepen dat Israëlisch premier Benjamin Netanyahu voor het Internationaal Strafhof moest verschijnen, waarop de Israëlische ambassade dan weer suggereerde dat Spaanse politici samenspanden met Hamas. Ook landen als Noorwegen, Ierland en Frankrijk zijn de laatste maanden steeds feller in hun veroordelingen van Israël over hoe het oorlog in de regio voert en omspringt met het humanitair recht.

Embargo omzeilen

Dat heeft ook gevolgen op gebied van handel, en dan vooral binnen de defensiesector. In januari 2024 kondigde de Spaanse minister van Buitenlandse Zaken, José Manuel Albares, een wapenembargo af tegen Israël. België heeft al langer een wapenembargo tegen Israël in voege: in 2009

▲ Olaf Scholz en Carsten Breuer voor een militaire drone van het type Heron TP van Israel Aerospace Industries tijdens de openingstour van ILA Berlin op het ILA-terrein van BER Berlin Brandenburg Airport Berlijn, 5 juni 2024

verbonden de gewesten zich ertoe “geen wapenexportlicenties uit te reiken die de militaire capaciteit van de strijdende partijen zou versterken”. Doorheen de jaren bleek echter hoe moeilijk zo’n embargo is, zo blijkt ook uit een nieuwe publicatie van het Vlaams Vredesinstituut. Zo worden in de steeds geavanceerdere wapensystemen onderdelen gebruikt die ook een civiel nut hebben, zoals halfgeleiders, beeldschermen of computersoftware. In 2014 leverde het Vlaamse bedrijf Barco zo nog beeldschermen aan Elbit, een Israëlische dronefabrikant en een van de grootste defensiebedrijven van het land. De schermen worden gebruikt in de grondcontrolestations van de drones, maar vielen destijds niet onder de vergunningsplicht.

Ook ten zuiden van de taalgrens is men sinds de oorlog in Gaza strenger op wapenexport naar Israël. De uitvoer van eigen goederen was al verboden, maar de doorvoer van militairgerelateerde goederen via België was nog mogelijk. Zo bleek uit onderzoek van *RTBF*, *De Morgen* en *Le Soir* dat meer dan 70 ton munitie en explosieven via de luchthaven van Luik naar Israël gingen. De goederen waren afkomstig uit de VS en maakten een tussenstop in Luik; daarvoor was geen vergunning nodig. Toenmalig Waals minister-president Elio Di Rupo regelde vorig jaar dat ook dit soort handel vergunningsplichtig is in Wallonië. Langs Vlaamse kant vond een gelijkaardig scenario plaats: een schip dat gebruikt wordt om munitie te vervoeren naar Israël meerde tussen november 2022 en november 2023 verschillende keren aan in de Antwerpse haven, zonder doorvoervergunning,

maar ook zonder opvolging of controle van de bevoegde instanties.

Omstreden F35

Spanje en België, maar ook Frankrijk en Ierland, zijn voorbeelden van landen die een zeer streng import- en exportbeleid hanteren ten opzichte van de Israëlische defensieindustrie, maar hoe zit dat voor de rest van Europa? Een snelle blik op de actua van het afgelopen jaar leert dat er van die “één Europese stem inzake de oorlog in Gaza” weinig sprake is, zelfs niet over de wapenhandel met Israël. In Nederland leidde de handel met het land alvast tot stevige debatten.

Eerst zijn er de F-35’s. Deze hypermoderne gevechtsvliegtuigen zijn van oorsprong Amerikaans, maar worden ook door tal van Europese landen (waaronder België en Nederland) en Israël gebruikt. Als onderdeel van het contract konden de eerste landen die het toestel aankochten een rol spelen bij de bouw en het onderhoud van de toestellen. Zo kreeg Nederland niet enkel de toestellen geleverd, maar werd in Woensdrecht ook een F-35 National Air Vehicle Depot gebouwd: hier wordt onderhoud uitgevoerd aan de eigen toestellen en die van andere Europese landen, voordien moesten ze daarvoor naar Italië vliegen.

De oorlog in Gaza vormde een nieuw probleem voor deze constructie: vanuit Woensdrecht worden F-35-onderdelen, gebouwd in Nederland of afkomstig uit de VS of andere F-35-partnerlanden,

overgebracht naar Israël. Verschillende mensenrechtenorganisaties en ngo's spanden een rechtszaak aan tegen de Nederlandse overheid, om die export te verbieden. Zij vreesden dat de F-35's werden ingezet bij mensenrechtenschendingen, iets waar de rechtbank ook mee akkoord ging. De overheid stemde in met een stopzetting van de rechtstreekse leveringen, maar tekende verzet aan tegen de stopzettingen van doorvoeringen. Het gaat immers om lopende contracten waaraan moet voldaan worden. Daarnaast zou een Nederlandse boycot het land internationaal veel schade kunnen opleveren, vooral bij de Verenigde Staten, dat Nederland de mogelijkheid geeft om via het onderhouds- en logistiek centrum een deel van de factuur van de F-35's terug te winnen. Die belangrijke relatie schaden was onwenselijk, en zelfs gevaarlijk, aangezien ondertussen al elf Europese luchtmachten gebruik maken van de F-35 en de wisselstukken uit Woensdrecht.

Maar de Nederlandse overheid lijkt zich inzake defensieaankopen weinig zorgen te maken over protest uit het middenveld. Zo keurde het parlement in september 2024 de aankoop van Spike-antitankraketten goed, een systeem van Israëlische oorsprong, maar gefabriceerd in Duitsland. Daarnaast kocht het in 2023 20 PULS-raketlan- ceerders, gebouwd door het Israëlische Elbit. Deze systemen zijn een concurrent van de ondertussen befaamde HIMARS, die naamsbekendheid kreeg door inzet in de oorlog in Oekraïne.

En ook de Nederlandse marine krijgt wapensyste- men uit Israël: het wil twee onbemande schepen bestellen bij de Nederlandse fabrikant Damen, om de Nederlandse marine extra slagkracht te geven en in tandem te werken met bemande schepen. Die Multifunctional Support Ships (MSS) zullen uit- gerust worden met Barak-ER-luchtafweerraketten

en Harop-zelfmoorddrones, allebei gebouwd door Israel Aerospace Industries (IAI), en ook de senso- ren die vijandige radarsystemen moeten storen, zijn afkomstig uit Israël. Door voor de MSS-schepen te kiezen voor IAI als leverancier, vergroot de kans dat het Israëlische bedrijf ook in de toekomst de wapensystemen mag leveren voor de nieuwe Ne- derlandse fregatten.

Duitse dolfijnen

Nog een land dat zijn exportbeleid niet laat beïn- vloeden door de oorlog bij die Israël voert in Gaza en Libanon is Duitsland, waarbij het Holocaust-ver- leden ongetwijfeld een rol speelt. Het land hoort, samen met Italië en de Verenigde Staten, tot de drie wapenleveranciers van Israël; alle andere landen waar Israël klant is, leveren vooral wapen- onderdelen, munitie en technologie. De samen- werking tussen Israël en Duitsland bevindt zich vooral op en onder water: de nieuwste korvetten (kleine oorlogsschepen) van de Israëlische marine, maar ook de laatste Dolphin-klasse onderzeebo- ten, zijn van Duitse makelij.

Volgens data van het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) stond Duitsland tussen 2019 en 2023 in voor 30 procent van de import van wapens naar Israël. De korvetten namen 81 procent daarvan voor hun rekening, 10 procent van de importwaarde was voor de aan- koop van torpedo's, 8,5 procent betrof de invoer van motoren voor gepantserde voertuigen. Vijf dagen na de terreurdaad van Hamas op 7 oktober maakte Duits minister van Defensie Boris Pisto- rius ook bekend dat zijn land twee Heron-drones, die het van Israël leasede om training te geven aan militairen, terug te geven. Net als Nederland leverde deze positie de overheid rechtszaken op: Nicaragua diende een zaak in bij het Internatio-

◀ Een Israëlische marineofficier houdt de aanleglijn vast van een INS Tanin, een Dolphin AIP-klasse onderzeeër, tijdens een ceremonie bij aankomst op een marinebasis in de Noord-Israëlische stad Haifa

naal Strafhof, om Duitsland te dwingen meteen alle leveringen stop te zetten van militaire steun “die gebruikt wordt of kan worden om ernstige schendingen van de Conventie van Genève, het internationaal humanitair recht of andere normen van algemeen internationaal recht te schenden, of schendingen te faciliteren”. Het ICJ ging daar niet in mee: “Er is een forse afname sinds november 2023 van de waarde van materiaal waarvoor een exportvergunning werd gegeven. Het Hof merkt ook op dat sinds 7 oktober 2023, volgens Duits- land, maar vier vergunningen voor 'oorlogswapens' werden gegeven: twee voor trainingsmunitie, een voor stuwladings en een voor de export van 3.000 antitankwapens.”

De overheid zelf is ook zeer duidelijk over de relatie met Israël: “We hebben wapens geleverd aan Israël, en hebben geen beslissing genomen om daarmee te stoppen”, zei bondskanselier Olaf Scholz in juli 2024. “Er is geen wapenembargo tegen Israël, en er zal geen wapenembargo tegen Israël komen”, zei een woordvoerder van het ministerie van Economie vervolgens in september aan nieuwsagentschap dpa. Ze voegde er aan toe dat Duitsland bij het verlenen van exportvergun- ningen geval tot geval beoordeelt, en dat het humanitair recht en de oorlog in Gaza en Libanon daarbij meespelen als factor. De laatste maanden importeert Israël opnieuw meer Duitse wapens, met 95 miljoen euro aan exportvergunningen in augustus 2024 alleen.

Europees raketschild

Ook in omgekeerde richting is de relatie goed. Zo stond Israël in 2023 in voor 16 procent van alle Duitse wapenimport, blijkt ook uit cijfers van SIPRI. Dat jaar bestelde Duitsland het Ar- row 3-luchtafweersysteem, gebouwd door Israel Aerospace Industries. Dit systeem is bedoeld tegen ballistische raketten, die tijdens hun parabolische vlucht ook even de atmosfeer verlaten. Net daar kan een Arrow 3-raket ze onderscheppen, zoals het al bewees toen de Houthi's en Iran ballistische raketten afvuurden op Israël.

Die deal heeft zelfs nog meer belang voor heel Europa: zo tekenden op 11 oktober 2023 tien NAVO-landen (die ook stuk voor stuk lid zijn van de EU) een intentieverklaring om samen een heus Europees raketschild uit te bouwen, het European Sky Shield Initiative (ESSI). Dat luchtafweerschild moet uit verschillende lagen bestaan om te be- schermen tegen allerhande dreigingen. Ondertus- sen groeide het aantal deelnemers al uit tot 21. Europese grootmachten als Frankrijk, Spanje en Polen ontbreken.

Frans president Macron voert al een tijd vurige oppositie tegen ESSI. Volgens hem is het vooral bedoeld om Duitse bedrijven en niet-Europese technologie te promoten. Volgens de huidige plannen heeft hij een punt: de lagere verdedi- gingslagen worden ingevuld door Duitse Skyran- ger 30-kanonnen en IRIS/T-raketsystemen, voor

BUITENLAND

de middelste laag wordt gekeken naar de Ameri- kaanse Patriot-systemen. Dat de raketten hiervoor door MBDA Duitsland kunnen worden gemaakt, is een niet onbelangrijk detail.

Maar het grote probleem – dat een nog grotere wig kan drijven tussen Europese partners – bevindt zich in de buitenste laag van het ESSI. Daarvoor worden de Arrow 3-systemen aangekocht, om ballistische raketten zo ver mogelijk van hun doel te kun- nen neerschieten. De deal hiervoor was al langer controversieel, onder meer door de uitspraken van Macron, maar werd in november 2023 geforma- liseerd door de Duitse Bundestag. De Israëlische tanks rolden op dat moment Gaza al binnen.

Bier en bagels

Duitsland lijkt niet van plan haar positie fors te veranderen, en al zeker niet de aankoop terug te draaien. Toen Israel Aerospace Industries op de Berlin Air Show stond, kwam bondskanselier Scholz zelfs langs; een resem overheidsambte- naren en topmilitairen dronk er een biertje en at er een bagel naast een Arrow 3-raket. En hoewel Frankrijk al wat gemilderd is in kritiek op ESSI, is de kans klein dat het toch zal toetreden. De indu- striële koek zou al moeten verdeeld worden, en een Israëlisch systeem als belangrijkste capaciteit bemoeilijkt de zaken nog verder. Dat de relaties tussen de Israëlische industrie en de Franse over- heid serieus bekoeld zijn staat ook vast: nadat het Israëlische leger een offensief startte richting de stad Rafah, besliste Macron om alle Israëlische bedrijven te weren van de Eurosatory-defensie- beurs. Europa is vandaag in drie kampen verdeeld, wat betreft de Israël-kwestie. Voor landen als Tsje- chië, Hongarije, Oostenrijk en Duitsland kan Israël niets kwaad doen, voor Spanje, Frankrijk, België en Ierland doet het weinig goeds vandaag. Het gema- tigde kamp schommelt daar tussenin. Tot op het hoogste niveau verdeelt de kwestie de Europese Unie, met de Duitse Europese Commissievoorzit- ter Ursula Von der Leyen aan de ene kant en de Spaanse Hoge Vertegenwoordiger Josep Borrell en Belgische Voorzitter van de Europese Raad Charles Michel aan de andere kant.

Hoewel de wapenhandel zeker niet het enige punt van discussie is, is het beleid hierrond tekenend voor de verdeeldheid van Europa. 21 landen beslissen tot een coalitie waarin Israëlische technologie cruciaal is, terwijl een land als België (dat ook lid is) op haar eigen niveau zeer kritisch is voor Israël, en al jarenlang een import- en ex- portverbod hanteert. Of voor Borrells initiatief om alle politieke dialoog met Israël te blokkeren veel animo is te vinden, is ook maar de vraag.

Maar die “Eén stem over Gaza”, waar Lahbib het over had, die is nog heel ver weg. En mocht die wel worden gevonden, is maar de vraag hoe dat aan de overkant van de oceaan, bij Israëls én onze belangrijkste bondgenoot, zal worden ontvangen.

**Ontdek het
betoverende Zillertal!**

Reis van 14-21 maart 2025

Met Pieter Bauwens

DOORBRAAK *Reizen*

Cruise naar Ierland

Reis van 14-21 maart 2025

Met Jean Pierre Rondas

**Ontdek
Zuidwest-Engeland**

Reis van 29 mei tot 1 juni 2025

Met Harry De Paepe

Zegeviert de juristocratie in Frankrijk?

KOEN DILLEN

Begin januari weten we of drie rechters van de correctionele rechtbank in Parijs Marine Le Pen veroordelen voor valsheid in geschrifte, bendevoorming en verduistering van publieke financiële middelen. Een straf zou meteen haar politieke doodvonnis betekenen. Reconstructie van een aanklacht tegen een drievoudige presidentskandidate die al tien jaar de politieke gemoederen beroert.

N iemand had zich verwacht aan een dergelijk eenzijdig en vlammend requisitoir door het parket van Parijs. Op het proces voor de correctionele rechtbank over de 'affaire van de parlementaire assistenten van het Rassemblement National (RN)' heeft het openbaar ministerie midden november bijzonder zware straffen gevorderd tegen de 27 beklaagden – Europarlementsleden en parlementair medewerkers van de radicaalrechtse partij – die zich moeten verantwoorden voor 'valsheid in geschrifte', 'bendevoorming' en 'verduistering van publieke financiële middelen'.

Juristocratie

Bijzonder symptomatisch en politiek gevoelig daarbij is natuurlijk de straf die hoofdbeklaagde Marine Le Pen boven het hoofd hangt. Als de rechtbank het parket volgt, dan dreigt de gewezen voorzitter van het RN en drievoudige presidentskandidate een gevangenisstraf van vijf jaar te krijgen, waarvan twee jaar effectief, een geldboete van 300.000 euro en vijf jaar onverkiesbaarheid met een zogenaamde 'exécution provisoire'. Hetgeen wil zeggen: met onmiddellijke ingang. Want zo steekt de wet in elkaar. Marine Le Pen kan bij een veroordeling enkel beroep aantekenen tegen een eventuele geldboete en gevangenisstraf. Dat beroep is opschortend tot het Hof van Cassatie in

een later stadium een definitieve uitspraak doet. Maar beroep tegen een veroordeling tot onverkiesbaarheid is vandaag niet meer opschortend. De wet-Sapin die enkele jaren geleden gestemd werd om verduistering van overheidsgeld door politici strenger te beteugelen, heeft dat zo bepaald. Een veroordeling wegens *détournement de fonds publics* heeft vandaag automatisch onverkiesbaarheid tot gevolg. Specifiek dus door die niet opschortende clause van de 'exécution provisoire'. Met andere woorden: drie rechters kunnen beslissen of Marine Le Pen in 2027 opnieuw kan deelnemen aan de Franse presidentsverkiezingen. Of hoe de juristocratie ook in Frankrijk misschien kan zegevieren.

politieke fracties was het schering en inslag dat politiek assistenten niet alleen de parlementaire werkzaamheden in Brussel en Straatburg hielpen voorbereiden, maar zich tevens op lokaal niveau voor de partij engageerden. Geen partij, geen fractie in Europa die zich daar niet 'schuldig' aan maakte. Off the record geven veel politieke tegenstanders van het RN dat ook ruiterlijk toe. Maar uit persoonlijke politieke aversie tegen het RN vond de Duitse socialistische EP-president Martin Schulz het in 2014 nodig om op grond van een anonieme klacht OLAF ertoe aan te zetten een zaak aan te spannen tegen verschillende parlementsleden van het Front National omdat ze hun Europees politiek personeel voor de partij zouden hebben laten werken. En zo dreigen Marine Le Pen, Bruno Gollnisch, de burgemeester van Perpignan Louis Aliot en een rist andere verkozenen en personeelsleden van de partij vandaag hun burgerrechten te verliezen en zware boetes te moeten betalen.

Lamentabele verdediging

De stok om de hond te slaan was snel gevonden. Sinds 2009 maken de Europese instellingen een onderscheid tussen zogenaamde lokale en Europese assistenten, waarbij de laatsten enkel voor het EP mogen werken en de eersten het parlements lid in zijn eigen kiesomschrijving moeten bijstaan. De parlementsleden beschikken daarbij over een maandelijkse envelop van bijna 24.000 euro om hun medewerkers te betalen. De feiten ontkennen doet ook niemand echt. De lijfwacht van achter-eenvolgens Jean-Marie en Marine Le Pen stond op de Europese loonlijst, net zoals beider persoonlijke secretaris en kabinetschef. Tien jaar geleden torste het Rassemblement National zware schulden. Met slechts twee nationale parlementsleden in de Assemblée Nationale genoot de partij toen amper van enige partijfinanciering om in haar werkingskosten te voorzien. De Europese middelen waren dan ook meer dan welgekomen.

Heeft het Front National/Rassemblement National daarbij fouten gemaakt? Ongetwijfeld. Het was niet handig om parlementaire assistenten aan te werven die nooit een voet in Brussel of Straatsburg gingen zetten en niet eens de moeite deden om een badge aan te vragen waarmee ze het EP binnen konden. Ook de lamentabele verdediging van enkele beklaagden die met geprefabriceerde persoverzichten toch maar wilden bewijzen dat hun assistenten 'Europees werk' verricht hadden, terwijl diezelfde assistenten voor de onderzoeksrechter hadden toegegeven 'nooit voor Europa en enkel voor de partij' gewerkt te hebben, heeft de zaak van het Rassemblement National niet veel goeds gedaan. (*Le Figaro*, 20 november 2024, 'Procès des assistants parlementaires du FN: pourquoi la stratégie de la défense est-elle si laborieuse?')

François Bayrou

De partij van Marine Le Pen was en is ook niet de enige die voor vergelijkbare feiten gevisieerd wordt door de Franse justitie. Niemand minder dan de

vroegere eerste minister van wijlen Jacques Chirac, Alain Juppé, werd in 2004 door het Hof van Beroep van Versailles veroordeeld tot veertien maanden voorwaardelijk en een jaar effectieve onverkiesbaarheid. Dat was wegens zijn rol in de affaire van nepjobs voor partijmilitanten van het neogaullistische RPR op het stadhuis van Parijs, toen Chirac daar burgemeester en Juppé eerste schepen was. Juppé moest de politiek toen twee jaar verlaten en ging lesgeven in Canada. Denk ook aan de zware veroordeling die nog een andere ex-premier, François Fillon, heeft opgelopen omdat zijn vrouw Penelope fictief in dienst was bij hem als parlementair assistente.

De affaire kostte hem wellicht het presidentschap in 2016, maar in beide genoemde gevallen ging het om een interne Franse aangelegenheid. Recenter was er de vrijpraak van François Bayrou van centrumpartij Modem (Mouvement démocrate) die er net als Marine Le Pen van beschuldigd werd Europese medewerkers ingeschakeld te hebben voor de nationale partijwerking. Bayrou zelf, een bondgenoot van president Macron, werd vrijgesproken wegens onvoldoende bewijzen, maar andere Europese verkozenen van zijn partij liepen wel veroordelingen op. De zaak komt opnieuw voor in beroep. De top van het RN hoopt nu natuurlijk op een 'jurisprudentie Bayrou' om Marine Le Pen te vrijwaren voor onverkiesbaarheid.

Dat wordt dus afwachten. Een uitspraak in dit proces mogen we zoals gezegd begin 2025 verwachten. Dat een aantal beklaagden zware straffen te wachten staat, ligt in de lijn der verwachtingen. De niet-jurist in mij zegt daarom dat de advocaten van het Rassemblement National misschien beter gekozen hadden voor een verdediging die de grote linkse Franse strafpleiter Jacques Vergès (1925-2013) de 'stratégie de la rupture' heeft genoemd. Vergès was tijdens de Algerijnse Oorlog (1954-1962) advocaat voor militanten van het FLN en verdedigde nadien leden van de uiterst linkse terreurgroep Action Directe, de terrorist Carlos, de onschuldig veroordeelde Marokkanse tuinman Omar Raddad, maar ook de in 1982 aan Frankrijk uitgeleverde Gestapocheef van Lyon Klaus Barbie. De 'stratégie de la rupture', aldus Vergès, bestaat erin de legitimiteit van de rechtbank te ontkennen en je als advocaat rechtstreeks tot de publieke opinie te richten. Aan politiek doen om een politiek proces aan te klagen, met andere woorden.

Opgeheven vingertje

Dat had alvast een waardiger spektakel opgeleverd dan de pijnlijke vertoning die de verdediging van het RN de voorbije maanden ten beste gaf. De vroegere liberale minister van Begroting, Alain Madelin, wiens opvattingen mijlenver verwijderd liggen van die van het RN, vatte het goed samen op de avond dat bekend raakte dat het parket de onverkiesbaarheid van Marine Le Pen eist. De Franse Grondwet stelt dat politieke partijen zich vrij mogen organiseren, aldus Madelin. Het Rassemblement National is een partij die de Europese instellingen bestrijdt. Dan is het niet aan die instellingen om rechter te spelen over de democratisch verkozen parlements-

leden van die partij. Montesquieu noemde dat de scheiding der machten.

Ten slotte stelt menig waarnemer zich de vraag of heel dit proces geen omgekeerd effect dreigt te sorteren. De vergelijking met de vele processen tegen Donald Trump en de uiteindelijke gevolgen daarvan op 5 november jongstleden mag voor velen een waarschuwing zijn.

De kiezer lust het opgeheven vingertje en het stemadvies van voetballers, zangers en filmsterren niet. Politieke justitie lust de kiezer nog veel minder. En in de persoon van Jordan Bardella, die in Frankrijk inmiddels even bekend is als en misschien nog populairder dan Marine Le Pen, heeft het Rassemblement National een valabele plaatsvervanger klaarstaan, mochten de drie rechters van de correctionele rechtbank in Parijs de vorderingen van het parket tot de hunne maken.

Foto: ©Eliot Blondel

Marine Le Pen

Marine Le Pen spreekt met de pers naast partijlid Louis Aliot na een hoorzitting in haar proces over verduistering van verduistering van Europese overheidsmiddelen, in het gerechtshof van Parijs, op 27 november 2024

“ De mogelijke onverkiesbaarheid van iemand die bij de vorige verkiezingen meer dan 40 procent van de stemmen haalde, zet politiek Frankrijk vandaag in rep en roer ”

Een regering der rechters? Het is niet overdreven om over 'juristocratie' te spreken, wanneer uit de cijfers van de syndicale verkiezingen jaren geleden al bleek dat 33 procent van de magistraten in Frankrijk lid is van het zeer linkse Syndicat de la Magistrature (*Le Monde*, 2 december 2022, 'Elections au Conseil supérieur de la magistrature : le Syndicat de la magistrature se renforce').

Schering en inslag

De mogelijke onverkiesbaarheid van iemand die bij de vorige verkiezingen meer dan 40 procent van de stemmen haalde, zet politiek Frankrijk vandaag in rep en roer. Marine Le Pen maakt volgens de peilingen een serieuze kans om de presidentsverkiezingen volgende keer ook effectief te winnen. Kan het dan dat een rechtbank daar een stokje voor steekt? Op basis van een rigide en betwistbare interpretatie van de geldende regels inzake de aanwending van de financiële middelen die het Europees Parlement zijn verkozenen ter beschikking stelt om personeel aan te werven? De vorige minister van Binnenlandse Zaken Gérard Darmanin vindt alvast van niet, want hij was de eerste om na het requisitoir van het parket te verklaren dat 'je Marine Le Pen in het stemhokje en niet in de rechtbank' moet bestrijden. De centrumrechtse pers – Alexis Brézet in *Le Figaro*, Franz-Olivier Giesbert in *Le Point*... - trad hem daarin onmiddellijk bij. En dat doen is helemaal geen kritiek geven op de onafhankelijkheid van justitie, zoals de minister voor Relaties met het Parlement Nathalie Delattre, met een sneer richting Darmanin, opmerkte, maar vrije commentaar op het betoog van de aanklager. Een uitspraak in deze zaak volgt pas ergens in de eerste maanden van 2025.

Waarover gaat dit nu in feite? Gedurende vele jaren oefenden het Europees Parlement en zijn fraude-dienst OLAF geen enkele controle uit op het werk van medewerkers van Europese verkozenen. In alle

Patrick Lateur,
gelauwerd vertaler van klassieke teksten:

“Net het nut van het nutteloze staat op het spel”

FILIP MICHIELS

Hij nadert de kaap van de 75, maar elke ochtend installeert vertaler Patrick Lateur zich trouw vier uur achter zijn computer. En dat is, zo onderstreept hij, geen hard labeur. Van zijn hand verschenen dit jaar vertalingen van een aantal tragedies van Aischylos en Sofokles, eerder tekende hij ook al voor gelauwerde vertalingen van Homeros' meesterwerken Ilias en Odyssee. “Er bestaat zeker nog een publiek voor deze teksten.”

De ware roeping kwam behoorlijk laat bij Patrick Lateur, al zat de liefde voor de literatuur – en dan zeker voor de klassieke talen – er wél al heel vroeg in. Hij was amper twaalf toen hij een eerste keer de lotgevallen van Odysseus, één van de absolute meesterwerken uit de Griekse literatuur, onder de ogen kreeg. “Ik sprak uiteraard nog geen woord Grieks, maar toen al begon de literatuur te bijten. Later, tijdens mijn humaniora aan het college in Waregem, had ik het geluk les te krijgen van een priester-leraar die zowel Frans als Latijn gaf. Hij trok moeiteloos de parallel tussen Horatius en Baudelaire, en wakkerde zo ook mijn voorliefde voor de Franse taal en voor de literatuur met een grote L aan. En weet wel: je kan enkel vertalen wat je zelf ooit ook graag gelezen hebt.”

Toch zou Lateur dus pas veel later – hij was de kaap van de veertig al gepasseerd – echt gegrepen worden door de vertaalmicrobe. Meteen na zijn opleiding klassieke filologie belandde hij in Gijzegem in het onderwijs, waar hij het geluk had zijn liefde voor Latijn en Grieks te mogen overbrengen op de leerlingen van wat toen nog bekend stond als de poësis en de rhetorica – het vijfde en het zesde jaar dus. “Ik besef het, ik was een luxebeest”, klinkt het. “Dat waren zeer kleine klassen, met leerlingen die doorgaans ook echt geïnteresseerd waren in wat ik hen voorschotelde. Tegelijk hield ik dankzij die baan in het onder-

wijs ook voldoende tijd over om mijn liefde voor de klassieke oudheid breder te beleven en uit te dragen. De jaarlijkse Rome-reis op school was jarenlang vaste prik voor mij, en de liefde voor de Eeuwige Stad is nooit meer weggeëbd. Intussen ben ik al minstens honderd keer in Rome geweest, en nog elk jaar keren ik en mijn vrouw daar met veel plezier terug.”

Vertaalwedstrijd

Pas eind jaren tachtig, toen hij enkele maanden thuis zat met wat vandaag een burn-out heet en het tijdschrift *Kleio* van de KU Leuven toevallig ook een vertaalwedstrijd uitschreef, waagde hij zich voor het eerst aan een vertaling. Hij won die wedstrijd prompt, met een vertaling van een fragment van de Latijnse dichter Lucanus. Even later volgde al de vertaling van *Pervigilium Veneris*, een Latijns gedicht uit de vierde eeuw. Het bleek het begin van een carrière als vertaler die hem onder meer de Vlaamse Cultuurprijs voor Letteren en de Prijs van het Nederlands Klassiek Verbond zou opleveren. “Op mijn 57ste ben ik uit het onderwijs gestapt, om me volledig op de vertalingen van onder meer klassieke teksten te storten. Maar bijvoorbeeld ook op de fabels van Leonorato Da Vinci. Bijna niemand weet dat, maar die man heeft ook een indrukwekkend oeuvre bij elkaar gepend. Die stap was financieel enkel haalbaar omdat ik aanspraak kon maken op een aantal werkbeurzen van het Vlaams Fonds der Letteren.” Een zoveelste vertaling van pakweg Homeros, of werk van tragediedichters zoals Sofokles of Aischylos, wie zit daar nog op te wachten in Vlaanderen, vraag je je dan af. Nog verrassend veel lezers, zo blijkt. “De zeven tragedies van Aischylos die ik dit jaar vertaalde, gaan erg vlot de deur uit. Uitgever, Athenaeum (Amsterdam) denkt nu zelfs aan een paperback-versie.” Lateur werkt intussen al samen met een zevental verschillende uitgevers, die hem vaak ook zelf komen opzoeken. Ook uit Nederland dus.

“Vroeger stond ik voor de klas, en had ik een publiek van hooguit enkele tientallen leerlingen. Vandaag zit mijn publiek overal, en dat geeft me minstens evenveel voldoening. Theatermaker Michael De Cock (KVS) bracht enkele jaren geleden, op basis van mijn vertalingen, zowel de Ilias als de Odyssee integraal op het podium. De respons daarop was massaal. Er bestaat dus wel degelijk nog een publiek voor deze teksten, en de speelbaarheid van deze machtige verhalen – die intussen toch meer dan tweeduizend jaar oud zijn – heeft ook mezelf nog verrast. Maar goed, de grote vragen die heel wat klassieke teksten en figuren oproepen zijn dan ook heel universeel.”

AI als spelbreker?

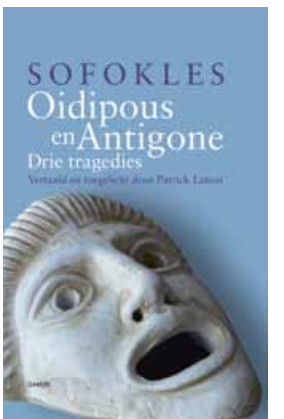
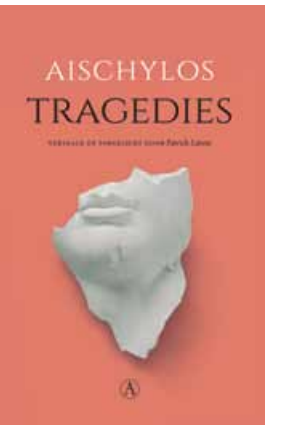
Hij erkent het met veel pijn in het hart: op termijn wacht het oud-Grieks bij ons wellicht hetzelfde lot als het Hebreeuws. Een taal die enkel nog door een selecte minderheid wordt begrepen en gelezen. Omdat stilaan ook ons onderwijs volledig doordrongen is geraakt van het puur utilitaire, en

het aantal scholen dat nog Grieks aanbiedt elk jaar afneemt. “Met Grieks doe je niets, maar net het nut van het nutteloze staat op het spel. De toekomst van het Latijn, die zie ik minder zwart in. En nee, dat heeft niets met Bart De Wever te maken (grijnst). Integendeel zelfs, ik vrees dat zijn gekoketter met die taal op dat vlak wellicht zelfs contra-productief is. Maar persoonlijk heb ik ook wat minder met het Latijn of met de Romeinen. De Grieken zijn veel interessanter, literair én filosofisch.”

Loopt ook het – doorgaans zwaar onderschatte – metier als literair vertaler op termijn gevaar? Leek AI aanvankelijk enkel een bedreiging voor het snelle, puur praktische vertaalwerk of voor technische vertalingen, dan slaagt een toepassing zoals ChatGPT er anno 2024 immers stilaan ook in om zelfs oud-Griekse verzen behoorlijk goed om te zetten in welke taal dan ook. “Eerlijk, ik vrees voor de zaak, en al zeker voor levende talen”, klinkt het ietwat aarzelend. “Het mondelinge tolkwerk blijft voorlopig nog buiten schot, maar voor de vertaling van romans heb ik zelf al even de proef op de som genomen. En toegegeven: het resultaat was verbijsterend goed. Al zal je me niet horen beweren dat er geen toekomst meer is voor literaire vertalers. Aan zo'n vertaling in een levende taal met de hulp van een AI-toepassing blijft er sowieso altijd nog wel wat werk, maar de tijdsinvestering wordt absoluut een heel stuk kleiner. Dat is een evolutie die natuurlijk ook heel wat uitgevers als muziek in de oren zal klinken.

“Vertalers zijn bruggenbouwers, ze verbinden in de ruimte en in de tijd. Het gaat om de wortels van onze Europese cultuur en beschaving”

Een groot Nederlands concern verzocht onlangs zelfs zijn auteurs toestemming om hun literair werk via AI in het Engels te laten omzetten. Literaire uitgeverijen die de literatuur mishandelen... Kijk vandaag maar eens rond in de doorsnee boekhandel: je wordt er om de oren geslagen met tuin- en kookboeken, terwijl de echte literatuur almaar meer naar het achterplan verdwijnt. Dat is natuurlijk een puur financiële afweging voor boekhandels én uitgevers. Maar ik kan het niet voldoende benadrukken: Griekse of Latijnse teksten, maar net zo goed Franse, Duitse of Italiaanse literatuur, moeten we blijven lezen in de best mogelijke verwoording. Vertalers zijn daarvoor bruggenbouwers, ze verbinden in de ruimte en in de tijd. Het gaat om de wortels van onze Europese cultuur en beschaving. En je kan maar een universalist zijn wanneer je ook de eigen Europese cultuur en identiteit kent en koestert.”

▲ Patrick Lateur

Hoe de democraten radicaliseerden en verloren

ROAN ASSELMAN

De data vertellen een eenvoudig verhaal: Donald Trump won de presidentsverkiezingen dankzij de steun van de kiezer die stemde op basis van 'de economie'. De voortdurende prijsstijgingen tijdens het presidentschap van Joe Biden werden Kamala Harris, zijn vicepresident, fataal. Of: It's the economy, stupid', een bekende oneliner die stamt uit de presidentscampagne van Bill Clinton. Maar het verhaal achter Trumps overwinning en Harris' nederlaag is net iets complexer.

In 1992 versloeg de jonge gouverneur van Arkansas zittend president George Bush. Door te hameren op de recessie die het land tijdens diens ambtstermijn had geplaagd, schoof Clinton als het ware mee aan de keukentafel van de Amerikaan en maakte hij hun gezinsbudget op. Bush, de man die een jaar eerder nog op de bijna unanieme steun van de bevolking kon rekenen na de verdrijving van Saddam Hoessein uit Koeweit, verloor de verkiezing.

Dat is meer dan dertig jaar geleden. Sindsdien veranderde er heel wat. Het 'compassionate conservatism' van de Bush-dynastie dat tussen 1988 en 2008 de Republikeinse Partij domineerde, werd in 2016 brutaal naar de geschiedenisboeken verwezen. Dat jaar werd Jeb Bush, zoon van een president en broer van een andere, electoraal verpulverd door Donald Trump. De Republikeinse partijbasis had het gehad met de heren die het 'compromis' en de 'verzoening' hoog in het vaandel droegen. De nieuwe partij wou winnen, écht winnen. En Trump won.

Into the wild

Over die overwinning werden de voorbije jaren aan recordtempo bibliotheken geschreven. Donald

Trump, een man zonder politieke of militaire ervaring maar met een scherpe tong, liet Hillary Clinton, op papier de best voorbereide presidentskandidaat ooit, achter zich. De voormalige first lady, senator én minister kon het niet geloven. De verzamelde pers evenmin.

“ De Amerikaan, inclusief de niet-witte, maakte deze verkiezing duidelijk dat het cultureel progressivisme van de Democratische Partij voor hem niet hoeft ”

— Marc Buelens

auteur van '74 miljoen Trumpstemmers weten waarom'

Daags na de presidentsverkiezing van 2016 begon de zoektocht naar een allesomvattende verklaring. Journalisten verlieten, sommige voor de eerste keer in jaren, hun optrekje in New York of Washington D.C. en trokken 'de wildernis' in. Die tocht bracht hen in contact met 'vreemde volkeren', zoals de inwoners van Ohio en West-Virginia. Amerikanen die het, net als hun landgenoten aan de kusten, belangrijk vinden dat hun familie goed eet. Amerikanen die hun familie evenwel liever niet zien opgroeien in een land zonder grenzen, zonder collectieve identiteit, zonder religie en zonder traditie. Een cultuurclash.

Sommige avonturiers keerden terug met een eenvoudige boodschap: het territorium van Donald Trump liep hopeloos achter op de beschaving. Amerikanen uit het Zuiden en Middenwesten

waren anders. En diegenen die niet anders waren, werden het slachtoffer van desinformatie. U denkt misschien dat we overdrijven, maar wie ooit een praatprogramma op CNN of MSNBC volgde, weet dat dit niet het geval is.

Eerst overleven, dan de rest

Geruime tijd werden 'culturele kwesties' door het leiderschap van de Republikeinse Partij aan de kant geschoven als een onwelkome afleiding. Amerikanen, zo ging de redenering, stemmen met hun portemonnee, en wie zich meester maakt van de economie als campagnethema wint de verkiezing. It's the economy, stupid.

Natuurlijk is de economie erg belangrijk. Wie honger heeft en de maandelijkse huur niet kan betalen, moet en zal prioriteiten stellen: eerst overleven, dan de rest. De politicus die deze groep aan zich weet te binden, verzekert zich van de steun van een belangrijk blok. Een exitpoll van nieuwszender CNN toont dat voor 32% van de kiezers 'de economie' de belangrijkste motivatie was om hun stem uit te brengen. Het tweede belangrijkste thema, net na 'de democratie' (34%) en ver voor 'abortus' (14%) en 'immigratie' (11%). Maar liefst 80% van deze groep kiezers koos voor Donald Trump.

Dat zij dit vooral deden omdat ze hun eigen economische situatie droevig inzagen, toont een tweede datapunt. 46% van de kiezers gaf immers aan dat hun financiën er de laatste vier jaar op achteruit gingen. Donald Trump won 81% van deze kiezers. Kamala Harris van haar kant kon op de steun rekenen van de Amerikanen die erop

President Donald Trump, geflankeerd door zijn zoon Baron Trump, JD Vance en zijn vrouw Melania Trump, wijst naar de menigte nadat hij heeft gesproken tijdens zijn verkiezingsavondfeest, geflankeerd door familie en vrienden, in het Palm Beach County Convention Center op dinsdag 6 november 2024 in West Palm Beach, FL, VS.

vooruitgingen en dat met een vergelijkbaar overwicht, maar dit segment was goed voor slechts een kwart van het electoraat.

Niet alles, niet altijd

Materiële zekerheid is belangrijk. Maar uit deze eerste, correcte conclusie trekt menig politicus snel een tweede verkeerde, met name dat de toename van welvaart steeds primeert, ook nadat de materiële basisnoden gelenigd werden. Dat, bijvoorbeeld, conservatieve ouders uit de lagere middenklasse op politici stemmen die hen rijker maken, ook wanneer deze politici een moreel kompas gebruiken dat hen op ramkoers plaatst met moeder en vader. Dat is niet zo.

Neem de issues die tijdens voormelde CNN-bevraging ook hoog scoorden. De werkende, alleenstaande moeder die erkent dat de economie het onder Donald Trump beter deed, maar zich zorgen maakt over het abortusrecht van haar dochter, zal misschien toch voor Kamala Harris kiezen. De vader werkzaam op de hernieuwbare energiemarkt zou wellicht wel varen bij een Democraat in het Witte Huis, maar maakt zich ernstige zorgen over de drugshandel gefaciliteerd door een laks grensbeleid. Liever maandelijks honderd dollar minder op de rekening dan een aan heroïne verslaafde zoon. Liever Donald Trump dan Kamala Harris, dus. Veel draait om geld, maar niet alles. Wie aangeeft dat zijn belangrijkste thema ‘economie’ is, zal op basis daarvan bij de ene of de andere kandidaat uitkomen. Maar wat als zijn tweede, derde en vierde thema eerder aansluiten bij diens tegenstrever? Wie economisch eerder ‘links’ is maar cultureel eerder ‘rechts’, moet een keuze maken. En als er voldoende culturele thema’s in de schijnwerpers staan, kan die keuze naar rechts overhellen.

Het electoraal belang van de economie kan op nog andere manieren in vraag gesteld worden. De economie’ is immers geen netjes afgelijnd concept. Een kiezer kan daarbij denken aan inflatie of kredietverstrekking, maar ook aan internationale handel of de neerwaartse loondruk die illegale migratie met zich meebrengt. Overheidsbeleid ‘compartimentaliseren’ is niet eenvoudig, en verschillende van die economische compartimentjes beïnvloeden en worden beïnvloed door andere, niet-economische. Een vastgoedmakelaar uit Boston die bezorgd is om de economie, doet dit wellicht om een andere reden dan een Texaan die op de arbeidsmarkt moet concurreren met een illegale immigrant.

Een laatste relativering van de economie als campagnethema heeft te maken met een bekende peilingbias. Het is in bepaalde kringen sociaal eerder onwenselijk om toe te geven dat men erg bekommerd is om migratie of, bijvoorbeeld, de transideologie op lagere en middelbare scholen. Wie de ‘cultuurstrijd’ belangrijker vindt dan de jaarlijkse groei van het bruto binnenlands product, doet soms liever alsof dat niet zo is. Het gaat niet altijd over de economie en het gaat nooit uitsluitend over de economie. Toch niet in een land waarin de economische welvaart groot is, en de sociale

polarisatie groter. Het is die sociale polarisatie, die cultuurstrijd, die de echte verschillen tussen Republikeinen en Democraten blootlegt. Kort na de presidentsverkiezing publiceerde de Amerikaanse editie van de Financial Times een analyse met een interessante titel: ‘Trump broke the Democrats’ thermostat’ ofwel ‘Trump brak de thermostaat van de Democraten’. Op basis van verzamelde data besluit de auteur van het artikel dat, hoewel de hardnekkige inflatie de belangrijkste reden was voor de nederlaag van Kamala Harris, de culturele radicalisering van de partij een nefaste impact had op de kansen van de vicepresident.

Het moedige midden

Het begin van die radicalisering situeert de auteur in 2012, met stroomversnellingen in 2016 en 2020. Deze shift verwijderde de Democratische Partij cultureel van de mediane kiezer, de ‘normale kiezer’, die onder Donald Trump dichterbij de Republikeinen kwam te staan. Deze conclusie is, voor de duidelijkheid, niet nieuw. Evenmin nieuw is de hevige weerstand die ze oproept in Democratische middens: het idee dat de Republikeinse Partij de partij van het moedige midden werd, mag nooit geopperd laat staan bewezen worden.

In zijn analyse verwijst de auteur onder andere naar de immigratiepositie van enerzijds ‘Overtuigde Democraten’ en ‘Overtuigde Republikeinen’, de partijsoldaten en -leiders, en anderzijds de ‘*mediane kiezer*’. Die laatste wil met een meerderheid van 10% het aantal immigranten – illegaal én legaal – terugdringen. Daarmee lijkt de mediaan meer op de Overtuigde Republikein (meerderheid van 40% pro reductie) dan op de Overtuigde Democraat, die met een meerderheid van 40% het aantal immigranten wil opdrijven. De mediane kiezer staat, met andere woorden, maar liefst twintig procentpunten dichterbij de Republikeinen dan bij de Democraten. Die vaststelling verklaart overigens ook waarom van de 11% Amerikanen die in de CNN-peiling aangaven

Kamala Harris

Duizenden migranten uit Latijns-Amerika wachten aan de zuidelijke grens van de Verenigde Staten. De gouverneur van Texas heeft de Nationale Garde van Texas bevolen om toezicht te houden op de grens om de massale binnenkomst van migranten te voorkomen.

dat immigratie hun topprioriteit was, negen op tien op Donald Trump stemde.

Een tweede voorbeeld. Positieve discriminatie, de praktijk waarbij etnische minderheden ter compensatie van historisch leed voorgetrokken worden op blanke Amerikanen, krijgt van de Overtuigde Republikeinen nagenoeg geen steun. Van de Overtuigde Democraten vindt dan weer bijna 60 procent dat deze vorm van discriminatie aangemoedigd moet worden. Voor de mediaan valt dit aantal terug tot 20 procent, wat opnieuw betekent dat deze kiezer dichter aanschurkt bij de Republikeinse Partij dan bij de Democratische.

Het door de Democraten aangehaalde tegenvoorbeeld is abortus. Republikeinen zouden zich te streng opstellen, terwijl Democraten zich dichterbij het centrum bevinden. Die perceptie bestaat, maar sluit niet langer aan bij de realiteit. Kamala Harris weigerde tijdens de campagne, bijvoorbeeld, eender welke limiet aan het abortusrecht te erkennen. Geen enkele. Donald Trump liet zich tezelfdertijd uit ten voordele van een robuust abortusrecht tijdens het eerste trimester. Daarmee maakte hij zijn eigen ‘pro-life’ basis bijzonder boos, maar deradicaliseerde hij zijn partij – en het is zijn partij – net op tijd voor de verkiezing.

Wat nu?

Het cultureel radicalisme van de Democraten eeffende mee de weg voor Donald Trump. Niet één keer, maar twee keer. “De Amerikaan, inclusief de niet-witte, maakte deze verkiezing duidelijk dat het cultureel progressivisme van de Democratische Partij voor hem niet hoeft”, aldus professor Marc Buelens, auteur van 74 miljoen Trumpstemmers weten waarom. “De kloof tussen beide partijen kwam er door de wens van Democraten om hun lot te verbinden aan de steeds diversere populatie. Door in te spelen op hun bijzondere identiteiten.

Dat deze kiezer daar steeds minder gevoelig voor blijkt, is een streep door hun rekening.” Dat betekent niet dat de Democraten moedeloos moeten worden. “Democraten kunnen bijvoorbeeld hopen dat de Republikeinen ofwel overmoedig worden, ofwel dat er intern ruzie uitbreekt”, aldus Buelens. “Vergeet ook niet dat het aantal stemmen dat de verkiezing besliste opnieuw eerder klein was. Donald Trump wint met minder dan twee procentpunt verschil, wat betekent dat de Verenigde Staten een verdeeld land blijft in twee ongeveer even grote delen. Maar het resultaat van nipt verliezen is uiteindelijk hetzelfde als zwaar verliezen, en dat is de zijlijn.”

Een partij die een verkiezing verliest, moet doorgaans door de woestijn. Ze stelt haar eigen identiteit in vraag, waarna ze opnieuw het strijdtooneel betreedt. De Democratische Partij zal moeten kiezen of ze lessen trekt. Welke lessen ze trekt, ook, want wie denkt dat de partij inmiddels begrijpt dat de cultuurstrijd hen stemmen kost, komt misschien bedrogen uit. Sommige partijfunctionarissen zien in het verlies van Kamala Harris net het bewijs dat ze nog harder, nog progressiever moeten inzetten op thema’s als LGBTQ, immigratie, abortus en ‘haatspraak’. De Amerikaan begrijpt het niet, maar wat als ze het nog een keer uitleggen?

Contraintuïtief? Misschien, maar politieke partijen maakten al eerder onverwachte sprongen. Zo besloot het Republikeinse partijestablishment in 2013 dat de nederlaag van presidentskandidaat Mitt Romney tegen Barack Obama een nieuw, immigratievriendelijker tijdperk moest inluiden. De partij zou open staan voor nieuwkomers, en dan vooral voor die van Latijns-Amerikaanse signatuur. In de plaats daarvan kreeg de Grand Old Party Donald Trump en een grensmuur op haar bord. De conclusie van de Republikeinse partijsoldaat verschilde immers drastisch van deze van het establishment: radicalisme, niet matiging is het antwoord op electorale klappen.

Benno Barnard
foto: © Mark Kohn

“Stijl, dat is alles voor mij”

SIEGFRIED BRACKE

Hij is pas zeventig geworden. Zijn verjaardag is met vierhonderd mensen om hem heen passend gevierd in Antwerpen. Omdat hij zo Benno Barnard is. Doorbraaklezers zijn vertrouwd met zijn dagboekantekeningen. Hij neemt de lezer in prachtig proza mee naar hoogten en laagten, naar inzichten, overtuigingen en grappen. Hij deelt zijn warme universum, en dat is zeer de moeite waard.

Maar nu zoals in *The Masked Singer*: wie is Benno Barnard echt?

“Ja, dat zou ik zelf ook weleens willen weten. Mijn moeder zei altijd: hoe minder je over jezelf nadenkt, hoe beter je je zult voelen. Mijn moeder is de bron van mijn diepe afkeer van het alles overheersende narcisme van vandaag, dat gepaard gaat met het therapeutiseren van elk sentimentje. Dat narcisme is een van de twee substituten voor de traditionele godsdienst. Het andere substituu is het verabsoluteren van je seksuele voorkeur of je klimaatbezorgdheid of iets dergelijks.

Ik bedoel: zorg om het milieu lijkt me niet misplaatst. Maar het christendom houdt sinds de Verlichting fanatisme binnen de perken van het gebed en het ritueel. Als je dat loslaat, verandert je misschien in zo iemand als Anuna De Wever, die nu geweld propageert.”

“ God behoeft ons voor de voltooide gedachte: die leidt vrijwel zeker tot een systeem, een ideologie en vervolgens een bloedbad ”

De vraag was...

“O ja, wie ik was... Een Engelse estheet, een continentale romanticus. In een van mijn oudste proza teksten zeg ik over mijzelf dat ik even ongevoelig als overgevoelig ben. Ik houd van ruggengraat, moed, karakter, maar ook van de hevige emotie – ik moet in staat blijven tranen te storten bij een cantate van Bach. En verder ben ik de vader van een dode dochter, van Anna, die ik hevig mis. Maar ook de patriarch van mijn zoon en schoondochter, twintigers die mijn geloof in de toekomst overeind houden. Patriarch duidt in bepaalde kringen iets verwerpelijks aan, maar ik gebruik dat woord in positieve zin.

O, en ik ben de man van een vrouw die gek is dat ze bij me is gebleven. Ik ben hevig verliefd op mijn vrouw. Wat een prachtige vrouw heb ik toch, zonder haar te hebben.”

Is BB dichter, schrijver, journalist, ... Je moet kiezen. “Zeker geen journalist. Maar moet ik nu echt tussen literaire genres kiezen?”

Waar leer ik Benno Barnard het beste kennen?

“Misschien in een van de teksten waarin ik het meest afwezig ben en tegelijk alomtegenwoordig. Zoals de gedichten over Anna die ik nu aan het schrijven ben. Of de kleine roman waarin *Afscheid van de handkus* uitmondt. Dat verhaal is totale fictie, maar ik kan me niets voorstellen dat beter ‘mij’ uitdrukt, mijn obsessies, mijn liefde, woede, sentiment.”

Uit nieuwsgierigheid en om hedendaags te zijn heb ik Wie is Benno Barnard ook gevraagd aan ChatGPT.

Ik kreeg onder meer dit te lezen: ‘Barnard heeft een kenmerkende stijl die vaak als scherpzinnig en intellectueel wordt beschreven, met invloeden van klassieke literatuur, met een sterke affiniteit voor cultuur en geschiedenis.’

“Scherpzinnig, intellectueel... sodemieter toch op, Kletsious GPT. In de kranten ben ik na het verschijnen van *Afscheid van de handkus* de grootste stilist van onze taal genoemd. Het kind sprong op in mijn schoot. Stijl, dat is alles voor mij. Ik kan alleen maar denken via de stijl; de stijl denkt voor mij, zou je kunnen zeggen.

Scherpzinnig... Er is mij wel eens door een of andere dwaze filosoof verweten dat ik nooit een gedachte afmaak. Maar God behoeft ons voor de voltooide gedachte: die leidt vrijwel zeker tot een systeem, een ideologie en vervolgens een bloedbad. Ik ben een groot voorstander van de Verlichting, maar doe nu niet alsof op 5 mei 1789 het verstand voorgoed zegevierde. Integendeel, heel wat verstand werd toen in Parijs afgehaakt.

En wat zijn dat verder voor betekenisloze algemeenheden? Welke schrijver heeft nu geen affiniteit met cultuur en geschiedenis?”

ChatGPT wist ook dat je zonder (de invloed van) je vader, een dominee, dichter Guillaume van der Graft ook, helemaal anders had geschreven?

“Werkelijk? Heeft Kletsious mijn vader dan gekend? Ik zou niet anders hebben geschreven, ik zou hoogst vermoedelijk niet hebben geschreven. Maar mijn vader zat in zijn studeerkamer en las moeilijke boeken met rare lettertekens, Griekse en Hebreeuwse namelijk, en schreef gedichten en nog van alles. Je moest een trapje op naar die studeerkamer en ik mocht hem niet lastigvallen en tegelijkertijd was ik er altijd welkom. Geen wonder dat je dan schrijver wordt.”

Ik las dat zelfs jouw kleuterjuf – juffrouw De Vries – zag dat ze met een dichter te maken had...

“Ze schreef een briefje aan mijn ouders. ‘Wel in de gaten houden, dat kind!’ Wat sloeg op mijn naar het schijnt ongewoon grote woordenschat. Mijn vrouw vindt nog steeds dat ik in de gaten moet worden gehouden.”

Nog ChatGPT: ‘... hoge literaire kwaliteit, prikkelen de inhoud maar roept soms weerstand op vanwege de scherpheid van zijn opvattingen.’

“Stel je voor dat je nooit weerstand oproept. Dan ben je toch geen schrijver die iets voorstelt? Ik denk op mijn manier, ik schrijf op mijn manier, en soms duurt het twintig jaar voor iemand snapt wat ik nu eigenlijk gezegd heb. Toen ik anglicaans werd, tot beleefd afgrijzen van veel vrienden, waren er een paar die niets meer met mij te maken wilden hebben. Maar schrijvers van nu, een generatie jonger, hebben al vaak laten blijken dat ze die ontwikkeling juist interessant vinden. Nog gezweven van alle verdrongen verlangen naar religie, die er dan langs een andere weg uitkomt, als activisme bijvoorbeeld. Niemand lijkt toch meer op een ouderwetse pastoor dan Tom Lanoye?”

Nog op Chat GTP: 'elitair en afstandelijk, moeilijk benaderbaar'?

"Leve de elite! Alle grote beschavingen in het verleden hadden een elite, wie hadden ze anders als leiders moeten hebben, een bende domkoppen? En hoezo 'moeilijk benaderbaar'? Ik ben een en al charme en zachtmoedigheid. Zit jij niet te veel op het internet, Siegfried? (*lacht*)"

Je bevestigt nu wat óók op dat internet staat: 'Hij is uit op polariserende uitspraken en provoceert bewust'?

"Ik ben de agent-provocateur van de intelligentie en het zelfstandige denken."

“ Leve de elite! Alle grote beschavingen in het verleden hadden een elite, wie hadden ze anders als leiders moeten hebben, een bende domkoppen? ”

Je was ook de allereerste – al in 1999 - om je te bekennen tot 'het geloof'. Je koos toen voor de anglicaanse kerk? Waarom niet gewoon katholiek, protestant of zelfs vrijmetselaar?

"De Engelse kerk is al heel lang de minst dogmatische en tegelijk liturgisch rijkste van alle protestantse kerken. Van een roomsheid die Rome allang heeft laten vallen. En met een milde hiërarchie."

Je beschrijft ook talloze keren hoe religie een ware balsem is voor jouw ziel. 'Zonder', schreef je, 'ben ik dakloos.' Hoezo ?

"De uitdrukking 'balsem voor mijn ziel' heb ik nooit gebruikt. Met die dakloosheid bedoelde ik dat het hele gebouw van de westerse beschaving een tot kerk verbouwde antieke tempel is. Je hoeft niet van het christendom te houden om in te zien dat we nu eenmaal een christelijke beschaving zijn. Alles aan ons is daardoor erfelijk bepaald. De meeste adepten van woke zijn antichristelijk, maar woke zelf is een product van het christendom. Net zoals – Flaubert constateerde dat anderhalve eeuw geleden al – het socialisme een soort aangelengd christendom is."

Dat laatste begrijp ik helemaal, maar dat woke een product zou zijn van het christendom, behoeft uitleg.

"De formule van woke is toch moralisme gebaseerd op schuldgevoel? Dat lijkt me een soort christendom, maar dan zonder God en liturgie. Ik denk niet dat ze in andere godsdiensten zoveel last hebben van schuldgevoel. Het hindoeïsme bijvoorbeeld is een schaamtecultuur, geen schuldcultuur. Als je daar betrapt wordt op diefstal, lijd je gezichtsverlies en dan schaam je je omdat je betrapt bent. In het christendom word je daarentegen geacht je schuldig te voelen. Vervolgens wordt je vergiffenis geschonken, al dan niet na een straf. Waarna moedigheid voorwaarts."

Je hebt nooit 'balsem voor de ziel' gebruikt, maar misschien is die er wel?

"Ik ben een lezer van Friedrich Nietzsche. Iedere christen zou *De Antichrist* moeten bestuderen, al was het maar om argumenten ten gunste van het christendom te ontwikkelen. Met Jezus en Nietzsche heb ik een debatclubje dat tijdens de preek ruziet over de waarheid of onwaarheid van het geloof. Zie *Afscheid van de handkus*, waarin ik dat licht ironisch beschrijf."

Terwijl de priester een eind weg ouwehoert, zit ik dan in mijn hoofd de tekst waarover de preek gaat te analyseren, en dan zeg ik tegen Friedrich: je staart je blind op dat burgerlijke Duitse christendom en de bijbehorende godheid die de wapens zegent. Maar je bewondering voor Jezus is terecht. Tegen Jezus zeg ik dan weer: je boodschap is echt goed, en ik weet ook wel dat je in je menselijke gedaante afhankelijk was van de verslagen die anderen schreven, dus wie weet wat je precies hebt gezegd... Maar het verbaast mij, sterveling, dat jij, Jezus, als ik het zo mag uitdrukken, niet meer grappen vertelt. Ik bedoel, die evangelisten hebben zo'n ernstige man van je gemaakt. Natuurlijk, eerst vlees worden en dan weer woord is nogal een opdracht, en er zijn je ook wel dingen in de mond gelegd die wijzen op Joodse humor, maar toch niet erg veel."

Humor, in het evangelie?

"Een goed voorbeeld vind ik het verhaal van de overspelige vrouw. 'Wie zonder zonden is, werpe de eerste steen.' De spotlust die daaruit spreekt is gemakkelijk. Een rondtrekkende dissidente Jood schampert tegen het establishment. Maar omdat die verhalen niet door briljante auteurs zijn opgeschreven, lees je dat niet."

In jouw dagboek staat ook dat je helemaal meegaat in de liturgie, in de gezangen, in het ritueel.

"Ik ben een verwoed kaarsenbrander. Toen mijn dochttertje begraven werd, was de hele kerk verlicht met kaarsen. Alle teksten kwamen uit het *Book of Common Prayer*, dat van 1662 dateert. Alle muziek was subliem. En na afloop zei een wenende atheïst tegen mij: 'Zo moet het. Wat stelt in vergelijking hiermee ons hulpeloze geknoei in Aula De Chrysant voor?' Mijn dochttertje blijft dood, maar nu nog ontleen ik troost aan die mis. Daar heb je je balsem."

Je hebt in 2010 een lezing willen houden ('Leve God, weg met Allah'), maar die is verstoord door Sharia for Belgium. Dat heeft een diepe indruk op jou gemaakt. Je hebt je kort daarna teruggetrokken uit het 'maatschappelijk debat'.

"Heb jij weleens tegenover vijftig fanatici gestaan? Die kerels zijn geëindigd in de bak of bij IS. Het latere hoofd van de politie in Raqqa, die homo's van het dak liet gooien, zat in die zaal. En vervolgens staken sommige journalisten hun papieren toneeldolk in mijn rug: ik had het zogenaamd zelf gezocht. Terwijl ik de titel van die lezing niet eens zelf had bedacht."

De enige die genoeg allure had om zich later in het openbaar te verontschuldigen was Joël De Ceulaer. Patertje Leman verklaarde dat niet Sharia4Belgium maar ik een gevaar voor de democratie was. Daarop

heb ik hem later aangesproken. Hij ontkende het, maar het bleek nog altijd op zijn eigen website te staan. Haha! Hij heeft het toen veranderd in: 'Benno Barnard zag als eerste het gevaar van Sharia4Belgium in.'

Ironisch trouwens dat die kerels zich van een Engelse naam bedienden, net als seculiere activisten. Nee, dat 'maatschappelijk debat' – laat maar. Het leidt alleen maar af van waar het mij werkelijk om te doen is: een oeuvre achterlaten waarvan het belang nog wel zal worden ingezien."

Ik lees: 'BB staat weinig open voor andere perspectieven'. En nog: 'Hij ziet de Europese cultuur als iets dat niet mag veranderen'.

"Welke andere perspectieven? Die van Islamitische Staat? Is deze kletsboek ook geproduceerd door de tandwielletjes van ChatGPT?"

Uh.. Ja...

"Alleen uit een machine kan zo'n stompzinnige bewering komen. En hoezo zou de Europese cultuur niet mogen veranderen van mij? Een cultuur is toch een levend iets, een organisme dat voortdurend in verandering is? Ik ben alleen een tegenstander van domme dwingelandij en opgelegde veranderingen. Geknoei aan de spelling bijvoorbeeld."

Genoeg ChatGTP... Is de islam een bedreiging voor onze cultuur?

"O, met heel wat moslims valt best samen te leven. Maar het is geen ideologie die uitblinkt in grootmoedigheid wanneer ze een meerderheid van de

bevolking vormt. Iedereen denkt natuurlijk dat ik bevooroordeeld ben, en dat is ook zo, want waarom zou ik Jezus en Nietzsche omhelzen als ik vond dat ze maar een beetje gelijk hadden? Dus laat ik een doorgewinterde atheïst citeren, Richard Dawkins: als ik moet kiezen, geef mij dan toch maar liever het christendom dan de islam. Over de minirok zeuren christenen hooguit."

Wie is de grootste schrijver ooit? Op je 70ste moet je dat ongeveer gaan weten.

"Op mijn 70ste weet ik dat minder dan ooit. Bij de Olympische Spelen voor schrijvers zou Shakespeare winnen. Een groot dichter, maar zijn toneelstukken zijn chaotisch opgebouwd. Vaak trouwens is het beste deel van een oeuvre uit de losse pols geschreven, zoals de brieven van Flaubert."

Bij Doorbraak ben je bekend door je Dagboek-aantekeningen. 'Een beschaafd mens houdt een dagboek bij'?

"Dat zei mijn vader toen ik een puber was. Nu, ik vind de meeste dagboeken vervelend, voornamelijk omdat ze over de schrijver zelf gaan. Mijn opvatting van het dagboek is dat degene die zichzelf met 'ik' aanduidt niet meer dan een personage tussen andere personages moet zijn. Dat heeft met mijn weerzin tegen narcisme te maken. En verder moet zo'n dagboek een soort fugatisch geordende verzameling verhalen, grappen en invallen zijn. De lezer glimlacht besmuikt, de lezer pinkt een stille traan weg... Kortom, het effect moet ongeveer hetzelfde zijn als dat van een Russische roman."

► **Benno Barnard**

**Ontdek de Vlaamse sporen in
het adembenemende Canada!**

Reis van 10 – 25 juni 2025

Met Ludwig Vandenbussche

DOORBRAAK *Reizen*

**Het Beste van
Den Haag**

Reis van 17 tot 19 oktober 2025

Met oud-diplomaat Axel Buyse

**Het onbekende
Silezië**

Reis september / oktober 2025

Met professor Dirk Rochtus

Judith

Van Judith van Vlaanderen tot Margaretha van Parma:

Vrouwen aan de macht in de Nederlanden

HARRY DE PAEPE

Vrouwengeschiedenis krijgt stilaan meer aandacht. Gelukkig maar, want vrouwen maken nu eenmaal de helft van de bevolking uit. En ze waren ook in lang vervlogen tijden vaak (veel) invloedrijker dan we vermoeden. Drie expo's in Gent, Oudenaarde en Londen, zetten er een aantal in de schijnwerpers. Woman power, recht uit de middeleeuwen.

Het is een bekend beeld uit de geschiedenis van de vrouwenbeweging: de activiste Emily Wilding Davison springt in 1913 voor het racepaard van de koning in de Epsom Derby en wordt daarbij zwaargewond. Ze wil de aandacht vestigen op de strijd voor het vrouwenstemrecht, en sterft twee dagen na haar actie in het ziekenhuisbed.

Minder bekend is dat de 40-jarige Davison een letterkundige was met een fascinatie voor middeleeuwse geschiedenis. Ze keek op naar Jeanne d'Arc en zag in haar een strijdbaar voorbeeld voor de moderne vrouw. Vrouwen als Emily Davison hebben ervoor gezorgd dat de 'tweede sekse' zich kon ontvoogden tijdens de twintigste eeuw. Maar Davison belichaamde volgens zichzelf geen vernieuwing. Zij knoopte in haar beleving aan bij een vroeger tijdperk dat door machtige vrouwen werd bevolkt. In de middeleeuwen zag zij een periode waarin mannen en vrouwen gelijkwaardiger waren dan in haar eigen tijd. Vandaag vinden er toevallig verschillende tentoonstellingen plaats die dat beeld lijken te onderschrijven.

Is ze het of is ze het niet?

Wanneer je op een schakelaar drukt, dan kom je in oog in oog te staan met een gravin uit de tiende eeuw. Althans, het is een sterk vermoeden dat wordt opgeworpen in de kleine, maar knappe tentoonstelling over Judith van Vlaanderen in de Gentse Sint-Pietersabdij. Het skelet waar kort het licht op schijnt achter het dikke glas, werd gevonden in 2006 in graf S127 tijdens opgravingen op het Sint-Pietersplein, voor er een ondergrondse parkeergarage werd aangelegd. Onderzoek toonde aan dat het skelet uit de Karolingische periode dateert en verschillende elementen van het onderzoek doen vermoeden dat het skelet van Judith van Vlaanderen is. Waar zich nu de grijze parkeergarage onder de kasseienvlakte bevindt, was er een begraafplaats vlak voor of net binnen de toenmalige abdijkerk, een plek waar alleen de prominenten begraven werden in de vroege middeleeuwen. De tentoonstelling is een ware zoektocht met als hamvraag: ‘is het skelet Judith of niet?’

Misschien moeten we onszelf eerst de vraag stellen: wie was Judith van Vlaanderen? Judith was de oudste dochter van Karel de Kale. Zijn grootvader was niemand minder dan Karel de Grote. Vermoedelijk werd Judith geboren rond de tijd dat het illustere Verdrag van Verdun werd beklonken in 843. Rond haar twaalfde huwelijkte Karel zijn dochter uit aan de koning van Wessex in Engeland, een vijftiger. Toen hij stierf, hertrouwde ze met zijn opvolger en haar eigen stiefzoon. Maar ook die man zong het niet lang uit. Karel de Kale haalde zijn dochter terug naar West-Francië, en sloot ze op in Senlis. Ze was een begeerlijke bruid en Karel de Kale nam geen risico's. Dat was tegen de plannen van een edelman gerekend: Boudewijn. Hij schaaakte Judith, met of zonder haar toestemming, en ging met haar op de loop. Na een wilde tocht richting Rome, op de voet gevolgd door Karels mannen, kreeg het kersverse koppel de steun van de paus. Een woedende Karel kon niet anders dan zijn zegen geven aan de nieuwe relatie van Judith. Hij gaf aan Boudewijn en Judith een grondgebied: de Vlaandergouw. Op die manier ontstond het graafschap Vlaanderen waarin Gent een cruciale rol speelde. Judith beperkte zich niet tot de rol van mooie prinses zijn naast haar man, zij nam mee het voortouw, zo blijkt uit de expositie.

Wanneer je op die schakelaar drukt, kijk je dus wellicht naar de resten van de oermoeder van onze regio. De communicatiecoördinator van Historische Huizen Gent en als archeologe ook betrokken bij de opgravingen van 2006, Marie-Anne Bru, geeft toe dat de wetenschap nog geen finaal verdict geeft over de vraag of het nu echt om Judith gaat of niet. “Maar puur op buikgevoel geloof ik van wel. Er zijn te veel elementen die erop wijzen om het feit tegen te spreken.”

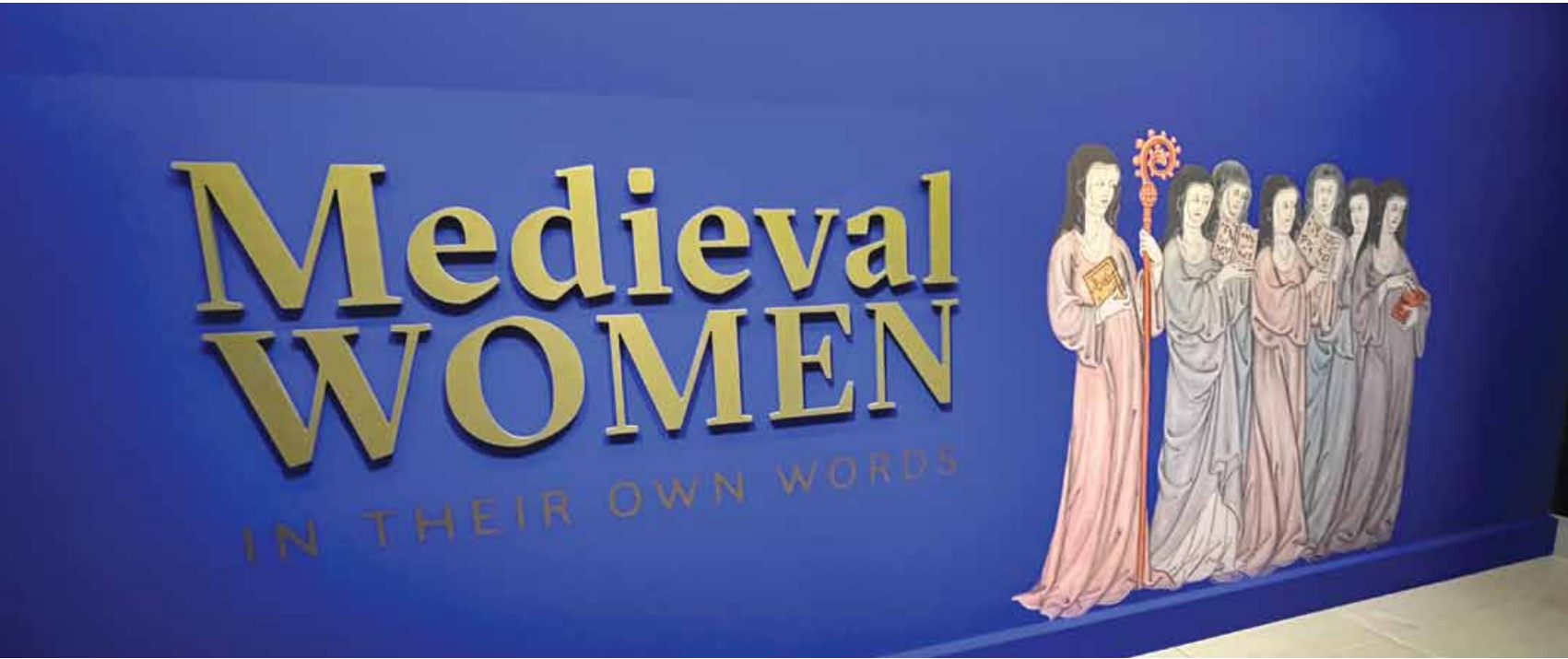
Een van die elementen is dat men aan het gebit kan opmaken dat het skelet leefde in wat nu Noord-Frankrijk is, toen Vlaanderen. De expositie toont ook verschillende unieke stukken zoals een

origineel houten Vikingschild en -zwaard of het inmiddels toch wel bekende ‘Vita St. Amandi’ uit de middeleeuwen, dat meteen ook het oudste geschreven document is dat Vlaanderen beschrijft. Je treft in de Sint-Pietersabdij ook een vouwstoel en een paar liturgische sandalen uit de Karolingische tijd. Kortom, de expo probeert een duidelijk beeld te scheppen van een periode die op zich weinig documentatie naliet. Laat staan documentatie die gelinkt wordt aan vrouwen.

De onwettige keizersdochter

MOU (Museum Oudenaarde) pakt dan weer uit met een internationale tentoonstelling gewijd aan een verre nazaat van Judith van Vlaanderen: Margaretha van Parma, de bastaarddochter van Keizer Karel V en dienstmeid Johanna van der Gheynst, zelf de dochter van een tapijtverkoper. Op haar veertiende huwde Margaretha in Napels met Alessandro de Medici. Na de moord op haar man, huwde ze opnieuw met een kleinzoon van de paus: Ottavio Farnese, de hertog van Parma. Ze werd aan de vooravond van de Tachtigjarige Oorlog landvoogdes van de Nederlanden. Margaretha nam de staatswinkel waar in opdracht van haar halfbroer, Filips II van Spanje. Dat deed ze van 1559 tot 1567, toen de hertog van Alva haar verving, waarop ze terugreisde naar Parma. Toen haar zoon, Alexander Farnese, in 1578 landvoogd werd, keerde ze kort terug naar haar geboortestreek. Maar ze ging snel terug naar Italië toen bleek dat haar zoon niet zinnens was de macht met haar te delen, tot haar grote teleurstelling.

In Oudenaarde, de geboortestad van Margaretha, worden er voor het eerst in vijfhonderd jaar portretten en objecten samengebracht die de dame koesterde of waarvoor zij de opdracht gaf. Margaretha van Parma was een echte societyfiguur, een groot kunstliefhebber en mecenas. Dat is duidelijk te merken op de verzorgde tentoonstelling in het Oudenaardse stadhuis. Schilderijen en tekeningen, miniaturen, goud- en zilverwerk, een imposant glas-in-loodraam en uiteraard wandtapijten, het exportproduct dat Oudenaarde haar rijkdom schonk: ze dompelen de bezoeker onder in de kunst en de cultuur van de zestiende eeuw. Er wordt ruim stilgestaan bij de favoriete tijdverdrijven van de landvoogdes, haar liefde voor de valkenjacht en haar verzamelwoede, maar ook haar gevoel voor *power dressing*, haar oog voor rituelen en oor voor muziek. Ondanks haar buitenechtelijke status groeide Margaretha uit tot een van de machtigste vrouwen van West-Europa. Men omschreef Margaretha in haar tijd als ‘heel mannelijk’, omdat ze ‘als een man stapte’. Wellicht was dat omdat de landvoogdes zich staande moest houden in een echte mannenwereld met figuren als de weerbarstige graven van Egmond en Hoorne of de ijzeren hertog van Alva. Toen een omvangrijke groep opstandige edellieden van de Nederlanden haar in 1566 een lijst vol grieven overhandigde, kon ze haar tranen niet bedwingen. Het is op dat ogenblik dat de koningsgetrouwe edelman Charles de Berlaymont de landvoogdes bezwoer: ‘N'ayez pas peur, Madame, ce ne sont que des goux!’

(‘Wees niet bang, mevrouw, het zijn slechts bedelaars!’). In het stadhuis van Oudenaarde zie je de glans en de grimmigheid van Margaretha’s rijkgevulde leven broederlijk naast elkaar uitgestald staan.

In de kerk van Pamele, de doopkerk van de landvoogdes op een steenworp van het stadhuis aan de overzijde van de Schelde, loopt er een fototentoonstelling van Lieve Blancquaert, waarbij zij zogenaamd moderne Margaretha’s portretteert. Het vertelt meer over onze tijd dan over de tijd waarin de grote dame leefde. Het doet je wel stilstaan bij de vraag: is het toeval dat er op hetzelfde moment verschillende tentoonstellingen plaatvinden die focussen op de rol van de vrouw in de geschiedenis? Dat blijkt volgens Marie-Anne Bru het geval te zijn: “Het is niet zo dat de tentoonstellingen in Oudenaarde en Gent samen gepland werden. Het is volgens mij eerder een gevolg van een groeiende tendens. Vrouwengeschiedenis krijgt gewoon meer aandacht dan vroeger. Denk ook aan de populaire VRT-podcast De vorstinnen van Vlaanderen. Het is eigenlijk ook niet meer dan logisch dat er ruim aandacht besteed wordt aan vrouwen in het verleden. Vrouwen maken nu eenmaal de helft van de bevolking uit.”

Vrouwenwereld in Londen

Daar is men aan de overkant van het Kanaal ook van overtuigd. De British Library houdt er een interessante expositie getiteld: *Medieval Women in Their Own Words*. De tentoonstelling vertelt het verhaal van middeleeuwse vrouwen met meer dan honderdveertig items, waaronder enkele zeer merkwaardige stukken. Zo zie je er een brief die ondertekend werd door de beroemde Jeanne d’Arc. Het brengt ons terug bij Emily Davison die Jeanne

d’Arc zo bewonderde. “Het narratief van de middeleeuwen werd gedomineerd door mannen”, aldus curator Eleanor Jackson. “Het waren mannen die kronieken schreven, koninkrijken bestuurden, de godsdienst regelden en legers leidden. Al te vaak worden vrouwen in klassieke geschiedenissen gereduceerd tot stereotypes en veralgemeningen. Deze expo wil hiertegen ingaan en legt de rol van vrouwen bloot in alle aspecten van het middeleeuwse leven.”

De tentoonstelling maakt gretig gebruik van de rijke collectie van de British Library en toont de bezoeker manuscripten, documenten en gedrukte werken. Zo is er het unieke middeleeuwse manuscript *The Revelation of Divine Love* van de mystica en kluisenaar Juliana van Norwich. Het dateert uit de veertiende eeuw en het is de eerste bekende tekst van een vrouw in het Engels. Niet veel verder zien we de oudste Engelse Valentijnsbrief, uit 1477, geschreven door ene Margery Brewse. Het gebedenboek van Maria van Bourgondië, de overgrootmoeder van Margaretha van Parma, laat zich er ook bewonderen. Een van de artefacten die de bibliotheek ontleende, is het Kruis van Sybille van Vlaanderen, de echtgenote van de Vlaamse graaf uit de twaalfde eeuw, Diederik van de Elzas. Het Gentse Gravensteen vermeldt haar naam boven de toegangspoort. De ivoren crucifix in de expo komt uit het Louvre. Sybille werd regentes van Vlaanderen tijdens de afwezigheid van haar man, die op kruistocht ging en er inspiratie opdeed om later het Gravensteen op te trekken. Het opmerkelijke kleinood linkt samen met het gebedenboek de tentoonstellingen van Gent en Oudenaarde met die van Londen. Je kan alleen concluderen dat vrouwen in de Nederlanden een voorname rol speelden.

▲ De expo in de Sint-Pietersabdij van Gent loopt tot 19 januari. In Oudenaarde kan u nog tot 5 januari terecht. De tentoonstelling in de British Library loopt tot 2 maart 2025.

Bij de tentoonstelling over Margaretha van Parma wordt ook een prachtig geïllustreerd boek aangeboden: ‘Margaretha van Parma. Keizersdochter tussen macht en imago’, Katrien Lichtert (red.), Hannibal Books.

▣ Te verkrijgen via Boeken.Café.

Ook de vorst doet kaka

SIEGFRIED BRACKE

▲ **Siegfried Bracke**
Doorbraak-columnist.
Voormalig Kamervoorzitter
voor N-VA, voormalig VRT-
journalist.

Het kan de aandachtige waarnemer niet ontgaan zijn; op de vraag of hij een republikein is zei Conner Rousseau recent in *De Afspraak*: “Ik zou het niet weten. Ik ben socialist.” Dat is een historische uitspraak. Sociaaldemocraten die er kunnen mee leven dat het staatshoofd een kwestie van geboorte is, dat is ongehoord. Van mening veranderen is een mensenrecht, *mais quand même*...

Zelf heb ik nooit onder stoelen of banken gestoken dat ik een overtuigd republikein ben. Met een simpel uitgangspunt dat niets met partijaanhorigheid van doen heeft: het staatshoofd, ook als zijn macht beperkt wordt door andere machten, moet per definitie verkozen zijn. En dat kan dus onmogelijk erfelijk zijn, dat kan nooit een familiekwestie zijn.

Ik heb dat ook niet onder de banken of stoelen van het Koninklijk Paleis gestoken, toen ik daar geregeld te gast was. Dat waren trouwens interessante discussies, die ik niet op mijn één been won. Er bestaan bijvoorbeeld data die de kostprijs van

de monarchieën vergelijken met de kostprijs van de presidentiële systemen, en jawel, onze monarchie scoort daar zeker niet slecht. Zelfs al betalen wij naast de koning en de kroonprins(es) nog een hele trits familieleden die elders niet betaald worden. Prins Charles bijvoorbeeld heeft tot zijn 73ste moeten wachten voor hij een betaalde job had. Die data zijn in Laken bekend.

En het klopt: ook de monarchie evolueert. Toen ik journalist was, ben ik ook wel eens ten paleize uitgenodigd, dat was toen met Albert II, en toen ik daar zat – koninklijke audiënties van mensen zonder officiële functie bestaan voor een kleine helft uit wachten – zag ik daar allerlei paleispersoneel passeren, waarvan ik mij keer op keer afvroeg: waar komen die mensen in 's hemelsnaam vandaan? Dat soort volk nergens anders ooit gezien. Zelfs hun geheel eigen manier van stappen was mij vreemd; ze schreden.

Toen ik daar met een andere koning nadien als parlamentsvoorzitter terugkwam, bleken al die mensen weg, en vervangen door gewone mensen, waarvan een aantal mij op den duur toevertrouw-

den dat ze daar werkten omdat dat heel goed was voor hun carrière.

Al zag ik ook wel het risico van die evolutie: als ook de koning een eenvoudige jongen wordt als u en ik, dan heeft die er in geen tijd gelegen. In het midden van de 19de eeuw heeft Walter Bagehot, één van de stichters van *The Economist*, uitvoerig beschreven hoe de koninklijke functie in een parlementaire monarchie moest worden ingevuld. Mystiek is daarin een sleutelbegrip. Dankzij die mystiek overstijgt de vorst het menselijke – de koning doet nooit kaka – en wordt hij alleen maar een symbool van eenheid, in 's lands belang. Niet langer door God uitverkoren, maar toch... Bagehot merkt daarbij op dat zo'n symbool absoluut nodig is, zeker ‘voor wie onvoldoende is opgeleid.’

Van kaka gesproken... Toen Albert begin jaren 2000 op bezoek kwam bij de VRT, werden een tweetal toiletten helemaal gepoetst, geschilderd en opgefrist. Voor het geval dat... Ik besepte toen dat als ze dat overal deden, de koning onvermijdelijk moest denken dat alle toiletten in het hele land staan te blinken. Quod non natuurlijk. Ook dat is eigenlijk mystificatie, ook dat klopt niet.

Terzijde... Bij dat koninklijk bezoek moest ik hem opwachten in de studio van *Terzake*; ik was toen presentator. Albert kwam naar mij en zei: “Ik ken u. U is een gevaarlijk man.” Ik heb toen geantwoord

dat hij niet moest geloven wat er allemaal gezegd werd trouwens, voegde ik eraan toe, u moest eens weten wat men allemaal over u zegt. Waarop de man schaterde van plezier; hij wist waarover ik het had. Zijn vrouw liet overduidelijk zien dat ze dat een bepaald vreemde conversatie vond.

Net die mystificatie, die (eigenlijk wederzijdse) loskoppeling van de werkelijkheid van de gewone boeren, burgers en buitenlui, is vandaag een belangrijk bezwaar tegen de monarchie. Omdat net het omgekeerde, totale transparantie, het sleutelwoord is van de 21ste eeuw. Vandaag zou de koning moeten spreken, maar hij mag eigenlijk, Bagehot volgend, niets zeggen. Dat is een gordiaanse knoop die je niet kan losmaken.

De meeste politici – Conner Rousseau uitgezonderd dus – weten dat ook, maar deinzen terug om daarover te praten. Meestal is de riedel dat ze in theorie republikein zijn, dat de monarchie inderdaad een restant is uit minder verlichte tijden, maar, volgt er dan keer op keer: voor een ingewikkeld land als België is die monarchie veruit het meest verkieselijke systeem. Tjevenklap, maar ook overvloedig te vinden bij talloze andere partijen.

Een soort negatief bewijs, waarbij dat bewijs wordt aanvaard op basis van de waarschijnlijkheid. Het komt erop neer dat al wie de stelling aanvaardt, het zeer onwaarschijnlijk vindt dat er ooit een Belgische president zou kunnen bestaan.

Ik geloof dat niet. Ik kan mij wél voorstellen dat er politici zijn geweest, zijn en zullen zijn die door de drie taalgroepen wél worden aanvaard. Als – ik beperk mij gemakshalve tot politici en tot figuren uit het verleden – een Jean-Luc Dehaene, een Herman Van Rompuy, een Herman De Croo, een Mark Eyskens of een Louis Michel ooit hadden gekandideerd, dat ze dan én in Vlaanderen én in Wallonië konden worden verkozen. Nogal wat Vlaamse politici bleken in polls populairder in Wallonië...

Ook vandaag moeten die te vinden zijn, binnen en buiten de politiek. Uiteraard moeten die echt tweetalig zijn, en moeten ze hun partij afzweren. Dat kan geen probleem zijn: de provinciegouverneurs bewijzen al vele jaren dat dat kan. Als die dat kunnen, kan de president dat ook.

Het is merkwaardig dat de vele progressieven daar niet mee bezig zijn. Voor mensen die geloven in vrijheid en gelijkheid moet het feit dat je staats-hoofd geboren wordt toch onverdraaglijk zijn?

Ook die progressieven zijn niet meer wat ze zijn geweest. Of moeten we herinneren aan wat Didérot zei, een van de vaders van de Verlichting: de mens zal pas vrij zijn als de laatste koning wordt opgehangen met de darmen van de laatste priester.

Dat is nogal fors out of the box gedacht. Maar toch ...

DOORBRAAK

DOORBREEK DE BUBBEL

www.doorbraak.be

Hoofredactie: Pieter Bauwens

Coördinatie magazine: Filip Michiels

Kernredactie: Hans Brockmans, Christophe Degreef, Winny Matheussen en Filip Michiels.

Werken mee aan dit nummer: Roan Asselman, Siegfried Bracke, Harry De Paepe, Johan Sanctorum, Ivan Van de Cloot, Kasper Goossens, Ardy Beld, Koen Dillen, Teun Voeten, Erwin Vanmol

Eindredactie: Sam De Kegel

Opmaak: Patrick Giets
Alle foto's zijn © Doorbraak, tenzij anders vermeld.

Doorbraak Magazine is een uitgave van Perruptio cv i.s.m. Stem in 't kapittel vzw. Er mogen geen artikels of foto's uit Doorbraak Magazine overgenomen worden zonder de toestemming van de uitgever.

Doorbraak wil bijdragen aan een breder debat in Vlaanderen. Het wil verschillende visies aan bod laten komen in de Vlaamse media en het evenwicht herstellen waar dat ontbreekt. De redactie brengt onderwerpen of perspectieven die in andere media niet of te weinig aan bod komen. Onze journalistiek is objectief en wil alle partijen aan het woord laten. Daarbij staan integriteit en deontologie voorop.

U kan elke dag Doorbraak lezen op <https://doorbraak.be/>

Redactieadres: Doorbraak, Victoriastraat 52, 9000 Gent.
Doorbraak Magazine verschijnt vier keer per jaar.
Reageren kan via redactie@doorbraak.be.

Contact: info@doorbraak.be

Wil u graag een abonnement?

Surf naar <https://doorbraak.be/doorbraak-plus/> Met vragen kan u altijd terecht op abonnementen@doorbraak.be.

Een abonnement op Doorbraak Magazine kost €40 per jaar.
Een abonnement op Doorbraak.be kost €90 per jaar of €9 per maand. Een combo-abonnement kost €125 per jaar.

Voor €150 bent u vriend van Doorbraak, inclusief een abonnement op Doorbraak Magazine en Doorbraak.be.

Uw advertentie in Doorbraak?

Stuur ons een bericht via ads@doorbraak.be.

Met dank aan de Vrienden van Doorbraak die dit Doorbraak Magazine door hun steun mogelijk maakten.

Verantwoordelijke Uitgever: Pieter Bauwens, Maurits De Smetstraat 12, 9308 Hofstade.

Het ideale geschenk
voor wie graag leest:

DE BOEKEN.CAFE BOEKENBON

Stuur hem naar jezelf
en geef hem persoonlijk af of
stuur hem op een zelf gekozen
tijdstip naar de ontvanger.

Met de HospiPlus-verzekeringen speel je op zeker

IEKerningsnummer verzekeringsonderneming 250001 - verzekeringsstakepersoon 2006 - VN224002

6 formules:

Kostendekkend (basis)

HospiPlan & AmbuPlan

Kostendekkend (comfort)

HospiPlus & AmbuPlus

Naast jouw groepsverzekering

HospiContinu

Vaste vergoeding

HospiForfait

Tandverzekering

TandPlus

Medische kosten

MaxiPlan

Ontdek meer voordelen
op vnz.be of bel 015 28 90 90
VNZ zorgt voor het verschil

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds